

KANSAINVÄLISET SUHTEET

YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA

LAPIN YLIOPISTO

Karhun varjosta kohti Atlanttia

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan Nato- ja Venäjäsuhteet valtioneuvoston ulko-
turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa

Jaakko Nenonen

Pro gradu -tutkielma

2020

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Karhun varjosta kohti Atlanttia. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan Nato- ja Venäjäsuhteet valtioneuvoston ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa.

Tekijä: Jaakko Nenonen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro gradu -työ Sivulaudaturtyö Lisensiaatintyö

Sivumäärä: 82

Vuosi: 2020

Tiivistelmä:

Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida valtioneuvoston ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa esiintyviä Nato- ja Venäjä-diskursseja sekä arvioida niiden pohjalta Suomen turvallisuuspoliittisen aseman muutosta. Aineisto koostuu vuosina 1995 – 2020 julkaisuista selonteoista. Tutkimuksen taustaoletus on, että Suomen suhteet sekä Natoon että Venäjään ovat parantuneet tarkasteluajanjaksolla ja Suomen turvallisuuspoliittinen asema kohentunut aineiston ajanjaksolla muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta (esim. Ukrainan sota).

Tutkimuksen menetelmällisenä viitekehyksenä toimii kriittinen diskurssianalyysi Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin mallilla. Tämä malli tutkii kielen sosiaalisia ilmiöitä ja rakenteita sekä pyrkii tuomaan esille valtasuhteita sekä -muotoja, joilla kielenkäyttö rakentaa todellisuutta. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii turvallisuusdilemma sekä pienvaltiorealismi, joka määrittelee pienvaltioiden toimintaa ja asemaa kansainvälisessä järjestelmässä sekä niiden turvallisuuden tavoittelun keinoja. Pienvaltarealismi asettuu kansainvälisissä suhteissa neorealismien (tai stukturaalisen realismien) koulukunnan alle, jonka tärkein oletamus on kansainvälisen järjestelmän anarkinen luonne. Turvallisuusdilemman teoria pohjautuu myös vahvasti anarkiseen kansainväliseen järjestelmään.

Kylmän sodan ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomen turvallisuuspolitiikka koki rajun muutoksen ja on sen jälkeen hakenut suuntaansa osana muuttuvaa Eurooppaa ja maailmaa. Suomi on varovaisen määrätietoisesti pyrkinyt kulkemaan pysyväksi osaksi läntistä maailmaa ja yhteisöä, koskaan kuitenkaan unohtamatta sen vieressä sijaitsevaa suurvalta Venäjää ja sen vaikutusta Suomen turvallisuudelle. Suomen siirtyessä tiiviimmin osaksi läntistä yhteisöä, sen suhteet Venäjään ovat muuttuneet myös aiemman erityissuhteen ajoista tavalla, mitä ei olla välttämättä vielä sisäistetty.

Avainsanat: Suomi, Nato, Venäjä, turvallisuuspolitiikka, puolustuspolitiikka, pienvaltiorealismi, turvallisuusdilemma

University of Lapland, Faculty of Social Sciences

The title of Master's thesis: From the Bear's shadow towards Atlantic. Finland's security and defence policy relations to Nato and Russia in government reports on Finnish foreign, security and defence policies.

Author: Jaakko Nenonen

Degree program/subject: International Relations

The type of work: Master's thesis   Laudatur thesis

Number of pages: 82

Year: 2020

Abstract:

The purpose of this thesis is to analyze Nato and Russia discourses in Finnish government reports on Finnish foreign, security and defence policy and based on the said reports, evaluate changes in Finland's security policy position. The government reports are from 1995-2020. The hypothesis for this thesis is that Finland's relations to both Nato and Russia have improved and Finland's overall security has improved during the time period of the analysis material excluding certain exceptions (eg. War in Donbass).

The methodology of this thesis is Norman Fairclough's model for critical discourse analysis. This model studies the social aspects and structures of language and strives to disclose forms and relations of power by which language constructs social reality. The theoretical framework for this thesis is security dilemma and small state realism, which studies actions and positions of small states in international system and their methods for obtaining security. Small state realism is positioned under school of neorealism in international relations which prime assumption is the anarchic structure of the international system. The theory of security dilemma is also based on neorealism and its assumption on anarchic international system.

After the Cold War and the dissolution of the Soviet Union Finland's security policy underwent radical changes and it has searched its position in changing Europe and world ever since. Never forgetting the great power, Russia, and its influence, Finland has nevertheless with careful determination strived to be a permanent part of the western community. While moving closer to the western world, Finland's relations with Russia have also changed in a way many have not yet realised.

Keywords: Finland, Nato, Russia, Security Policy, Defence Policy, Small State Realism, Security Dilemma

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen asetelma ja ongelma	1
1.2 Tutkimuksen aineisto	4
2. TEORIA	6
2.1 Neorealismi	7
2.2 Pienvaltiorealismi.....	9
2.3 Turvallisuusdilemma.....	13
2.4 Neorealismien kritiikkiä.....	17
3. MENETELMÄ.....	21
3.1 Diskurssianalyysi	21
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi.....	23
3.3 Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin malli.....	28
4. SUOMI JA NATO – LYHYT HISTORIA	31
4.1 Natosta yleisesti	31
4.2 Suomi ja Nato kylmän sodan aikana ja 1990-luvulla.....	33
4.3 Suomi ja Nato 2000-luvulla	34
5. SUOMALAISESTA NATO-KESKUSTELUSTA YLEISESTI	37
5.1 Nato-keskustelu poliitikkojen keskuudessa.....	38
5.2 Nato-keskustelu kansalaisten keskuudessa	40
6. SUOMEN TURVALLISUUSPOLITIikka JA NATO.....	42
6.1 Nato epävakauttavana turvallisuustekijänä	42
6.2 Nato vakauttavana turvallisuustekijänä.....	45
6.3 Nato kumppanina	48
6.4 Nato puolustusta kehittävä tekijänä.....	52
6.5 Nato mahdollisena turvallisuusvaihtoehtona.....	55
7. SUOMEN TURVALLISUUSPOLITIikka JA VENÄJÄ	59
7.1 Venäjä Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa.....	59
7.1.1 Venäjä Euroopan ja Suomen turvallisuuskehityksessä	60
7.1.2 Venäjän kansallinen kehitys ja kansainvälinen toiminta.....	60
7.1.3 Venäjä uhkatekijänä Suomelle	61
7.1.4 Venäjä-Nato-EU.....	63
7.2 Suomen ja Venäjän turvallisuusdilemma.....	64
8. TULEVAISUUSKATSAUKSIA.....	67
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	71
LÄHDELUETTELO.....	74

1. JOHDANTO

Tulen tässä tutkielmassa käsittelemään millainen suhtautuminen Suomella on turvallisuuspolitiikkansa saralla ollut sotilasliitto Natoon kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisissä valtioneuvoston ulko-, turvallisuus, ja puolustuspoliittisissa selonteoissa. Tarkemmin sanottuna pyrin analysoimaan, miten Natosta puhutaan ja siihen suhtaudutaan sekä millaisia merkityksiä sille annetaan ja millaista kaiken edellä mainitun kehitys on ollut tarkasteluajanjaksolla. Tarkastelen myös miten Venäjä näyttäytyy kyseisissä selonteoissa Suomen kannalta. Yllä olevien analysointien avulla pyrin lopuksi vetämään johtopäätökset, miten Nato- ja Venäjäkuvat sekä niiden kehitys vaikuttaa Suomen nykyiseen turvallisuuspoliittiseen asemaan. Tutkielmani aineisto pohjautuu Suomen valtioneuvoston julkaisemiin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin vuosilta 1995, 1997, 2001, 2004, 2009, 2012, 2016, 2017 sekä 2020.

1.1 Tutkimuksen asetelma ja ongelma

Tutkielmaa ajavat kysymykset (aineiston tarkasteluajanjaksolta) ovat, miten Suomi on oman turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa kannalta suhtautunut Natoon ja Venäjään sekä miten tämä suhtautuminen ja sen mahdolliset muutokset näkyvät Suomen turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Hypoteesini on, että Suomen suhtautuminen sekä Natoon että Venäjään on parantunut aineiston tarkasteluajanjaksolla muutamia poikkeuksia lukuunottamatta ja Suomen turvallisuuspoliittinen tilanne on myös parantunut tällä ajanjaksolla.

Suomea ja Natoa tarkasteltaessa myös poliitikkojen antamat haastattelut, lausunnot ja muut julkaisut sekä eduskuntakeskustelut olisivat myös relevantteja valintoja, mutta päädyin edellä mainittuihin selontekoihin lähinnä kahdesta syystä. Ensiksi, aineisto itsessään on jo laaja, joten sen rajaaminen osoittautui tarpeelliseksi. Toiseksi ja tärkeämmäksi, valtioneuvoston selonteot ovat virallisia Suomen hallinnollisia puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaa määrittäviä asiakirjoja, joten uskon niiden avulla Suomen virallisen (eli julkisen) kannan tulevan parhaiten esiin. Suomen turvallisuuspolitiikka koostuu toki muistakin eri elementeistä ja tekijöistä, mutta kuten sanottua, niitä ei tämän kokoisessa tutkielmassa pystyisi mitenkään validilla tavalla kaikkia käsittelemään.

Sanoa voisi, että etsiessä Suomen valtiovallan virallista kantaa, pitäisi kääntyä eduskunnan julkaisujen ja lausuntojen puoleen. Ottaen kuitenkin huomioon Suomen poliittisen järjestelmän, valtioneuvosto koostuu lähes poikkeuksesta eduskuntapuolueista, joilla on istuntosalissa määrällinen enemmistö ja jotka toimivat yhteisen hallitusohjelman puitteissa, näen tämän valossa, että valtioneuvoston julkaisuja voidaan hyvin pitää Suomen valtiovallan virallisina lausuntoina ja näkemyksinä, joilla on parlamentaarinen tuki ja vahva poliittinen mandaatti. Vähemmistöhallituspohjassa tämä ei olisi niin yksinkertainen linjanveto, mutta Suomessa on ollut vähemmistöhallitus viimeksi 1970-luvulla, eikä viitteitä ole, että lähitulevaisuudessakaan hallitusta Suomessa rakennettaisiin eduskuntapaikoiltaan vähemmistöön jäävässä ryhmittymässä.

Suomalainen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on elänyt ja kehittynyt sen itsenäistymisestä lähtien aina nykypäivään saakka. Uhkakuvat ja asetelmat ovat muuttuneet, poistuneet ja vaihtuneet sitä mukaa miten ympäröivä maailma ja sen poliittinen ja sosiaalinen tilanne on edennyt. Verrattuna Suomen itsenäistymisen alkuaikoihin ja Kansainliiton aikakauteen, tilanne nykypäivänä ja viime vuosisatana on radikaalisti erilainen. Yksi selkeä epävakauttava tekijä Suomen turvallisuuspolitiikan taholta on kuitenkin säilynyt itsenäistymisestä näihin päiviin asti: itäinen naapurivaltiomme Venäjä (ja sitä edeltänyt Neuvostoliitto). Epävakauden ja uhkan laajuus sekä esiintyminen ovat vaihdelleet ajan kuluessa, mutta Venäjä ja sen toiminta nähdään edelleen Suomen turvallisuuspolitiikan osalta selkeinpanä ja merkittävimpinä uhkana, mikä todetaan myös Suomen valtioneuvoston virallisissa turvallisuuspoliittisissa lausunnoissa, vaikka sanamuoto niiden osalta pyritäänkin säilyttämään mahdollisimman neutraalina sekä diplomaattisena. Mainitsemisen arvoista lienee sanoa, että Venäjän tuoman uhkan (sekä pelkällä olemassaolollaan että toiminnallaan) ei nykyään uskota toteutuvan Suomea kohtaan, mutta sen mahdollisuus on yleisesti tunnustettu ja laajasti spekuloitu vaihtoehto. (esim. Pursiainen&Saari 2002, 5-6, Gilles&Eskola 2007, 3, Limnell 2009, 90.)

Pohdittaessa Suomen turvallisuuspolitiikkaa Venäjään ja mahdolliseen sotilaalliseen uhkaan liittyen, katse kiinnittyy luonnollisesti niihin vaihtoehtoihin mitä Suomella sotilaallisesti on käytettävissään. Maan kokonaisvaltainen puolustus, oma väestön kokoon nähden iso armeija ja yleinen asevelvollisuus ovat olleet Suomen puolustus- ja turvallisuusjärjestelmän kulmakiviä vuosikymmenien ajan ja niiden kannatus sekä luottamus instituutioina on ollut

perinteisesti korkea koko 2000-luvun ajan. (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS 2020, 34-35). Puolustusvoimat onkin yksi korkeinta luottamusprosenttia nauttiva valtion instituutio, vaikka se onkin omat haasteensa kokenut niin asevelvollisuuden, pienentyvän asevelvollisuuden suorittavan määrän suhteen kuin sotilaallisen teknologian kehityksen ja sen luomien haasteiden suhteen. Nykyaikaisessa maailmassa erilaiset turvallisuushaasteet ovat myös lisääntyneet ja ovat enemmän muodoltaan globaaleja, mikä vaikuttaa erityisesti pienten valtioiden, kuten Suomen, kykyyn vastata näihin haasteisiin. (Baral 2017, 7, Bailes, Rickli & Thorhallsson 2014, 32.)

Toisen maailmansodan jälkeen sotilaallinen liittoutuminen on ollut syvempää kuin koskaan aikaisemmin. Sotilasliittoja tai niitä vastaavia liittoumia on toki ollut ennenkin historian saatossa, mutta yhtä laajoja tai organisoituja ne eivät ole nykypäivää aikaisemmin olleet. Suurimpia tällaisia sotilasliittoja ovat Pohjois-Atlantin liitto, lyhyemmin englanninkielisellä lyhenteellään tunnettu Nato (North Atlantic Treaty Organisation), sekä vuonna 1991 lakkautettu Varsovan liitto. Muitakin sotilasliittoja Naton lisäksi on vielä olemassa, mutta ne ovat kooltaan ja merkitykseltään vähäisempiä. Suurin osa kehittyneistä valtioista sekä erityisesti länsimaista onkin jonkun sotilasliiton jäsen tai vähintään harjoittaa niiden kanssa yhteistoimintaa ja useat valtiot pohjaavat sotilaallisen turvallisuusstrategiansa sotilasliittoon kuulumisen varaan. Pohjoismaista tähän joukkoon kuuluvat Norja, Tanska sekä Islanti.

Turvallisuuspolitiikan spektri on toki itsessään muuttunut alkuperäisestä lähinnä valtion sotilaallista turvallisuutta tarkoittavasta merkityksestä laaja-alaisemmaksi. Nykyään turvallisuus-käsitteen alle luetaan mm. energia-, ympäristö-, siviili- ja sosiaaliturvallisuutta. Tulen tässä tutkielmassa keskittymään pitkälti kuitenkin perinteisen turvallisuuspolitiikan alueen, eli sotilaallisen turvallisuuden, käsittelyyn. Tätä on myös kutsuttu ”kovaksi” turvallisuudeksi, energia-, ympäristöturvallisuuden ja muiden turvallisuuden alojen ollessa ”pehmeää” turvallisuutta. (Bailes, Rickli & Thorhallsson 2014, 27-28, Persaud 2016, 140-142.) Pidän tätä relevanttina, sillä vaikka sodankäynnin ja konfliktien luonne on muuttunut ”perinteisestä sodankäynnistä” moniulotteisemmaksi ja -keinoisemmaksi, viime vuosikymmenien sotilaalliset kriisit kuten Irakin, Syyrian, Afganistanin, Georgian ja Ukrainan sodat sekä Jugoslavian hajoamissodat osoittavat, ei sotilaallinen konflikti ole maailmasta kadonnut, vaikka se ei saman tyyppistä olekaan kuin suursotien aikoihin. Käsiteltäessä myös Suomen suhdetta Natoon, joka on sotilasliitto, näen perinteisemmän turvallisuuspolitiikan käsitteen sopivan vallan hyvin tämän tutkielman käsittelyssä.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii kansainväliseen turvallisuuteen vahvasti liittyvä turvallisuusdilemman käsite sekä pienvaltarealismi. Molemmat käsitteet ovat kansainvälisten suhteiden neorealistisen (tai strukturaalisen realismin) koulukunnan alla, joka itsessään on kehittynyt aiemmasta realismin koulukunnasta. Menetelmällisenä viitekehyksenä toimii diskurssianalyysi, joka tutkii käytettyä kieltä sosiaalisena ilmiönä ja pyrkii paljastamaan valtasuhteita, joilla kieli rakentaa todellisuutta. Tarkennettuna käytän Norman Faircloughin kriittistä diskurssianalyysia (CDA, Critical discourse analysis)

1.2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona toimivat Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot vuosilta 1995-2020

- Valtioneuvoston kanslia (1995) *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995. VNS 1/1995. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://www.defmin.fi/files/246/2513_2143_selonteko95_1_.pdf (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (1997) *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997. VNS 1/1997. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://www.defmin.fi/files/245/2512_2142_selonteko97_1_.pdf (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (2001) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, 2/2001. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <https://www.defmin.fi/files/1147/selonteko2001.pdf> (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (2004) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004- Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://www.defmin.fi/files/240/2493_2161_Selonteko_2004_1_.pdf (tarkistettu 5.12.2020)

- Valtioneuvoston kanslia (2009) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009- Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://vnk.fi/documents/10616/622958/J1109_Suomen+turvallisuus-+ja+puolustuspolitiikka.pdf/ebe78430-c2a9-4e01-8b5a-638fc51871e7/J1109_Suomen+turvallisuus-+ja+puolustuspolitiikka.pdf?version=1.0&t=1422455219000 (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (2012) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012- Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2012. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://vnk.fi/documents/10616/622970/J0512_Suomen+turvallisuus-+ja+puolustuspolitiikka+2012.pdf/b534174a-13bc-4684-beb0-a093be30ce2a?version=1.0 (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (2016) *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 7/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://vnk.fi/documents/10616/1986338/VNKJ072016_fi.pdf/9a3a074a-d97f-43c4-a1d8-e3ddb8d8d1da/VNKJ072016_fi.pdf?version=1.0&t=1466157000000 (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvoston kanslia (2017) *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://www.defmin.fi/files/3683/J05_2017_VN_puolustusselonteko_Su_PLM.pdf (tarkistettu 5.12.2020)
- Valtioneuvosto (2020) *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisu 2020/30. Helsinki: Valtioneuvosto.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162513/VN_2020_30.pdf?sequence=1&isAllowed=y (tarkistettu 5.12.2020)

2. TEORIA

Ennen itsenäiseksi julistautumistaan kuudes joulukuuta 1917 ja Neuvosto-Venäjän sen hyväksymistä saman kuun lopulla, Suomi oli pitkään jonkun eurooppalaisen suurvallan alaisuudessa. Pitkän aikavälin Ruotsin kuningaskunnan hallussa ja tämän jälkeen itsenäistymiseensä asti Venäjän keisarikunnan alla. Suomalaisessa historiantutkimuksessa on pyritty käsittelemään Suomea kuitenkin omana kokonaisuutenaan, mahdollisesti kansallispoliittisista tai -romanttisista pyrkimyksestä johtuen. Tätä kuvastavat mm. käytetty termi Ruotsi-Suomi, joka sinällään ei ole historiallisesti paikkaansa pitävä nimike Ruotsin suvereenisti johtamalle kuningaskunnalle, jossa Suomi oli vain yksi maantieteellinen osa kuningaskuntaa. (Jussila 2007, 19-22). Myös Venäjän keisarikunnan aikainen Suomen autonomia, vaikkakin merkityksellinen, on saanut paljon korostusta ja sen suomalaista asemaa on paikoittain ylikorostettu. Tämä aikakausi oli kuitenkin nationalismin ja kansallisromantiikan sävyttämää läpi läntisen maailman, joten siinä mielessä suomalaisuuden korostaminen, niin aikakautena itsenään kuin historiantulkinnassa on ymmärrettävää.

Edellä mainitut seikat korostavat suomalaista tapaa nähdä oman maansa kansalaiset sekä kansainvälinen asema erikoislaatuisena, ellei jopa ainutlaatuisena maailmassa. Pieni sisukas kansakunta, joka sinnikkäästi ja kekseliäästi selviää suurvaltojen välisissä kamppailuissa ja selkkauksissa ei ole tuntematon analogia kotimaassamme tai jopa sen ulkopuolella. Itsenäistymisen jälkeen erityisesti Venäjä/Neuvostoliitto on toiminut Suomen kansainvälistä asemaan vaikuttavana ja merkittävänä tekijänä. (Aaltola 2003 136, 142). Kylmän sodan aikana tämä korostui Suomen ollessa "puristuksessa" lännen ja idän välissä. Länsi tässä tapauksessa tarkoittaa Yhdysvaltoja, Euroopan Unionia sekä Natoa, itä puolestaan Neuvostoliittoa ja Varsovan liittoa. Suomi oli jo ennen toista maailmansotaa ja kylmää sotaa, Ruotsin mallia seuraten, omaksunut puolueettoman valtion roolin, mutta kylmän sodan aikana tämä korostui entisestään. Vaikka Suomella oli selkeät halut lähentyä läntistä maailmaa, se omaksui itsensä kaukaiseksi idän ja lännen välissä puolueettomaksi maaksi. Tätä painotti myös Suomen "sovittelijan" rooli Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä kylmän sodan aikana. (ibid. 159, 166.)

Tällainen asema on pienelle valtiolle tyypillistä käyttäytymistä kansainvälisissä suhteissa, missä niiden toimintamahdollisuudet ja -keinot ovat rajatumpia kuin suurempien ja

keskisuurien valtioiden. Pienen valtion määrittämiseen käytettävät mittarit vaihtelevat paljon eri kansainvälisten suhteiden teorioiden välillä, eikä yksimielisyyttä pienvaltion määritelmästä ole, mutta Suomi voidaan niiden mukaan kuitenkin määritellä pieneksi valtioksi. (kts. esim. Archer, Bailes & Wivel 2014, 5-6, Gstöhl & Neumann 2004, 3, Vaicekauskaite 2017, 8.)

2.1 Neorealismi

Teoreettisella tasolla neorealismi pyrkii kansainvälisissä suhteissa selvittämään miten ja millä keinoin valtiot tavoittelevat turvallisuutta. Valtioiden turvallisuus on keskeinen tekijä realismissa sekä se, miten ne sen parhaiten pystyvät saavuttamaan. Keskeisin, ja muista kansainvälisten suhteiden teorioista sen erottava, väite neorealismissa on kansainvälisen järjestelmän anarkisuus. Realismin mukaan, koska ei ole olemassa “maailmanvaltiota tai -hallintoa” eli valtioiden yläpuolella toimiva lain- ja voimankäyttäjää, valtiot eivät voi nojata mihinkään ylempään kansainvälisen auktoriteetin suojaan. Tämä pakottaa valtiot turvautumaan omiin avuihinsa selviytyäkseen ja saavuttakseen tavoitteensa sen suhteen. Vallalla ja resursseilla niiden on helpompaa saavuttaa nämä, joten ne pyrkivät kasvattamaan molempia. Tämän lisäksi valtiot eivät voi olla varmoja muiden valtioiden aikeista tai tavoitteista, mikä pakottaa ne tarkkailemaan toisiaan ja huomioimaan muiden reaktiot omista toiminnoistaan. (Glaser 2016, 14-15, Mearsheimer 2013, 73.)

Neorealismia (myös strukturaaliseksi realismiksi kutsuttu) oppi-isänä pidetään yhdysvaltalaisesta Kenneth Waltzia, joka kehitti tämän suuntauksen vuonna 1979 kirjassaan *Theory Of International Politics*. Tämän suuntauksen mukaan valtioiden perimmäinen tavoite on varmistaa niiden oma olemassaolo ja selviytyminen. Tähän ne pyrkivät ensisijaisesti kasvattamalla omaa turvallisuuttaan. Kansainvälisen järjestelmän anarkisuus laittaa valtion kuitenkin myös tarkkailemaan muita valtioita oman turvallisuutensa kannalta, sillä se ei voi olla varma niiden aikomuksista. Valtioiden yläpuolisen toimijan puuttuminen asettaa ne asemaan, jossa ne eivät voi olla varmoja hyökkääkö joku toinen valtio niihin. Viime kädessä valtiot eivät voi luottaa edes toistensa kanssa solmimiin sopimuksiin, sillä niiden rikkomista ei myöskään valvo mikään ylempi taho. Näin valtiot pyrkivät kasvattamaan valtaansa saadakseen lisää turvallisuutta. Tämä valta näyttäytyy usein esimerkiksi sotilaallisina sekä taloudellisina resursseina. (Glaser 2016, 20-21.)

Neorealistien keskuudessa on laaja-alainen yhteisymmärrys kansainvälisen järjestelmän anarkisuudesta ja sen vaikutuksesta valtioiden turvallisuuspyrkimyksiin ja selviytymiseen. John Mearsheimerin vuonna 2001 julkaistu teos *The Tragedy of Great Power Politics* esitti kuitenkin perustavanlaatuisen eron Waltzin näkemykseen valtioiden vallan tavoittelusta. Mearsheimerin mukaan valtiot, erityisesti suurvallat, eivät pyri pelkästään selviytymään vaan lähtökohtaisesti kasvattamaan erityisesti sotilaallista valtaansa ja saavuttakseen hegemonian muihin valtioihin nähden. Tätä Mearsheimerin edustamaa näkemystä kutsutaan "hyökkääväksi realismiksi". (Mearsheimer 2001, 3,16.)

Valtioiden vallantavoittelu on asia, mikä erottaa klassisen realismin ja neorealismien vahviten toisistaan. Klassisen realismin edustajien mukaan valtiot hakevat ja tavoittelevat valtaa, koska ihmiset toimivat elämässään samalla tavalla. Ihmiset pyrkivät kasvattamaan omaa valtaansa ja asemaansa ja koska valtioiden johdossa olevat ihmiset näin tekevät, myös valtio pyrkii nousemaan muiden valtioiden ohi. Neorealistien mukaan perimmäinen syy valtioiden vallantavoittelulle on edellä mainittu kansainvälisen järjestelmän anarkisuus. Valtioiden on kasvatettava omaa valtaansa säilyttääkseen olemassaolonsa ja varautuakseen muita valtioita vastaan niiden mahdollisia toimia vastaan. (Mearsheimer 2013, 72.)

Kasvattaakseen valtaansa ja näin ollen turvallisuuttaan, valtiot voivat toimia kahdella tavalla: tasapainottamalla tai epätasapainottamalla kansainvälistä järjestelmää. Tasapainottavina keinoina toimivat liittoumien muodostaminen muiden valtioiden kanssa tai kasvattamalla valtion omia resursseja, lähinnä sotilaallisia mutta myös taloudellisia. Liittoumissa puolestaan valtiot voivat hyödyntää liittolaistensa resursseja, vähentäen joko omaa resurssivajauttaan tai hyödyntää liittolaisuuksia päällekkäisten resurssien kulutuksen minimoimiseksi. Valtioiden on välillä turvauduttava liittoutumiin, vaikka ne eivät luotakaan toisiinsa tai solmimiensa sopimusten pitävyyteen, sillä niiden omien resurssien käyttömahdollisuus on usein rajallinen. (Glaser 2016 18-19.) Pienempien valtioiden osalta liittoutuminen on yleisempää, koska niiden resurssien ja kykyjen käyttö on useammalta osin puutteellisempaa kuin isoilla valtioilla. Liittouman sisäinen tasapaino onkin pitkälti riippuvainen siihen kuuluvien valtioiden rakenteen mukaisesti.

Omien resurssien ja kykyjen kasvattamisen sekä liittoumien sijaan valtio voi myös pyrkiä epätasapainottamaan kansainvälistä järjestelmää. Se toimii lähinnä liittoutumalla vahvemman valtion tai valtiokoalition kanssa, kun tasapainottava tapa on heikompien

valtioiden liittoutuminen yhteen vahvempaa valtioita vastaan. Pienempi valtio voi lyöttäytymällä yhteen vahvemman valtion kanssa hyötyä sen toimista ja kasvattaa samalla omaa valtaansa. Tällainen liittouma ja vallantavoittelu on myös riskialtista heikommalle valtiolle, sillä se voi vahvemman liittolaisensa vanavedessä ajautua tilanteisiin, joissa sen oma turvallisuus altistuu riskitekijöille, mitä se ei kokisi ilman kyseistä liittoumaa. Liittoutuman vahvempi valtio ei ole yhtä lailla riippuvainen liittouman tuomasta turvallisuudesta ja vallasta kuin heikompi, joten vahvemmalla valtiolla ei ole erityisiä intressejä asettaa heikomman valtion tavoitteita korkealle. (Glaser 2016, 19-20.)

Kansainvälisen järjestelmän tasapainottaminen on valtioille yleisempi strategia, mikä johtuu järjestelmän anarkisuudesta. Jos kansainvälinen järjestelmä rakentuisi ja toimisi organisoidusti sekä hierarkkisesti, valtiot pyrkisivät liittoutumaan vahvemman osapuolen kanssa. (Waltz 1979, 125-126.) Järjestelmän anarkisuus pakottaa valtiot kuitenkin epäilemään toistensa aikomuksia ja pelkäämään aina pahinta mahdollista, jolloin ne pyrkivät tasapainottavaan toimintaan. Tarkasteltaessa valtioiden sisäisiä rakenteita, toiminta on selkeästi epätasapainottavampaa, niin politiikassa kuin esimerkiksi talouselämässä. (ibid. 126.) Tämä johtuu valtion rakenteesta, joka on ainakin demokratioissa hyvin organisoitu ja hierarkkinen, vaikka toki vaihtelua tämän suhteen löytyy valtioiden välillä runsaasti.

Suurvallat pyrkivät pääsääntöisesti tasapainottamaan kansainvälistä järjestelmää niin sisäisillä kuin ulkoisilla toimilla, kuten asevoimiaan kasvattamalla tai liittoumilla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välit 1900-luvulla olivat pääsääntöisesti vihamieliset, mutta ne liittoutuivat yhdessä Natsi-Saksan kasvavaa yhteistä uhkaa vastaan. Tämän liittoutumisen jälkeen ne palasivat toistensa vastustajiksi. Heikommille, eli useasti pienemmille, valtioille epätasapainottava toiminta liittoutumalla vahvemman valtion kanssa voi taas olla niiden ainoa vaihtoehto oman selviytymisensä kannalta. (Donnelly 2005, 36.)

2.2 Pienvaltiorealismi

Kansainvälisissä suhteissa on monta eri teoriaa ja koulukuntaa, joilla valtioita ja kansainvälistä järjestelmää (tai sen puutetta) pyritään selittämään ja tutkimaan. Yhdistävänä tekijänä lähes kaikissa niissä on kuitenkin tutkimuksen pääpainon ja mielenkiinnon keskittyminen isompiin valtioihin, liittoutumiin tai nk. suurvaltoihin, millä on suuret voimavarat niin väestön, resurssien kuin vaikutusvallan suhteen. (Gstöhl & Neumann 2004,

5-6). Pienempien valtioiden, tai pienvaltioiden, tutkimus on ollut suhteellisen vähäistä ja niiden tutkimus on saanut painoarvoa vain tiettyinä hetkinä kansainvälisten suhteiden historian aikana. Syyksi esitetään myös sitä, että kansainväliset suhteet on tieteenalana syntynyt ja saanut eniten huomiota Yhdysvalloissa, joka on nykyhistorian ehkäpä mahtavin suurvalta, sekä Isossa-Britanniassa, jolla oli aikanaan maailman suurin imperiumi komennossaan. Tästä johtuen myös kansainvälisten suhteiden pääpaino on ollut suurvaltoihin keskittyvä (ibid. 18-19.)

Kylmän sodan päättymisen sekä siirtomaiden itsenäistymisprosessin jälkeen syntyneen pienempien valtioiden lukumäärä kuitenkin kasvoi huomattavasti ja niiden tutkimus sai tässä vaiheessa uutta kiinnostuksen kohdetta. Huomautettu on myös, että pienvaltioita ei kannattaisi turhaan sivuuttaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, sillä sekä historian saatossa että nykypäivänä, pienvaltioita on aina ollut ja on myös nykyään enemmän kuin suurvaltoja. (ibid. 18). Pienvaltioiden turvallisuuden tutkimisen kiinnostus on ollut myös vaihtelevan syklistä. Kylmän sodan alkuvuosina kiinnostus pienvaltioihin pohjasi lähinnä niiden selviytymiseen kahden supervallan hallitsemassa maailmassa. Kylmän sodan loppupuolella pienvaltioiden tutkimus oli jo hiipunut. Kylmän sodan päättymisen sekä Euroopan Unionin kehityskulku herätti kiinnostuksen uudelleen pienvaltioita kohtaan. (Rickli 2008, 308.)

Itsessään pienvaltion käsitteelle ei löydy yksimielisyyttä, vaan pienvaltiolle annetut kriteerit vaihtelevat teorian ja tutkijan tulkinnan mukaan. Pienvaltioihin kohdistuva vähäinen mielenkiinto varmasti vaikuttaa myös tähän vaihtelevaan käsitykseen pienvaltioista. Lukuisista kriteereistä pienvaltion määrittämiseksi mainitaan ainakin valtion maantieteellinen koko, väestön määrä, geopoliittinen ja maantieteellinen sijainti, luonnonvarat ja resurssit valtion alueella sekä vaikutusalueella, valtion kansainvälinen maine sekä sotilaalliset voimavarat. Monille edellä mainituista kriteereistä on esitetty myös kritiikkiä ja yhdeksi uudemmistä määritelmistä on esitetty, että valtion alueen, resurssien ja väestön koolla ei sinänsä ole suurta merkitystä, vaan sillä kuinka voimakkaasti valtio pystyy käyttämään ”voimaa” ja vaikuttamaan sekä omalla alueellaan, että kansainvälisesti. (esim. Archer, Bailes & Wivel 2014, 5-6, Gstöhl & Neumann 2004, 3, Vaicekauskaite 2017, 8.)

Pienvaltiolle on ominaista, että sen hallussa olevat vaikutuskeinot ovat paikoittain erittäin rajallisia, mikä erottaa sen keskisuurista valloista ja suurvalloista, jotka eivät samoista

rajoituksista kärsi yhtä voimakkaasti. Yhtenä pienvaltiota määrittävänä tekijänä voidaan pitää myös sitä, millaisena valtio näkee itsensä. Pienvaltiostatus on näin myös mahdollista saavuttaa valtion oman suhtautumisensa kautta itseensä ja millainen toimija valtio kokee olevansa suhteessa muihin valtioihin. (Toje 2010, 29-30.) Valtion asema voi myös vaihdella riippuen siitä missä tilanteessa sitä tarkastellaan. Esimerkiksi Euroopassa keskitason valtio voi kansainvälisesti verrattuna hyvinkin olla pienvaltio.

Pienvaltioille onkin tämän nojassa tyypillistä liittoutua ja hakea liittolaisia: useimmiten joko lyöttäytymällä yhteen muiden pienvaltioiden kanssa tai vaihtoehtoisesti lähestyä jotain suurvaltaa tai liittoumaa liittolaisuuden toivossa. Molemmilla tavoilla on hyvät ja huonot puolensa, paljon on pienvaltion taholta kiinni sen maantieteellisestä sijainnista. (Vaikeuskaité 2017, 10). Lähtökohtaisesti voisi sanoa, mitä kauempana pienvaltio on suurvallan vaikutuspiiristä ja alueesta, sitä enemmän sillä on liikkumisvaraa päätöksentekonsa suhteen. Tämä on toki yleistys asiasta, johon vaikuttaa moni muukin tekijä niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla, mutta historia antaa esimerkkejä kyseisen väittämän puolesta. Pienvaltioille onkin tapana pyrkiä hyödyntämään kansainvälisiä järjestöjä sekä kansainvälisiä sopimuksia, sillä niiden avulla ne pystyvät kustannustehokkaasti (ja mahdollisesti se on myös ainoa tapa, miten ne siihen pystyvät) vaikuttamaan ja toimimaan asioissa, mihin niiden asema ei muuten antaisi mahdollisuutta. (Toje 2010, 137,139, Kerttunen 2016, 169.) Kansainvälisten rakenteiden, painottamisen ja hyödyntämisen sekä kansainvälisen oikeuden ja säännösten noudattamisen korostaminen voi tämän valossa sanoa olevan erityisesti pienvaltioille ominainen piirre.

Pienvaltioiden pyrkiminen liittoutumiseen ja mahdollisimman aktiivinen toimiminen kansainvälisessä järjestelmässä on niille tärkeämpää kuin suurvalloille, sillä rajoitetumpien mahdollisuuksiensa takia ne ovat sotilaallisten uhkien lisäksi suurvaltoja haavoittuvaisempia mm. terrorismille, luonnonkatastrofeille, hybridiuhkille, kyberhyökkäyksille sekä taloudellisille ja sosiaalisille muutoksille. (Vaikeuskaité 2017, 9.) Oli kyseessä sitten perinteinen turvallisuuden alue tai uudempi, laajempi näkemä turvallisuudesta, pienvaltiot ovat lähtökohtaisesti aina suurvaltoja heikommassa asemassa uhkatekijästä riippumatta. Pienvaltion oma asema, rakenne ja sijainti vaikuttavat luonnollisesti paljon siihen, millaisille tekijöille se on erittäin haavoittuvainen. Liittoutumalla pienvaltiot pyrkivät vaikutusvaltansa lisäämisen ohella minimoimaan mahdollisten riskien ja uhkatekijöiden toteutumista sekä kustannuksia niiden tapahtuessa.

Suomea voi yllä mainittujen seikkojen valossa pitää pienvaltiona. Maantieteellinen alue on melko pieni, väestömäärä maailmantasoisesti pienehkö, valtion alueella sijaitsevat resurssit eivät ole erityisen rikkaita eikä Suomella ole kykyä ulottaa toimintaansa tai tahtoansa kansainvälisesti kovinkaan laajalle. Pienvaltioille tyypilliseen tapaan myös Suomi ajaa omia tavoitteitaan ja agendojaan kansainvälisillä areenoilla. Suomen sijainti historiallisen suurvallan, Venäjän, vieressä vahvistaa myös Suomen pienvaltiostatusta, sillä historia osoittaa hyvin kuinka paljon Suomi on voinut itsenäisesti toimia ilman ottaen huomioon Venäjän suhtautumista asiaan. Nykypäivän tilanne on pitkälti samanlainen, Venäjä pelkällä olemassaolollaan vaikuttaa jo siihen, miten Suomi pystyy toimimaan ja päättämään asioistaan sekä varsinkin ulkopolitiikan osalta.

Suomi on myös pienvaltioille tyypilliseen tapaan pyrkinyt olemaan kansainvälisesti niin aktiivinen kuin sillä on mahdollista. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomi on käytännössä liittynyt Euroopan Unionin lisäksi lähes kaikkiin kansainvälisiin järjestöihin, joihin sillä on ollut mahdollisuus hakea jäseneksi. Muiden pohjoismaiden valtioiden tapaan Suomen vaikutus ja tunnettavuus onkin niiden kokoa merkittävämpi, mikä myös itsessään osoittaa, että pienvaltioiden välillä saattaa olla suurtakin vaihtelua, miten ne pystyvät kansainvälisesti vaikuttamaan. Sotilasliitto Nato on harvoja länsimaisia järjestöjä, joihin Suomi ei ole pyrkinyt liittymään, vaikka siitä keskustelua onkin käyty.

Suomen tilanne ei sinällään ole ainutlaatuinen, vaikka sellaista ajattelua suomalaisessa mentaliteetissa ja politiikassa esiintyykin. Suurvallan naapurissa sijaitsevia pienvaltoja on ollut aikana ennen nykyisiä kansallisvaltioita ja esiintyy nykyäänkin. Nykyaikaisten valtioiden aikana Suomen ja Venäjän suhde on tietyllä tapaa kuitenkin eroava perinteisemmästä pienvallan ja suurvallan välisestä suhteesta. Suomessa onkin tuotu useasti esiin Suomen ja Venäjän "erityissuhde". (Eskola & Giles 2007, 8-9.) Täydellisen ainutkertainen tapaus Suomen tilanne ei kuitenkaan ole, vaikka sellaisen uskotteleminen itselleen antaa toki kansakunnalle oman arvonsa ja ylpeytensä kohottamista.

Puolueettomuus on myös ollut käsite, mikä on erityisesti liitetty pienvaltioihin ja pienvaltiot ovat sellaiseksi historian saatossa julistautuneet. Tällä tavalla ne ovat hakeneet turvallisuutta pidättäytymällä valtioiden välisistä sodista ja konflikteista. Kylmän sodan jälkeen puolueettomuus ei ole ollut suuressa suosiossa, vaikka Euroopastakin vielä löytyy

puolueettomaksi tunnustautuva Sveitsi. (Simpson 2018, 119-120). Realismin keskuudessa pienvaltion puolueettomana pysyttäytyminen on kuitenkin pitkälti riippuvainen sitä lähellä vaikuttavien suurvaltojen “hyväksynnästä” puolueettomuudelle. Varsinkin sotatilanteessa geopoliittisesti merkittävät pienvaltion alueet ovat suurvaltojen kiinnostuksen kohteena. Puolueettomuus on ollut valtiollisten, erityisesti pienvaltioiden, strategiana historiallisesti katsoen pitkällä ajanjaksolla. (ibid 121-122.) Pienvaltion näkökulmasta se ei kuitenkaan ole riskitön vaihtoehto.

Antiikin ajalta peräisin oleva Melos-dialogi, jota on myös kutsuttu ainoaksi hyväksytyksi klassiseksi tekstiksi kansainvälisissä suhteissa, kuvastaa tällaista riskiä. Lyhyesti siinä on kyse Ateenan ja Spartan välisestä sodasta 431-404 eaa. Melos oli saarivaltio ja entinen spartalainen siirtokunta, joka asettautui puolueettomaksi sodan puhjettua. Meloksen sijainti oli kuitenkin Ateenalle strategisesti erittäin merkittävä ja Meloksen mahdollinen liittyminen Spartan puolelle nähtiin suurena riskinä Ateenan turvallisuudelle. Tämä sai Ateenan painostamaan Melosta neuvotteluissa ja vaatimuksen alistumaan Ateenan vallan alle puolueettomuuden sijasta. Lopulta Ateena brutaalisti miehitti Meloksen saaren tappaen miehet, orjuuttaen lapset ja naiset sekä asuttaen itse saaren. (ibid. 120.)

Melos-dialogi osoittaa myös turvallisuusdilemman piirteitä. Ennen Ateenan ja Spartan välistä sotaa Meloksen ja Ateenan suhteet olivat hyvät eikä Meloksen puolueettomuudelle nähty esteitä. Sotatilanteessa Meloksen sijainti oli kuitenkin Ateenalle geopoliittisesti ja strategisesti niin tärkeä, ettei Ateena voinut oman turvallisuutensa takia hyväksyä puolueetonta Melosta. (ibid. 121) Suomen ja Neuvostoliiton välinen tilanne ennen toista maailmansotaa osoittaa samankaltaisia piirteitä Melos-dialogin kanssa. Suomen alue oli Neuvostoliitolle strategisesti elintärkeä, joten se ei voinut ottaa riskiä Suomen alueen hyväksikäytöstä sitä vastaan ja ei näin ollen hyväksynyt Suomen puolueettomuutta sodan aikana.

2.3 Turvallisuusdilemma

Turvallisuusdilemma on puolustavan neorealismien yksi keskeisimpiä käsitteitä. Termi itsessään sai syntynsä ennen neorealismien “isän” Kenneth Waltzin 1979 julkaistua *Theory of International Politics* -teosta. Termiä käytti ensimmäisen kerran vuonna 1950 Hans Hermann Hertz (John H. Hertz) artikkelissaan *Idealist Internationalism and the Security*

Dilemma. Vaikka käsite onkin keskeinen neorealismien koulukunnan keskuudessa, sitä käytetään myös muiden kansainvälisten suhteiden teorioissa ja koulukunnissa. (Roe 1999, 183, 185.)

Turvallisuuskonfliktille tarkoittaa, kun valtio pyrkii kasvattamaan omaa turvallisuuttaan esimerkiksi suurentamalla tai parantamalla asevoimiaan tai liittoutumalla muiden valtioiden kanssa, se tahtomattaan heikentää muiden valtioiden turvallisuutta ja painostaa näin niitäkin samanlaisiin keinoihin. Tämä lisää valtioiden välisiä jännitteitä sekä pahentaa konfliktien mahdollisuutta niiden välillä, vaikka yksikään valtioista ei välttämättä konfliktia hakisikaan toistensa kanssa. (Glaser 2016, 21, 24.) Tämän takia valtion oman turvallisuutensa lisääminen itse asiassa heikentää sen omaa turvallisuutta, mikä on turvallisuuskonfliktin pääolettama ja -ongelma. Mahdollista toki myös on, että valtio kohentaa sotilaallista voimavaraansa myös juurikin konfliktin toivossa, jolloin vaikutukset ovat samankaltaisia, mutta puolustavan realismien pohja-ajatuksen mukaisesti valtiot pyrkivät parantamaan ja turvaamaan omaa turvallisuuttaan, joten tarkoituksellinen konfliktinhakuisuus ei näin ollen niiden intresseissä olisi.

Turvallisuuskonfliktille nojaa vahvasti neorealismien perusolettamuksiin, joita ovat:

1. Kansainvälisen järjestelmän anarkisuus eli valtioiden pääasialliseen toimijuuteen järjestelmässä, sillä maailmassa ei ole yhtenäistä "maailmanhallintoa" ja kansainvälisillä organisaatioilla ei ole keinoja hallita ja rankaista sääntöjä rikkovia
2. Kansainvälisen järjestelmän anarkisuudesta johtuva valtioiden välinen luottamuspuula. Valtio voi luottaa ainoastaan itseensä
3. Valtion tärkein tehtävä on sen oman olemassaolon takaaminen
4. Valtiot omaavat edellä mainituista syistä johtuen sotilaallista voimavaraa ja luovat strategioita, joilla selvitä kansainvälisessä järjestelmässä (Mearsheimer 1994-1995, 10-11.)

Tärkein tekijä turvallisuuskonfliktin kannalta on juurikin anarkinen kansainvälinen järjestelmä sekä valtioiden välinen epäluottamus toisiinsa nähden. Yhden valtion kasvattaessa turvallisuuttaan liittoutumalla tai kasvattamalla sotilaallista voimavaraansa, muilla valtioilla ei ole takeita käyttäkö turvallisuuttaan kohottanut valtio uusia voimavarojaan niitä vastaan tulevaisuudessa. Näin ollen niiden on oman turvallisuutensa ja

olemassaolonsa takia pyrittävä tasapainottamaan muuttunut turvallisuusasetelma samankaltaisilla toimilla tai jopa reagoida ennakoivilla sotilaallisilla toimilla turvallisuutta epätasapainottanutta valtiota vastaan. Valtion turvallisuuden kohottamiseen johtavat toimet yhden valtion taholta eivät välttämättä aina johda vastaavanlaisiin toimiin muilta valtioilta, mutta valtioilla on tapana vastata muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen pelkästään niiden oman selviytymisen kannalta. (Roe 1999, 184-185.) Jatkuva turvallisuuden tasapainon järkkäminen ja sen tasoittaminen voi johtaa asekilpavarusteluun valtioiden välillä, molempien kasvattaessa asearsenaaliaan vastaavaan toisen (tai toisten) valtion muuttuneeseen tilanteeseen.

Anarkian olennaisuus turvallisuuskillemalle näyttöytyy myös valtioiden asevarustelun suhteen. Ilman takeita yhteistyön toimivuudesta ja hyötyjen jakautumisesta sen kautta, valtiot voivat ajautua asevarustelukilpaan, vaikka aserajoitussopimukset voisivat olla niille halvempia ja kustannustehokkaampia ratkaisuja. Tällaisten sopimusten pitävyyteen anarkiassa valtiot eivät kuitenkaan voi luottaa, joten niiden on oman turvallisuutensa ja selviytymisensä kannalta loogisempi suhtautua epäluuloisesti sopimukseen toistensa kanssa ja parantaa turvallisuuttaan asevoimien kasvattamisella. (Donnelly 2005, 37-38.)

Turvallisuuskillemma voi näyttöytyä myös sellaisten valtioiden välillä, joista toinen ei omien resurssiensa tai asevoimiensa osalta aseta uhkaa vahvemmalle naapurilleen, mutta jonka alue on vahvemman valtion turvallisuuden kannalta sotatilanteessa strategisesti merkittävä sitä uhkaavien suurempien valtioiden takia. Tällöin vahvempi valtio voi painostaa tai mahdollisesti reagoida sotilaallisesti heikompa valtiota vastaan, vaikka tällä itsellään ei ole keinoja tai pyrkimyksiä asettua vahvempaa valtiota vastaan. (Simpson 2018, 120-122.) Aiemmin mainittu Melos-dialogi kuvastaa tällaista tilannetta.

Kylmän sodan aikainen Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen ydinasekilpavarustelu lienee tunnetuimpia asekilpavarusteluja valtioiden välillä. Yhdysvaltojen menetettyä ydinasemonopolin Neuvostoliiton kehitettyä oman ydinaseensa, molemmat valtiot kehittivät kilvan sekä ydinaseidensa laatua, että määrää. Suurimmillaan sekä Yhdysvalloilla että Neuvostoliitolla oli hallussaan useita kymmeniä tuhansia strategisia ydinkärkiä. Kylmän sodan päättyminen lopetti tämän ydinasevarustelukilvan Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä, mutta sekä Neuvostoliiton seuraaja Venäjä että Yhdysvallat omaavat yhä suuren

määrän ydinkärkiä, tosin huomattavasti pienemmissä määrin kuin kylmän sodan huippulukemiin verrattuna. (Kristensen & Norris 2010, 78,81).

Toinen 1900-luvulta oleva esimerkki turvallisuuskilpailusta johtuva asevarustelu on vähemmän tunnettu Saksan ja Iso-Britannian välinen taistelulaiva (=dreadnought, isoimpia ja eniten aseistettuja sotalaivoja) -kilpa ensimmäistä maailmansotaa edeltävinä vuosina. Saksan pyrkiessä haastamaan Iso-Britannian perinteistä merien herruutta, se alkoi rakentaa uusia ja isompia taistelulaivoja. Iso-Britannia vastasi tähän kasvattamalla omaa laivastoaan, mihin Saksa jälleen vastasi. Tämä taistelulaivakilpailu päättyi ainakin nimellisesti Iso-Britannian voittoon hieman ennen ensimmäistä maailmansotaa. (BBC News 2.6.2014) Tätä Saksan ja Iso-Britannian taistelulaivavarustelua on pidetty yhtenä ensimmäiseen maailmansotaan johtaneista syistä.

Butterfieldin 1949 luoma turvallisuuskilpailun logiikka ja Hertzin 1950 lanseeraama turvallisuuskilpailu -termi sopivat äärimmäisen hyvin juuri kylmän sodan ajan Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen väliseen tilanteeseen, mutta termiä ei realistien keskuudessa nähdä yhteen historialliseen ajanjaksoon sidotuksi. Näin turvallisuuskilpailun konseptia voidaan soveltaa muidenkin ajanjaksojen ja tilanteiden tarkasteluun. Varsinkin realistien ja neorealistien keskuudessa se nähdään kansainvälisen järjestelmän traagisena luonteenpiirteinä, valtiot pyrkivät selviytymään, kohentamaan omaa turvallisuudentasaansa, mutta sitä kautta ajautuvat sotilaallisiin konflikteihin ja mahdollisesti jopa sotatoimiin toistensa kanssa. (Roe 1999, 183, 187.)

Pienvaltioiden osalta turvallisuuskilpailu näyttäytyy niiden oman olemassaolon kannalta vaikeampana kuin suurvaltojen, sillä pienvaltioilla on rajatut mahdollisuudet reagoida alueensa ja lähialueensa turvallisuusmuutoksiin. Pienvaltioilla on pienemmät taloudelliset ja sotilaalliset voimavarat, rajoitetummat diplomaattiset keinot käytössään sekä enemmän taloudellisia ja poliittisia rajoitteita toiminnassaan. (Vaicekauskaite 2017, 9-10.) Pienvaltioiden turvallisuuskilpailun voi kiteyttää kahteen eri elementtiin: vaikutusvaltaan ja itsensä määräämiseen eli autonomiaan. Nämä molemmat eivät kuitenkaan lisäänty tai vähenny käsi kädessä, vaikutusvallan kasvattaminen ei välttämättä lisää autonomiaa, eikä vastavuoroisesti autonomian kasvu lisää vaikutusvaltaa. Lisäksi kansainvälisellä tasolla pienvaltioilla ei välttämättä ole pääsyä tai vaikutusmahdollisuutta asioihin, mitkä vähentävät sekä niiden autonomiaa että vaikutusvaltaa. Pienvaltiot kuitenkin tarvitsevat kansainvälistä

järjestelmää turvatakseen oman olemassaolonsa ja päästäkseen paremmin vaikuttamaan asioihin, joihin niiden itsenäinen painoarvo ei muuten yltäisi. Tämän lisäksi ne tarvitvat oman turvallisuutensa takeeksi isomman valtion tai organisaation apua. (Rickli 2008, 310, Thorhallsson and Steinsson, 2017 ,5, Vaicekauskaite 2017, 9.)

Toimimalla isommissa kansainvälisissä organisaatioissa, pienvaltiot pystyvät toimimaan yhdessä muiden pienvaltioiden kanssa, jolloin ne pystyvät vahvemmin ajamaan itselleen tärkeämpiä asioita, joskus myös suurvaltojen kantaa vastaan, mikä toki on harvinaisempaa. Parhaita pienvaltioiden vaikutusmahdollisuudet omaan asemaansa nähden ovat organisaatioissa, joissa äänestetään yksinkertaisella enemmistöllä, yksi ääni per valtio. Näin toimii esimerkiksi Yhdistyneet Kansakunnat eli YK. Erityisesti pienvaltioiden asemaansa suurempi vaikutus nousee esille kuitenkin organisaatioissa, joissa päätöksenteossa käytetään yksimielistä päätöstä eli yhdenkin jäsenen ollessa tiettyä päätöstä vastaan, se ei astu voimaan. Tällainen toimintamalli on käytössä esimerkiksi Natossa. Myös Euroopan Unionin eri toimielimet, kuten Eurooppa-neuvosto sekä Euroopan Unionin neuvosto käyttävät yksimielistä päätöksentekoa silloin kuin käsiteltävä asia EU:n perussopimusten mukaan sellaista vaatii.

Toimiessaan kansainvälisen järjestelmän instituutioissa sekä erilaisissa liittoumissa pienvaltiot säilyttävät kuitenkin tietyn varauksellisuuden. Riippuen liittoumasta ja instituutiosta, pienvaltiolla voi koitua riskejä, että ne joutuvat osaksi muiden jäsenten konflikteja sekä ongelmatilanteita. Kasvanut vaikutusvalta ja jaetut resurssit voivat siis johtaa pienvaltiolla muunlaisiin riskeihin, mitä ne ovat instituutioihin tai liittoumiin lähtiessään pyrkineet välttämään. Pienvaltioiden rakenne tekee niistä jälleen kerran haavoittuvaisempia liittolaistensa kautta tuleville ongelmille kuin mitä suurvallat vastaavassa tilanteessa kokevat. (Toje 2010, 29-31.)

2.4 Neorealismien kritiikkiä

Walzin kehittämä neorealismien, tai strukturaalisen realismien, suuntaus on saanut osakseen myös kritiikkiä muilta kansainvälisten suhteiden tutkijoilta ja teoreetikoilta. Osa on tullut neorealismien koulukunnan sisältä, kuten aiemmin mainittu John Mearsheimerin esittämä “hyökkäävä realismi” verrattuna Waltzilaiseen puolustavaan realismiin. Suurin osa

kritiikistä on tullut kuitenkin kahden muun kansainvälisten suhteiden suuremman teorian tutkijoiden parista: liberalisteilta ja konstruktivisteilta.

John Gerard Ruggie argumentoi, että Waltz ei teoriassaan huomioi valtiollisten sekä ei-valtiollisten toimijoiden funktionaalisen rakenteellisia eroja sekä niiden vaikutusvallan ja -mahdollisuuksien eroavaisuutta. Keskittyessä ainoastaan valtioihin (ja varsinkin suurvaltoihin) Waltzin teoria ei kykene sisäistämään, että valtiot ja niiden järjestelmät sekä kyvyt voivat muuttua ja kehittyä myös ei-valtiollisten toimijoiden vaikutuksesta, mikä itsessään muuttaa kansainvälisen järjestelmän tasapainoa suuntaan tai toiseen. Kritiikki kohdistuu myös neorealistisen mallin kansainvälisen järjestelmän rakenteeseen, mikä ei Waltzin mallissa muutu tai kehity omien toimiensa vaikutuksesta. Tämä vaikuttaa myös ongelmien ratkaisuun niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla. (Ruggie 1986, 135, 148-152.) Riskit ja ongelmatekijät valtioille voivat ilmetä kansainvälisesti, mutta ne voidaan ratkaista myös paikallisesti ja päinvastoin.

Samana tyyppistä kritiikkiä on esittänyt myös Robert Keohane. Hän toteaa "International history is dynamic and dialectic rather than cyclical" (Keohane 1986, 181). Keohanen mukaan neorealistinen teoria ei myöskään pysty systemaattisena teoriana ennustamaan valtion intressejä, joten se ei myöskään pysty tukemaan deterministisiä johtopäätöksiä. Keohanen kritiikki kohdistuu myös neorealistiseen vallan käsitteeseen. Valtaa on vaikea mitata yhtenäisenä kokonaisuutena ja yksikkönä, joten vallan määritelmän tulisi aina olla riippuvainen siitä tilanteesta ja kontekstista, missä sitä käytetään. (Keohane 1986, 183, 191.) Esimerkiksi sotilaallinen valta on riippuvainen muistakin tekijöistä, kuin pelkästä asevoimien koosta ja kaluston teknisestä tasosta.

Neorealistinen käsite valtioista ainoana toimijoina kansainvälisessä järjestelmässä jättää myös kansainvälisten järjestöjen vaikutuksen huomioimatta, kuten aiemmin esille tuotiin. Martha Finnemoren mukaan neorealismille onkin täysin vieras ajatus, että valtiot voisivat saada uusia keinoja tai vaikutteita valtioiden ulkopuolelta. Kriisi- ja ongelmatilanteissa, joita valtio ei kykene sisäisesti ratkomaan, se saattaa saada apua kansainvälisiltä järjestöiltä, kuten Punaiselta Ristiltä tai Lääkärit Ilman Rajoja -järjestöltä. Valtioiden omien kykyjen ollessa riittämättömät tai hallintoelimien ollessa haluttomia toimenpiteisiin, juuri kansainväliset järjestöt ovat avustaneet valtioita, erityisesti humanitäärisien kriisien aikana. (Finnemore 1996, 5-6, 10-11.) Kansainvälisistä järjestöistä puhuttaessa on toki syytä erotella valtiolliset

(esimerkiksi Unicef ja muut Yhdistyneiden Kansakuntien alajaostot) ja ei-valtiolliset (esimerkiksi Amnesty International, Lääkärit ilman rajoja) järjestöt. Neorealisteille kummallakaan ei toisaalta ole painoarvoa kansainvälisessä järjestelmässä.

Robert Coxin ja Richard Ashleyin mukaan neorealisticen teorian malli on johdettu Yhdysvaltojen näkökulmasta keskitettynä kylmän sodan aikakaudelta. Cox argumentoi, että Waltz pohjaa mallinsa tähän yhteen rajattuun aikakauteen tietystä näkökulmasta ja ulottaa sen mallinsa kautta universaaliksi. Neorealisticen malli on länsikeskeinen eikä ota huomioon sosiaalisia ja historiallisia ulottuvuuksia. Neorealisticen voimatasapaino ei ole kuin mekaaninen käsite, jota määrittävät sotilaalliset ja taloudelliset voimavarat, jotka ovat riippumattomia toimijoidensa käsityksestä, tiedosta sekä tarkoituksesta. Ashleyin mukaan Waltzin teoria onkin rakenteeltaan enemmän staattinen kuin strukturaalinen. (Ashley 1986, 268-270, Cox 1986, 208.)

Neorealisticen käsitys kansainvälisen järjestelmän anarkisuudesta on myös kyseenalaistettu. Paul-Erik Korvelan mukaan kansainvälisen suhteiden tutkimuksen piirissä anarkia alkaa näkyä vasta Waltzin Theory of International politics -teoksessa ja sitä seuranneissa julkaisuissa. Kansainvälisten suhteiden ollessa ”nuorehko” tieteenala, se on lainannut paljon muiden tieteenalojen, erityisesti politiikkatieteen klassikkoteoksista ja teorioista, missä anarkiaa ei käsitellä kansainvälisenä käsitteenä. Poliittikatieteeltä lainatut teoriat ja käsitteet eivät myöskään välttämättä ole edes sovellettavissa kansainvälisten suhteiden kontekstiin asetettaessa. (Korvela 2016, 7-11.) Muun muassa Thomas Hobbesin Leviathanin luonnontilaa ja Nicholo Machiavellin Ruhtinas -teosta on käytetty osoittamaan kansainvälisen järjestelmän anarkisuutta sekä voimapolitiikkaa historiallisena tulkintana, mutta kummankin teoksen sisältö ei Korvelan mukaan anna viitteitä niiden kansainväliseen soveltamiseen. (ibid. 11-13).

Alexander Wendtin mukaan anarkiaa voi kyllä esiintyä kansainvälisessä järjestelmässä, mutta sen pohjalta ei voi tulkita järjestelmän rakenteen olevan anarkinen, sillä anarkia itsessään on puutetta jostain eikä se näin ollen voi olla rakenteellista. Anarkian käsite on myös muuttunut historian saatossa, erilaisten uusien ajatusten ja näkökulmien syntyessä. Kansainvälisen järjestelmän rakennetta pitäisikin tulkita historiallisesti, jotta anarkiaa voitaisiin järjestelmään soveltaa. (Wendt 1999, 309-310, 314.) Kansainvälisen anarkian käsitettä ei historiallisesti katsottuna löydy, eikä käsitettä ole juuri politiikkatieteidenkään

parissa käsitelty eikä sille löydy myöskään yksinkertaista selitystä. Näistä lähtökohdista katsottuna anarkia on kansainvälisessä järjestelmässä ainoastaan teoreettinen käsite, jolle ei löydy kattavaa todistus pohjaa. (Korvela 2016, 17.)

3. MENETELMÄ

Kuten aiemmin mainittua, tämän tutkielman tieteellisenä metodina on diskurssianalyysi, tarkemmin ottaen kriittinen diskurssianalyysi, Norman Faircloughin luomalla kolmivaiheisella analyysillä. Fairclough antaa paljon arvostusta Michael Foucaultin luomalle pohjalle diskurssianalyysin ja diskurssin teoreettisessa kehittämisessä ja on tämän pohjan perusteella rakentanut yleiseen käyttöön tarkoitettua kriittisen diskurssianalyysin malliansa.

3.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi itsessään ei ole selkeästi rajattu tutkimusmetodi, vaan se kattaa alleen useita erilaisia tarkastelun pääkohteita ja menetelmiä. Tämä tekee siitä enemmän väljän teoreettisen viitekehyksen. Diskurssianalyysia käytetäänkin, ja on käytetty, tutkimusmenetelmänä politiikkatieteiden ohella mm. antropologiassa, semiotiikassa, kirjallisuudentutkimuksessa, tiedotustutkimuksessa, lingvistiikassa, sosiologiassa, sosiaalipsykologiassa ja psykologiassa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 2-3, 8.) Tämä ymmärrettävästi tekee diskurssianalyysin tarkasta rajaamisesta mahdotonta, sen laajan poikkitieteellisen erilaisen käyttö- ja tutkimustarkoituksen takia.

Diskurssianalyysin luomalle laajemmalle viitekehykselle voidaan antaa kuitenkin tiettyjä teoreettisia lähtökohtia:

1. oletus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta
2. oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta
3. oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta
4. oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin
5. oletus kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta

Kunkin teoreettisen lähtökohdan painotus ja esiintyminen diskurssianalyysissä pohjautuu pitkälle tutkimuksessa olevaan aseteluun ja tutkimusongelmaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 8-9.) Näiden lähtökohtien ei siis tarvitse olla tasapainoisessa ja -puolisessa

käytössä tutkimuksen aineiston analyysia rakennettaessa, vaan ne ovat vuorovaikutussuhteessa tutkimusongelman ja tutkimuksen asettelun kanssa.

Diskurssianalyysissa ja diskurssin keskeisimpiä näkemyksiä on ajatus kielestä, tai tekstistä, sosiaalisena toimintana. Kielen rakenne itsessään ei välttämättä ole pääpainona, vaan mitä asioita ja miten niitä kielellä tehdään. Kielen käytön voi sijoittaa tiettyihin tapoihin ja normeihin, jolloin myös kielenkäyttötilanne nousee tutkimuksen kohteeksi. Nämä tilanteet voivat olla mitä tahansa yksittäisen vuorovaikutuksen ja laajemman yhteiskunnallisen tilanteen väliltä. Kielenkäytön rooli sosiaalisena toimintana aiheuttaa sen, että sen käyttämisellä on aina seurauksia, niin kyseessä olevalle aiheelle kuin käyttötapautumaan osallistujillekin. (Mäntynen & Pietikäinen 2019, 1-2.)

Diskurssianalyysin yksi olennainen lähtökohta on myös se, että miten itse diskurssit määritellään. Yleisesti puhuen diskurssi tarkoittaa lähinnä puhumisen tai kirjoittamisen toimintaa, mutta akateemisella tasolla se määritellään usein tarkemmin. Yksi määritelmä diskurssista on, että ne ovat toisistaan riippuvia tekstejä sekä niiden tuottamisen, levittämisen ja vastaanottamisen käytäntöjä, mitkä luovat sosiaalisen todellisuuden. Tekstillä ei tässä tapauksessa tarkoiteta pelkkää kirjoitettua tekstiä, vaan puhuttua kieltä, kuvia, symboleja tai artefakteja. (Hardy & Phillips 2002, 3-4.) Diskurssille annettava määrittely voi vaihdella suurestikin, riippuen mitä tieteenalaa harjoitetaan ja mitä diskurssianalyysin suuntausta käytetään analyysissa.

Käsiteltäessä diskursseja myös termi teksti voisi olla pätevä. Diskurssi tosin ei itsessään ole pelkkää kirjoitettua kieltä, vaan se voi olla myös tekstimuotoon käännettyä puhetta, tekstiä vastaavia symbolisia merkkejä sekä erilaisia viestimiseen tarkoitettuja merkkejä. Diskurssit luovat keskenään vuorovaikutteisen merkitysten järjestelmän, jonka avulla teoreettista sosiaalista todellisuutta voidaan rakentaa ja tutkia. Yhtä aikaa rakentaessa tätä sosiaalista todellisuutta, diskurssit saavat myös itse vaikutteita siitä ja muuttuvat sekä muotoutuvat sen ohella. (Luukka 2000, 134-135.)

Diskurssien kautta voidaan tarkastella eri merkitysten ja sanomien rakentumista ja niiden liittymistä historiallisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin prosesseihin. Näkökulmalla on suuri merkitys, sillä eri lähtökohdista tarkasteltuna sama aihepiiri voi saada erilaisia diskursseja. Diskurssien väliset suhteet eivät myöskään ole neutraaleja, vaan ne ovat jatkuvassa

taistelussa siitä, millä niistä on eniten määrittelyvaltaa. Vahvin diskurssi asettautuu aihepiirinsä lähtökohdaksi, jolloin se rajaa muita näkökulmia ja käsityksiä pois sekä saattaa pakottaa yhteiskunnallisia toimijoita muokkaamaan omia diskurssejaan sen mukaan. Ilmastomuutoksen diskurssi on esimerkki diskurssista, josta on ollut eriäviä näkemyksiä ja joka on lopulta noussut niin merkittäväksi, että se on pakottanut yhteiskunnallisia toimijoita muuttamaan omia diskurssejaan sen mukaan. (Mäntynen & Pietikäinen 2019, 47-48.)

Diskurssien teoreettista pohjaa muodostettaessa Michael Foucault on ollut yksi tärkeimmistä teoretikoista. Teoksessaan *The Archaeology of Knowledge* hän laajensi diskurssin pelkän kielellisen merkityksen koskemaan yhteiskunnan rakenteellisia tietopohjia, jotka ovat vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa niin tiedon kuin vallan kautta ja toimivat eri yhteiskunnan aloilla järjestäytyneellä rakenteella. (Foucault 1972, 39, 43-45). Foucaultin mukaan nämä diskurssit muodostuvat erilaisista käsityksistä, mielipiteistä ja väitteistä, mitkä ovat muotoutuneet eri ajanjaksoilla ja eri muotoisina ajan kuluessa. Kaikki nämä erilaiset käsitykset, mielipiteet sekä väitteet viittaavat kuitenkin yhteen samaan asiaan. Nämä asiat eli diskurssit ovat jatkuvassa kosketuksessa sosiaaliseen todellisuuteen, jota ne luovat ja muokkaavat sekä saavat samalla itse siitä vaikutteita. Diskurssien suhteet toisiin diskursseihin myös muokkaavat niitä itseään. (ibid. 35-36) Tiivistäen tämän voi sanoa, että Foucaultin näkemys antoi diskursseille konstruktivisen luonteen. Foucaultin ajatukset ja hänen teoksiensa vaikutus diskurssi-termin vakiintumiseen, diskurssianalyysiin metodina sekä yleisesti yhteiskuntatieteiden saralla ovat suurelta osalta vakiintaneet diskurssin ja diskurssianalyysin paikan. (Pietikäinen 2000, 192.)

Foucaultin merkitys diskurssien teoriassa ja diskurssianalyysissä on monelta osin merkittävä ja Foucaultin vaikutus on nähtävissä myös tämän päivän tutkimuksessa. Foucaultin painotus teoksissaan on kuitenkin vaihdellut ja Foucault keskittyi varsinkin myöhemmissä teoksissaan enemmän tiedon ja vallan väliseen suhteeseen sekä etiikkaan. Foucaultin antama pohja diskursseille ja diskurssianalyysille on merkittävä, mutta ei ole mielekästä käyttää tätä pohjaa pelkästään sellaisenaan. Foucaultin ajatusmaailma antaa kuitenkin paljon työkaluja paremman diskurssianalyysin luomiseksi. (Hardy & Phillips 2002, 20-21, Fairclough 1992, 37-39.)

3.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysilla on sen väljästä teoreettisesta pohjasta johtuen useampia eri tapoja, mihin se voidaan jaotella. Tämä jaottelu riippuu tieteenalan perinteistä eli traditioista, lähestymistavasta analyysiin (empiristinen, rationalistinen ja pragmaattinen) ja diskurssin itsensä määritelmään. Empiristinen diskurssianalyysi etsii merkkejä tutkittavasta materiaalista, joiden avulla diskurssi voidaan muodostaa. Rationalistinen diskurssianalyysi pyrkii tutkimaan tapoja, miten ilmentää diskurssi aineistosta eli etsiä ns. metadiskurssit. Pragmaattisessa tavassa edellä mainittuja analyyseja puretaan auki ja sen kautta pyritään usein muuttamaan vanhoja diskursseja. (Pynnönen 2013, 23-24.)

Tradition ja diskurssin määritelmäeron mukaan diskurssianalyysi voidaan jakaa kolmeen eri koulukuntaan: englantilaiseen, ranskalaiseen ja saksalaiseen. Englantilaisessa traditiossa keskustelulla on suuri rooli, sillä sen mukaan kasvokkain käytävät keskustelut muodostavat diskurssit. Keskustelun ja vuorovaikutuksen elementtien analysointi on englantilaisessa traditiossa analyysin perusta. Ranskalainen traditio puolestaan painottaa kulttuurin roolia. Diskurssit syntyvät ja muotoutuvat yhteiskunnan sekä kulttuurin luomilla käytännöillä ja ovat näin ollen alisteisia kulttuurille. Näiden käytäntöjen esille tuominen on olennainen osa ranskalaista analyysiä. Saksalaisessa traditiossa todellisuuden luonteen tarkastelun ja vaikuttamisen kautta syntyvät diskurssit ovat keskiössä. Saksalainen tapa pyrkii määrittämään olemassa olevan ja sen lainalaisuudet sekä muuttamaan sen diskursseja. (ibid. 24-25.)

Diskurssianalyysia voidaan jaotella myös sen mukaan, mikä on sen analyysin taso eli tutkimuksen lähtöoletukset, tavoitteet ja tutkijan asennoituminen. Tällä jaottelulla saadaan kolme ryhmää: tekstuaalinen, tulkitseva ja kriittinen diskurssianalyysi. Nämä kolme ryhmää voidaan jaotella vielä useampiin eri suuntauksiin sen mukaan millä tasolla ja tavalla niissä perehdytään ja käsitellään tutkittavan aineiston kieltä, rakenteita, valtarakenteita, eri diskurssin muotoja, konteksteja sekä tutkijan omaa asennoitumista tutkittavaan aineistoon. (ibid. 25-27.)

Kriittisessä diskurssianalyysissa tarkastellaan valtaa, vallankäytön muotoja ja rakennetta sen osapuolten välillä sekä miten nämä vallankäytön rakenteet ovat syntyneet ja muotoutuneet. Valta, valtasuhteet ja niiden vahvimmat diskurssit sekä ideologia ovat kriittisen diskurssianalyysin keskiössä. (Jokinen & Juhila 2016, 301, Pynnönen 2013, 28-29.) Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii tutkimaan näiden valtasuhteiden ja vallan suhdetta

kielen käyttämiseen. Se miten tietyt ideologiat ja identiteetit muotoutuvat, miten valtasuhteet kehittyvät ja rakentuvat kielen käytöllä, on kriittisen diskurssianalyysin tarkastelun kiinnostuksen kohteena. (Pietikäinen 2000, 204-205).

Tämän pohjalta kriittiselle diskurssianalyysille tyypillistä on olettaus jostain tietystä valta-, voimankäyttö- tai alistussuhteen olemassaolosta tutkimuksen kohteessa tai sen kohteiden välillä. Tällaiset suhteet voivat esiintyä niin ihmisten itsensä välillä, eri instituutioiden kesken tai jonain yhdistelmänä näitä molempia. Kriittinen diskurssianalyysi ei näin ole yhtä aineistokeskeinen metodi kuin muut diskurssianalyysin suuntaukset. Myös lähtökohdiltaan tiukan kriittinen tutkimus voi olla myös tiettyä poliittista tavoitetta omaava, jolloin analyysi ei toimi enää pelkkänä metodina. (Jokinen & Juhila 2016, 301-302.) Tällainen lähestymistapa luo tietyllä tapaa riskejä tutkimuksen liiasta politoitumisesta ja mahdollisuudesta tutkimuksen lopputuloksen päättämiseen ennen varsinaista tutkimuksen tekoa ja aineiston asetteluun ja käsittelyyn tämän ennalta päätetyn johtopäätöksen varmistamiseksi.

Kuten aiemmin esiin tuotujen muiden diskurssianalyyttisten suuntausten kohdalla, myös kriittisen diskurssianalyysin voi jaotella useampiin eri alakategorioihin. Näillä eri alalajeilla on kuitenkin (kuten diskurssianalyysillä yleisesti ottaen) tiettyjä samoja elementtejä, mitkä pätevät kaikkiin kriittisen diskurssianalyysin suuntauksiin. (Jørgensen & Phillips 2002, 60.) Eri lähestymistavoissa näiden yhtäläisyyksien painotusarvot voivat luonnollisesti muuttua, mutta pääpiirteiltään kaikki suuntaukset seuraavat näitä elementtejä.

Ensimmäiseksi, diskursiiviset käytännöt, joiden kautta tekstit luodaan ja otetaan vastaan, nähdään tärkeänä sosiaalisen käytännön muotona, jota kautta sosiaalista maailmaa, mukaan lukien sosiaalisia identiteettejä ja suhteita, rakennetaan. Tämän takia kriittisen diskurssianalyysin tavoitteena on tutkia sosiaalisten ja kulttuuristen ilmiöiden sekä prosessien kielellistä ulottuvuutta. Tämä tutkiminen ei rajoitu pelkkään kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen, vaan kattaa alleen myös visuaaliset elementit kuten kuvat ja symbolit. Kriittisen diskurssianalyytikkojen parissa on tosin tunnustettu, että visuaalisten elementtien tulkitsemisessa täytyy ottaa huomioon niiden erilainen semiotiikka verrattuna kirjoitettuun ja puhuttuun tekstiin. (ibid. 61.)

Toiseksi, diskurssi sosiaalisena käytäntönä sekä rakentaa sosiaalista maailmaa että rakentuu muiden sosiaalisten käytäntöjen kautta. Sosiaalisen käytäntönä diskurssi on dialektisessa suhteessa muiden sosiaalisten ulottuvuuksien kanssa, se ei ainoastaan muodosta ja muokkaa sosiaalisia rakenteita vaan myös heijastaa niitä. Diskurssiin vaikuttavat sosiaaliset tekijät eivät myöskään ole pelkästään kielellisiä, sillä esimerkiksi poliittisen järjestelmän tai median rakenne voi vaikuttaa niihin. Kriittisessä diskurssianalyysissä kieli diskurssina onkin sekä toiminnan muoto, jota kautta ihmiset voivat muuttaa maailmaa että tapa joka on historiallisesti ja sosiaalisesti sijoittunutta ja dialektisessa suhteessa muiden sosiaalisten tekijöiden kanssa. (ibid. 62.)

Kolmanneksi, kriittisessä diskurssianalyysissä kielen käytön analysointi on empiiristä suhteessa sen sosiaaliseen kontekstiin. Kriittinen diskurssianalyysi harjoittaa konkreettista kielellistä tekstianalyysia kielen käytöstä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tämä erottaa sen muista diskurssianalyysin muodoista, jotka eivät tutki kieltä systemaattisesti ja empiirisesti, vaan tekevät sen esimerkiksi retorisia menetelmiä käyttäen. (ibid. 62-63.)

Neljänneksi, kriittisen diskurssianalyysin diskursiiviset käytännöt osallistuvat ja muokkaavat epäsuhtaisia valtasuhteita eri sosiaalisten ryhmittymien välillä. Nämä vaikutukset nähdään ideologisina vaikutteina, joilla on kriittisessä diskurssianalyysissä keskeinen rooli teoretisoidessa eri sosiaalisten ryhmien välisiä valta- ja alistussuhteita. Kriittisen diskurssianalyysin tutkimuskohteet keskittyvät diskursiivisiin käytäntöihin, jotka rakentavat käsityksiä maailmasta, sosiaalisista tekijöistä ja suhteista sekä valtasuhteista, mutta myös siitä missä asemassa nämä diskursiiviset käytännöt ovat edistäessä tiettyjen sosiaalisten ryhmien asemaa ja intressejä. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii paljastamaan näiden diskursiivisten käytäntöjen roolin sosiaalisessa maailmassa sekä eri ryhmien valtasuhteissa ja tätä kautta tavoittelee muutosta näiden suhteiden tasa-arvoistamiseksi eri sosiaalisten ryhmien välillä niin kommunikoinnissa kuin yhteiskunnassa yleisesti. (ibid. 63-64.)

Viidenneksi ja viimeiseksi, kriittinen diskurssianalyysi on lähtökohtaisesti kriittinen suuntaus ja pyrkii sosiaaliseen muutokseen, joten se ei ole poliittisesti neutraalia kuten objektiivisempi yhteiskuntatutkimus. Kriittisen diskurssianalyysin analyttinen lähtökohta on alistetuksi katsottujen sosiaalisten ryhmien puolella ja se pyrkii paljastamaan diskursiivisia käytäntöjä, jotka ylläpitävät alistetun ryhmän asemaa. Tätä kautta saaduilla

tutkimuksen tuloksilla kriittinen diskurssianalyysi pyrkii sosiaaliseen muutokseen. (ibid. 64.)

Kriittisen diskurssianalyysin teorian ja siihen sisältyvän diskurssin määritelmän sekä Michael Foucaultin diskurssianalyysille antaman pohjan kehityksessä merkittävämpiä teoreetikoita on ollut Norman Fairclough. Faircloughin näkökulmaa, lähestymistä kriittiseen diskurssianalyysiin ja hänen kehittämäänsä kriittisen diskurssianalyysin mallia pidetään yhtenä kehittyneimpänä metodina ja teoriana kriittisen diskurssianalyysin teoreetikkojen parissa. (Jørgensen & Phillips 2002, 60.)

Fairclough määrittelee diskurssin kapeammin, ainakin omien sanojensa mukaan, kuin mitä yhteiskuntatieteilijöillä on Foucaultilaiseen tapaan ollut tehdä. Faircloughin mukaan diskurssi on kielenkäytössä sosiaalinen tapa vaikuttaa maailmaan. Hänen käsityksensä mukaan diskurssi on tapa, jolla ihmiset voivat vaikuttaa maailmaan ja toisiinsa. Diskurssi on kuitenkin dialektisessa suhteessa sosiaalisten rakenteiden kanssa ja ne muokkaavat toisiaan vastavuoroisesti. Diskurssien avulla voidaan rakentaa sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita ihmisten välillä sekä erilaisia tiedon ja uskomusten järjestelmiä. Faircloughille diskurssi ei ole vain käytäntö maailman esittämiseen vaan tapa tuoda esiin maailman merkittävyyttä ja niitä rakenteita sekä tekijöitä sen muodostumisen takana. (Fairclough 1992, 62-65.)

Faircloughille avaintekijöitä diskurssissa ovat kieli sosiaalisena diskurssina, poliittiset ja ideologiset tekijät sekä valta. Faircloughin kanta tiivistettynä on, että kieli yhdistyy sosiaaliseen pääasiallisesti olemalla ideologian ja poliittisen ensisijainen alue ja olemalla yhtä aikaa sekä valtataisteluiden paikka että osa niitä poliittisessä käytännössä. (Fairclough 2001, 15). Diskurssin poliittinen ja ideologinen käytäntö eivät ole toisistaan irrallaan olevia ja itsenäisiä, vaan linkittyvät toisiinsa vallan kautta. Diskurssi poliittisena käytäntönä mahdollistaa, ylläpitää ja muuttaa valtasuhteita eri ryhmittymien välillä. Ideologisenä käytäntönä diskurssi rakentaa, ylläpitää ja luonnollistaa sekä muuttaa merkityksiä valtasuhteissa ja niiden sisällä. Ideologinen käytäntö on merkityksiä, jotka saavat muotonsa vallan käytössä ja valtasuhteiden muodostuessa. Tämän mukaan diskurssin poliittinen käytäntö on hallitsevassa asemassa ideologiseen käytäntöön nähden. (Fairclough 1992, 67.) Fairclough lisää myös, että diskurssin poliittinen käytäntö ei ole vain valtataistelun paikka, vaan myös kiinteä osa sitä. Diskursiivinen käytäntö perustuu tapoihin, jotka luonnollistavat

tietyt valtasuhteet ja ideologiat sekä nämä tavat itsensä ja miten niitä tuodaan esille, muodostavat valtataistelun painopisteen ja fokuksen.

3.3 Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin malli

Fairclough teoretisoi kriittisen diskurssianalyysin mallinsa vuonna 1992 julkaistussa teoksessaan *Discourse and Social Change*. Luomallaan mallilla hän pyrki tekemään eroa Foucaultin lähestymistapaa diskurssianalyysiin, joka oli ollut yhteiskuntatieteissä yleinen menetelmätapa. Fairclough käytti tästä kriittisen diskurssianalyysin lähestymistavastaan nimeä Textually Orientated Discourse Analysis (TODA). Vapaasti suomennettuna tekstisuuntautunut diskurssianalyysi. (Fairclough 1992, 37.)

Faircloughin luoma kriittisen diskurssianalyysin malli on kolmiulotteinen, joka pyrkii yhdistämään kolme diskurssianalyysin analyttistä traditioita tai perinnettä, joista kutakin Fairclough piti diskurssianalyysille korvaamattomana. Nämä traditiot ovat tekstuaalinen ja lingvistinen analyysi, sosiaalisten käytäntöjen analysoiminen suhteessa sosiaalisiin rakenteisiin sekä sosiaalisen käytännön näkeminen asiana, jota ihmiset aktiivisesti tuottavat sekä ymmärtävät yhteisesti jaettujen käytänteiden kautta. (Fairclough 1992, 72.) Lyhyemmin sanottuna Faircloughin kolme analyysin ulottuvuutta ovat: teksti, diskursiiviset käytännöt ja sosiaalinen käytäntö. (ibid. 73).

Tekstitason analyysissä keskitytään tekstin lingvistisiin piirteisiin. Keskittymisen kohteina ovat sanojen muotoilut ja sanavalinnat, kielioppi, metaforat, prosessit, identiteettien rakentuminen kielen kautta sekä puhujien väliset suhteet. Tyypillisiä tarkastelukohteita ovat myös vuorovaikutuksen kontrollointi ja argumentaatiostrategiat. Kaikilla näillä keinoilla saadaan näkemystä tapoihin, joilla teksti kuvaa maailmaa (kielenkäytön ideationaalinen funktio) sekä tekstin vaikutukseen sosiaalisen maailman muuttamisessa ja rakentamisessa (kielenkäytön vuorovaikutuksellinen funktio). (Pietikäinen 2000, 209-210, Jørgensen & Phillips 2002, 83.) Faircloughin ajatus tämän taustalle on kielenkäytön sosiaalinen ja poliittinen motivoituminen. Esimerkkinä hän käyttää käsitteitä terroristi ja vapaustaistelija, jotka ovat vastakkaisia merkitykseltään ja kontrasti niiden välillä on sosiaalisesti motivoitunut. (Fairclough 1992, 74-75).

Tekstitason analyysissa on myös kaksi tärkeää kielioppiin liittyvää elementtiä: tekstin transitiivisuus ja modaliteetti. Tekstin transitiivisuus keskittyy vuorovaikutuksen subjektin ja objektin välisten suhteiden ja tapahtumien analyysiin. Transitiivisuuden mielenkiintona on selvittää ideologiset seuraukset, joita eri sanamuodoilla voi olla. Tekstin modaliteetti keskittyy puhujan kiintymyksiin omiin lausumiinsa eli kuinka vahvasti puhuja luottaa ilmaisemaansa asiaan. Modaliteetin tasolla on vaikutus sosiaalisten suhteiden ja merkitysjärjestelmien diskursiiviseen rakentamiseen. (Hardy & Phillips 2002, 83-84.)

Diskursiivisten käytäntöjen analysoinnissa keskitytään siihen, miten teksti tuotetaan, jaetaan ja vastaanotetaan. Näiden prosessien luonne vaihtelee erityyppisten diskurssien sosiaalisesta vaikutuksesta (Fairclough 1992, 78). Tekstin tuottaminen, jakaminen ja vastaanotto ovat siis sosiaalisia ja tätä kautta kiinnittyneet institutionaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin rakenteisiin, joissa ne syntyvät. Teksti voi näin muuttua sekä sanomaltaan että sisällöltään, riippuen kuka sen on luonut ja missä yhteydessä. Diskursiiviset käytännöt ovat yhteiskunnan ja kielenkäytön välillä oleva levittävä taso. (Pietikäinen 2000, 210, Phillips&Hardy 2002, 82.)

Diskursiivisten käytäntöjen analysoinnissa voidaan keskittyä myös tekstissä olevan interdiskursiivisuuden määrään eli tekstin käyttämiin eri diskursseihin ja niiden suhteisiin. Korkea interdiskursiivisuuden määrä tekstissä viestii yleensä muutokseen pyrkivästä tekstistä kun taas vähäinen interdiskursiivisuus kertoo vakiintuneen tavan ja järjestyksen säilyttämiseen pyrkimyksestä. (Hardy & Phillips 2002, 82-83).

Tekstin ja diskursiivisten käytäntöjen ohella Faircloughin malliin kuuluu myös sosiaalisen käytännön analysointitaso. Tämän tason ytimessä on diskurssin suhde ideologiaan ja valtaan. (Fairclough 1992, 86). Tekstin sosiaaliset vaikutukset yhteiskunnan rakenteisiin ja vastaavasti kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet, jotka muokkaavat tekstiä, ovat tarkastelun kohteena. Tutkittava aineisto nostaa esiin ne näkökulmat, mitä sosiaalisia käytäntöjä analysoidessa nousee esille. Aineiston analysoijalla on tässä suuri rooli, sillä hänen tulkintansa ja teoreettinen lähestymistapansa ohjaa vahvasti sosiaalisten käytäntöjen analysoinnilla esiin saatuja ilmiöitä ja niiden välisiä yhteyksiä. (Pietikäinen 2000, 211-212.)

Tämän vaiheen voi nähdä myös kaksiulotteisena. Tavoitteena on ensiksi tutkia diskursiivisen käytännön ja sen diskurssien järjestyksen suhdetta, selvittää millaisen

diskurssien “verkon” se luo tekstiin. Toiseksi tavoitteena on kartoittaa mitkä osittaiset ei-diskursiiviset sekä sosiaaliset ja poliittiset rakenteet muodostavat diskursiivisen käytännön laajemman kontekstin, esimerkiksi millaisille institutionaalisille ja taloudellisille tekijöille diskursiivinen käytäntö on alisteinen. Tässä analyysin vaiheessa tutkimuksen viimeiset johtopäätökset muotoutuvat, sillä tällöin selviää mitkä ovat diskursiivisen käytännön vaikutukset ideologisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti. Pimittääkö diskursiivinen käytäntö yhteiskunnan epätasa-arvoisia valtasuhteita vai haastaako se näitä valtasuhteita luomalla sosiaalista todellisuutta ja suhteita uudella tavalla? Tällaisten johtopäätösten tekeminen luo tutkimuksesta poliittisen ja kriittisen. (Hardy & Phillips 2002, 86-87.)

4. SUOMI JA NATO – LYHYT HISTORIA

Suomi ja Nato ovat olleet vuorovaikutuksessa keskenään oikeastaan sotilasliiton perustamishetkestä alkaen. Kylmän sodan aikaan Suomi ei virallisesti ollut tekemisissä Naton kanssa Neuvostoliitosta ja YYA-sopimuksesta johtuen, vaan Natoyhteydet olivat lähinnä kahdenkeskisissä kanssakäymisissä Natoon kuuluvien valtioiden kanssa. Kylmän sodan päättymisen jälkeen Suomen ja Naton välisen vuorovaikutuksen voidaan varsinaisesti sanoa alkaneen virallisella valtiojohtoisella tasolla.

4.1 Natosta yleisesti

Pohjois-Atlantin liitto (North Atlantic Treaty Organisation) eli lyhyemmin NATO, on kylmän sodan aikana vuonna 1949 perustettu sotilasliitto jäsenmaidensa kesken. Naton perustajajäseninä olivat 12 valtiota: Alankomaat, Belgia, Islanti, Iso-Britannia, Italia, Kanada, Luxemburg, Norja, Portugali, Ranska, Tanska (ml. Grönlanti ja Färsaaret) sekä Yhdysvallat. Perustamisensa jälkeen Natossa on ollut kahdeksan laajentumiskierrosta. 1952 liittokuntaan liittyivät Kreikka ja Turkki, 1955 Länsi-Saksa, 1982 Espanja, 1999 Puola, Tšekki ja Unkari, 2004 Bulgaria, Latvia, Liettua, Romania, Slovakia, Slovenia ja Viro, 2009 Albania ja Kroatia, 2017 Montenegro sekä 2020 Pohjois-Makedonia. Nykyisellään Nato koostuu siis 30 jäsenvaltiosta eikä sen historian aikana yksikään jäsenvaltio ole eronnut liittoumasta. (Nato 24.9.2020). Eroamisia liittoumassa ei ole ollut, mutta esimerkiksi Kreikka ja Ranska tahoillansa vetäytyivät tahoillaan väliaikaisesti liittouman “sotilaallisesta ytimestä”, mutta pitäytyivät jäseninä ja ovat nykyään täysimääräisesti sen toiminnassa mukana. (Ulkoasiainministeriö 2016, 29-30). Ranskan tapauksessa sotilaallisesta toiminnasta vetäytymiseen vaikutti ainakin osittain 1960-luvulla käyty kiista ydinaseiden käytöstä ja omistajuudesta. (Salonius-Pasternak 2007, 15).

Naton perustana on neljäs huhtikuuta 1949 solmittu Pohjois-Atlantin sopimus ja siihen kuuluvat 14 artiklaa. Merkittävävimpanä näistä on pidetty sopimuksen viidettä artiklaa, ns. Naton turvatakuita. Artiklan mukaan liittokunnan yhteen tai useampaan jäseneseen kohdistuvaa aseellista hyökkäystä pidetään hyökkäyksenä kaikkia kohtaan ja se velvoittaa liittokunnan jäsenet auttamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsentä. (Nato 4.4.2019.) Viidennen artiklan puolustusvelvoitteen toteutus on määritelty kuitenkin melko laveasti, tarkkoja kriteerejä avun antamiseen hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenelle ei ole.

Naton jäsenet eivät kuitenkaan ole kyseenalaistaneet viidennen artiklan puolustusvelvoitetta, niin kylmän sodan aikana kuin sen jälkeen. Viides artikla on tähän päivään mennessä otettu käyttöön kerran, 11.9 Yhdysvaltoihin kohdistuneiden terrori-iskujen takia. (Salonius-Pasternak 2007, 30-31.)

Perimmäinen syy Naton perustamiselle oli lähinnä Neuvostoliiton tuomaa sotilaallista uhkakuvaa vastaan, mutta se ei ollut ainoa. Naton perustamisella pyrittiin myös ennaltaehkäisemään kansallismielistä militarismia Euroopassa sitomalla Yhdysvallat mantereen turvallisuuteen sekä auttaa ja tukea Euroopan poliittista integraatiota. (Kuusela 2016, 239). Kylmän sodan aikana Naton pääpaino oli vahvasti yhteisessä puolustuksessa, jonka pohjana toimi Yhdysvaltojen ydinasepelote. Ydinasepelote ei enää ole niin suuressa roolissa kuin, mutta Nato ei ole poissulkenut ydinaseiden ensikäytöstä. Naton jäsenmaista Yhdysvalloilla, Iso-Britannialla ja Ranskalla on käytössään ydinaseita. (Salonius-Pasternak 2007, 32.)

Kylmän sodan päättyminen osaltaan muutti Naton toimintakuvaa kriisinhallintatyötä kohti, liittokunnan perimmäisen tarkoituksen eli kollektiivisen puolustuksen jäsenvaltioidensa kesken jäädessä enemmän taka-alalle. Viime vuosien Venäjän toiminta, lähinnä Georgian sota 2008 ja erityisesti Ukrainan sota ja Krimin niemimaan valtaus 2014 sai liittokunnan kuitenkin siirtymään linjauksissaan “askeleen taaksepäin” ja jäsenmaiden kollektiivinen puolustus nousi jälleen Naton agendalistalla merkittäväksi painotuskohteeksi. Myös Valko-Venäjän 2020 elokuun presidentinvaalien jälkeisellä kansallisliikehdinnällä saattaa olla Natoa aktivoiva vaikutus, mikäli Venäjä päättäisi asevoimin vaikuttaa Valko-Venäjän tilanteeseen.

Liittokunta kuvailee itseään sotilaallisena ja poliittisena liittoumana, jonka tarkoituksena on taata jäsentensä vapaus ja turvallisuus niin poliittisin kuin sotilaallisin keinoin. Painotuksena on, että liittouma pyrkii ensisijaisesti rauhanomaisiin ratkaisukeinoihin konflikteissa, mutta on valmis sotilaalliseen väliintuloon, jos jonkun sen jäsenmaan turvallisuus näin vaatii. Konsensusperiaate on pääsijalla liittokunnan toiminnassa. Yhdenkin jäsenmaan vastustus riittää hylkäämään liittokunnan tekemän päätöksen eli päätöksenteon on oltava yksimielistä. Jäsenmaa voi tosin halutessaan pidättäytyä päätöksenteosta, jolloin yksimielisyys on mahdollista muodostaa muiden jäsenten välillä. (Nato 2.10.2020.)

Jäsenmaidensa lisäksi Nato harjoittaa kumppanuustoimintaa usean eri valtion kanssa. Nato rauhankumppanuusohjelmaan kuuluu nykyään Suomen lisäksi 19 muuta valtiota: Armenia, Azerbaidžan, Bosnia ja Hersegovina, Georgia, Kazakstan, Kirgisia, Irlanti, Itävalta, Malta, Moldova, Ruotsi, Serbia, Sveitsi, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Valko-Venäjä sekä Venäjä. (Nato 27.5.2020). Nato on myös laajentanut kumppanuustoimintaa globaalisti. Naton globaaleja kumppaneita ovat esimerkiksi Afganistan, Australia, Etelä-Korea, Irak, Japani, Kolumbia, Japani, Mongolia, Pakistan ja Uusi-Seelanti. (Nato 19.5.2017). Suomi on ollut Naton rauhankumppanuusohjelman jäsenenä vuodesta 1994 alkaen, liittyen siihen samana päivänä kuin Ruotsikin.

Rauhankumppanuusohjelman lisäksi Suomi kutsuttiin mukaan Naton laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyöhön (EOP=Enhanced Opportunities Program) vuonna 2014. Tämän ohjelman tarkoituksena Natolla on ylläpitää ja syventää yhteistyötä sellaisten liittolaisten ja kumppanien välillä, jotka ovat osallistuneet merkittävästi Naton johtamiin operaatioihin. Käytännössä tämä tarkoittaa enemmän dialogia ja yhteistyömahdollisuutta Naton kanssa, mahdollistaen enemmän yhteisiä harjoituksia ja tiedonvälitystä. Suomen lisäksi laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyöhön kuuluvat Australia, Georgia, Jordania, Ruotsi sekä Ukraina. (Nato 3.11.2020.)

4.2 Suomi ja Nato kylmän sodan aikana ja 1990-luvulla

Kylmän sodan aikana Suomi ei käynyt minkäänlaista virallista dialogia Naton kanssa. Kahdenvälisiä suhteita pidettiin yllä Natoon kuuluvien valtioiden välillä, mutta muuten Suomi pysytteli Natosta niin etäällä kuin mahdollista, johtuen Neuvostoliiton läsnäolosta sekä sen kanssa solmitusta YYA-sopimuksesta. Voitanee sanoa, että Suomella ja Natolla ei tänä aikakautena ollut minkäänlaista merkittävää suhdetta tai dialogia. Neuvostoliiton hajoaminen ja kylmän sodan päättyminen 1991 avasi Suomelle mahdollisuuden lähentyä länsimaisia toimielimiä ja järjestöjä ja näin tehtiin myös Naton suhteen.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomi pidättäytyi Naton jäseneksi liittymistä, mutta liittyi sen rauhankumppanuusohjelmaan 1994 Ruotsin kanssa samaan aikaan. Molemmat maat liittyivät yhtäaikaaisesti myös Euroopan Unioniin seuraavana vuonna, yhdessä Itävallan kanssa. 1990-luvun ajan Natoon pidettiin vielä etäisyyttä, niin yhteistyön kautta kuin poliittisestikin. Natoon liittyvä dialogi ei ollut kovinkaan runsasta ja enemmän painoarvoa

sai Euroopan Unioniin liittyvä jäsenyyskeskustelu. Toisaalta liittyminen Naton rauhankumppanuusohjelmaan herätti jonkin verran keskustelua, eikä päätös liittyä siihen ollut lähelläkään yksimielistä. Vuosituhannen vaihtumista kohden Naton rauhanturva- ja kriisinhallintaoperaatioihin (jotka tietyiltä osin olivat avoimia myös rauhankumppaneille) alettiin kiinnittää enemmän huomiota ja painoarvoa. Keskustelu liittokunnan täysjäsenyydestä ei kuitenkaan ollut vahvasti esillä, ainakaan valtiovallan julkaisuissa tai johtavien valtiopäämiesten lausunnoissa. Myös Jugoslavian sodan aikana suoritettu Naton pommitusoperaatio sai ottamaan etäisyyttä Natoon sekä tuomitsemaan kyseisen operaation, vaikka kyseinen tuomitseminen ei sinällään yhteistyöhön Naton kanssa vaikuttanutkaan. EU:n yhteinen puolustus oli tämän vuosikymmenen aikana asia, joita painotettiin Suomen kannalta Natoa enemmän ja jota Suomi aktiivisesti ajoi eteenpäin, osittain yhdessä Ruotsin kanssa (Pesu 2017, 46.)

4.3 Suomi ja Nato 2000-luvulla

2000-luku oli tietyllä tapaa käännöskohta Suomen ja Naton kanssakäymisessä. Erityisesti liittokunnan kriisinhallintaoperaatiot saivat enemmän painoarvoa ja sotilaallinen yhteistyö oli muutenkin vilkkaampaa kuin aiemmin. Tänä ajanjaksona myös pohjoismainen puolustusyhteistyö sai lisää mielenkiintoa ja sen merkitystä korostettiin suhteellisen voimakkaasti (Pesu 2017, 66,68.) Ensimmäistä kertaa tuli esille myös kuuluisa Suomen “Nato-optio”, eli Suomi ei aio toistaiseksi hakea liittokunnan jäsenyyttä, mutta säilyttää mahdollisuuden jäsenyyden hakemiseen tarvittaessa. Sekä Naton että Euroopan Unionin isommat laajentumiset muuttivat Euroopan alueen turvallisuus- ja yhteistyökuvioita, vaikka Venäjä olikin jyrkästi varsinkin Naton laajentumista vastaan ainakin poliittisten lausumien mukaan. Tosin Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteiden tiivistyminen syyskuun 2001 terroristi-iskujen johdosta toimi lieventävänä tekijänä liittokunnan laajentumisen suhteen. (Salonius-Pasternak 2007, 60, Ulkoasiainministeriö 2016, 19-20.)

Suomen vuoden 2006 presidentinvaaleissa Nato nousi myös ensimmäisellä kierroksella käsittelyn kohteeksi. Tämä johtunee siitä, että presidentti-instituutio on aina nauttinut suomalaisten keskuudessa suurta kunnioitusta sekä luottamusta ja tasavallan presidenttiä on kansan keskuudessa pidetty (ja pidetään osittain vieläkin) selkeänä ulkopoliittikan johtohahmona. Kekkonen ja Koiviston presidenttiydet vaikuttavat todennäköisesti tähän käsitykseen. Vuoden 2000 perustuslakiuudistus vei tasavallan

presidentiltä ison osan valtaoikeuksia, niiden joukossa myös selkeän ulkopoliittisen johtajuuden. Asenteet, muistot ja käsitykset presidentin asemasta eivät kuitenkaan katoa samalla hetkellä lakimuutoksen myötä, joskin nykyään voisi todeta, että suurin osa suomalaisista ymmärtää nykypresidentin valtaoikeuksien olevan kaukana Kekkonen ajan vastaavista.

Itse 2006 presidentinvaaleissa mahdollinen Nato-jäsenyys ei kuitenkaan noussut ratkaisevaksi kysymykseksi. Ainoastaan muutamalla ehdokkaalla oli selkeä näkemys asian suhteen, muut suhtautuivat kysymykseen varautuneemmin, osittain juurikin siitä syystä, että tällaiset ulkopoliittiset päätöksenteot eivät presidentin valtaoikeuksien ja toimenkuvan alle enää kuuluneet. Tämä kulkee myös linjassa yleisestikin Suomen valtiopäämiesten keskuudessa, suoraa ja selkeää suhtautumista ja mielipidettä Natoon liittymisen suhteen ei olla tavattu antaa asian moniulotteisuuden ja -vaikuttavuuden kautta.

Vuonna 2008 käyty lyhytmittainen sota Georgian asevoimien sekä Venäjän, että Georgian separatistimaakuntien (Etelä-Ossetia ja Abhasia) välillä kohahdutti hetkellisesti kansainvälistä tai ainakin länsimaista politiikkaa. Osaltaan tämä heijastui myös Suomessa käytävään Natokeskusteluun, olihan Georgian tavoitteena ollut jo pitempään liittokunnan jäsenyys. Konfliktin pienimuotoisuus ja lyhyt kesto eivät kuitenkaan saaneet sen herättämää keskustelua pysymään pinnalla pitempiaikaisesti. Georgian sota ei näin ollen oleellisesti muuttanut Suomen Natosuhdetta.

2010-luvulla Suomen ja Naton suhde tiivistyi entisestään. Aktiivinen osallistuminen kriisinhallintatyöskentelyyn jatkui ja yhteistyötä harjoitettiin esimerkiksi myös siviili- ja pelastuspalvelutoiminnassa. Myös pitempään jatkunut "Nato-standardointi" eli sotilaallisten järjestelmien, varustuksen ja aseistuksen yhteneväisyys liittokunnan kanssa kasvoi. Nato-standardit ovat erityisesti länsimaissa, mutta myös muualla maailmassa yleisin kaava, minkä pohjalle asejärjestelmät suunnitellaan ja kuinka hyvin ne ovat yhteensovittavissa toisten kanssa. Suomen (sekä Ruotsin) sanotaankin saavuttaneen suunnilleen Natossa kaiken mitä ne voivat sotilasliitolta saada ja antaa, olematta kuitenkaan sen jäseniä. (Ulkoasiainministeriö 2016, 21-22, 44.)

Ehkäpä merkittävin 2010-luvulla tapahtunut muutos Suomeen ja Natoon liittyen, kuten Suomen puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan ylipäätään oli 2014 alkanut Ukrainan sota ja

Krimin niemimaan miehitys sekä myöhempi liittäminen osaksi Venäjää. Venäjän “paluu” voimapolitiikkaan aiheutti merkittäviä geopoliittisia muutoksia Euroopan turvallisuusajattelussa ja länsimaiden ja Venäjän suhteissa yleisestikin. Ukrainan sodan myötä myös Naton pitkäaikainen kriisinhallintatyön keskeinen osa sai väistyä ja pöydälle nousi jälleen liittokunnan perinteinen tehtävä, jäsentensä yhteinen puolustus. Ukrainan tilanne myös osoitti Suomelle (ja maailmalle) selvästi sen, että pelkkä Naton rauhankumppanuus ja pitkäaikainen yhteistyö ei ole tae sotilaalliselle avustukselle. Ukrainan rauhankumppanuus ei sodan puhjetessa tuonut sille konkreettista liittokunnan avustusta millään tasolla. Ukrainan sodan alkaessa Nato vahvisti joukkojaan Itä-Euroopan jäsenmaissaan ja Baltiaan perustettiin uusia lentotukikohtia sekä sen ilmapuolustusta vahvistettiin. Myös sotilaallisten harjoitusten määrä lisääntyi (Kuusela 2016, 250-251.)

Ukrainan sodan aiheuttamat jännitteet elävät vieläkin kansainvälisessä politiikassa ja Euroopan turvallisuuspolitiikassa. 2020 keväällä alkanut koronapandemia (COVID-19) on kuitenkin kääntänyt huomiota turvallisuuspolitiikasta pois päin, maailman valtioiden kamppaillessa tautia ja sen aiheuttamaa taloudellista ja sosiaalista ahdinkoa vastaan. Tosin Valko-Venäjän elokuun 2020 presidentinvaalien jälkeen alkaneesta kansalaisliikehdinnästä saattaa kehittyä uusi turvallisuuspoliittisia jännitteitä lisäävä tekijä, riippuen miten tilanne maassa etenee ja miten Venäjä tulee toimimaan tilanteen suhteen.

5. SUOMALAISESTA NATO-KESKUSTELUSTA YLEISESTI

Suomessa käytävä Nato-keskustelu on ollut suhteellisen suppeata, vaikka tässä onkin esiintynyt vaihtelua 90-luvulta nykypäivään. Aihe itsessään on moniulotteisempi kuin pelkältä turvallisuuspoliittiselta aspektiltaan, joten ymmärrettävää on, että sen suhteen harvemmin varsinkin valtioneuvoston jäsenten keskuudessa on tavattu antaa voimakkaita lausuntoja puoleen tai toiseen. Toki joukosta löytyy myös henkilöitä, jotka ovat profiloituneet voimakkaasti joko Naton liittymisen kannalle tai päinvastoin liittymistä sotilasliittoa vastaan. Esimerkiksi presidentti Tarja Halonen ja ex-ministeri Paavo Väyrynen olivat vahvasti Natoa vastaan, kun taas esimerkiksi Ilkka Kanerva sekä Alexander Stubb olivat voimakkaan Nato-myönteisiä. Huomattavaa toki on, että sekä Stubbin että Kanervan Nato-lausunnot olivat huomattavasti laimeampia heidän ministeriaikanaan kuin mitä he esittivät valtiohallinnon ulkopuolisina toimijoina. (Eskola & Giles 2007, 16-17.)

Suomalaisessa Nato-keskustelussa esillä on myös lähes poikkeuksetta suhde ja suhtautuminen Venäjään, mikä on itsessään Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suurin yksittäinen tekijä ja vaikuttaja. Venäjän, sekä edeltäjänsä Neuvostoliiton, vaikutus on ollut merkittävä suomalaisessa ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa niin historiallisesti kuin vielä nykypäivänäkkin. (Blomberg 2016, 4-5, Haukkala & Vaahtoranta 2016, 56-58.) Entisen puolustusministerin Jyri Häkämiehen kuuluisa ”Venäjä, Venäjä, Venäjä” -lausahdus ja sen aiheuttama jälkipuinti lienee lähiaikojen paras esimerkki millaista roolia Venäjä Suomen turvallisuuspolitiikassa näyttelee pelkästään kotimaan sisäisessä käsittelyssä.

Yksi tekijä nousee Natoon liittyvässä dialogissa selkeästi esille. Puheenvuorot Naton puolesta ja sitä vastaan tapaavat olla erittäin tunteisiin vetoavia ja yleisestikin tunnepohjaisia argumentteja sekä puheita esiintyy tiheästi. Natokeskustelu pohjautuu harvemmin tietoon kuin tunteisiin, niin poliitikkojen piirissä mutta erityisesti tavallisten kansalaisten keskuudessa. (Rahkonen 2004,13, 65.) Nato-keskustelusta puuttuu siis selkeä tietopohja, jonka varassa sitä voisi rakentavammin käydä. Varsinkin kansalaisten keskuudessa, sekä puolesta että vastaan, käsitys Natosta, Suomen suhteesta siihen ja sen toiminnasta pohjautuu vielä vahvasti kylmän sodan aikaisiin asetelmiin ja uhkakuviin ottamatta huomioon sotilasliiton muuttuneen niistä ajoista merkittäville tavoilla. (Salonius-Pasternak 2007, 9). Myös Suomen ja Naton suhde, dialogi sekä yhteistoiminta on kasvanut merkittävässä määrin

noista ajoista. Tutkija Jo Jakobsen onkin todennut aiheesta, että Suomi on käytännössä jo Natomaa olematta kuitenkaan sen jäsen. (Ilta-Sanomat 2.11.2018).

5.1 Nato-keskustelu poliitikkojen keskuudessa

Kuten aiemmin mainittua, suomalaiset poliitikot harvemmin ottavat täydellisen jyrkkää suhtautumista tai kantaa Natoon liittyen, riippumatta onko kyseinen poliitikko joko kansanedustaja tai samalla myös valtioneuvoston edustaja. Natoon liittyvissä uusissa päätöksissä ja yhteistyössä tästä näkee tiettyjä poikkeuksia. Lähtökohtaisesti Natoon liittyvät uudet asiat (esim. rauhankumppanuus, rauhanturvajoukkojen pooli, ns. isäntämaasopimus) on käsitelty tietyllä tapaa “vaivihkaa” läpi pienellä osalla hallintokoneiston virkamiehiä ja poliitikkoja. Tämän jälkeen aiheesta on hetken aikaa ollut esillä aktiivinen ja kiivas keskustelu, jonka päätyttyä keskustelu vaimenee täysin ja sen hetkinen Natoon liittyvä asia hyväksytäänkin jo osaksi normaalia päiväjärjestystä. (Pesu 2017, 101-102.) Yleensä Natoon liittyvissä uusissa kuvioissa asiaa ajavat poliitikot myös kiistävät päätösten Natoa lähemmäksi vievän vaikutuksen. Tämän perusteella onkin spekuloitu, että Suomea on pikkuhiljaa ujutettu kohti Naton täysjäsenyyttä pala kerrallaan. (Yle 9.8.2015).

Suomalaiseen turvallisuuspolitiikkaan on ennen kylmää sotaa ja varsinkin sen jälkeen ollut vahva suuntautuminen kohti puolueettomuutta, mikä osaltaan on rajoittava tekijä siitä, miten sotilasliitoista ja erityisesti Natosta puhutaan. Vaikka Suomen puolueettomuus jäi historiaan Euroopan Unioniin liittymisen myötä ja virallisissa lausunnoissa sekä termit puolueettomuus että myöhemmin myös liittoutumattomuus ovat jääneet pois, esiintyy niitä vielä satunnaisesti poliitikkojen suusta. Erityisesti puolueettomuuden poistuminen näkyy turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa. Vuoden 1995 selonteossa todetaan, että Suomen noudattama puolueettomuuspolitiikka ei ole enää käyttökelpoinen toimintalinja (Valtioneuvoston kanslia 1995, 39) ja vuoden 1997 selonteossa sanotaan, että Suomi ei voi Euroopan Unionin jäsenenä olla puolueeton Unionin ja kolmannen osapuolen välisessä konfliktissa. (Valtioneuvoston kanslia 1997, 43).

Pitkäaikainen rooli puolueettomana valtiona sekä sovittelijana lännen ja idän välillä jättää kuitenkin omat vaikutteensa, jotka voivat elää vielä pitkänkin ajan päästä. Kaikki tämä voidaan kuitenkin perimmäisesti johtaa Venäjään, joka jo mainitusti on Suomen turvallisuuspolitiikan suurin kysymysmerkki ja haaste sekä on osaltaan Neuvostoliiton

ajoilta alkaen pelkällä olemassaolollaan (joku voisi todeta, että jo Suomen itsenäistymisen jälkeen) vaikuttanut siihen, millaista turvallisuuspoliittista dialogia ja käytäntöä Suomi harjoittaa. Nykyaikana poliitikkojen kädet (ja suu) eivät turvallisuuspoliittisten lausuntojen ja mielipiteiden osalta välttämättä ole yhtä sidottuja kuin Neuvostoliiton aikoihin, mutta merkittävää vaikutusta Venäjän toiminnalla sekä läsnäololla löytyy yhä. (Pesu 2017, 91-95.) Vaikutuskeinot ja -kanavat ovat vain ajan kuluessa muuttuneet monimuotoisemmiksi, laaja-alaisemmiksi sekä vaikeammin tunnistettavaksi.

Mielipidemittausten perusteella poliittisella puoluekannalta katsottuna Nato-myönteisiä puolueita ovat ainoastaan Kansallinen kokoomus sekä ruotsalainen kansanpuolue. Muiden puolueiden keskuudessa Nato-vastaisuus on yleisempää, Vasemmistoliitolla ja Suomen sosiaalidemokraattisella puolueella kaikista korkeinta. Kaikissa puolueissa on myös hajontaa Nato-myönteisyyden, -vastaisuuden sekä mielipiteettömyyden osalta. (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS 2020, 41, Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA 28.11.2018.) Puoluekohtaisesta asenteesta Naton suhteen ei ole juuri tapahtunut muutoksia viime vuosikymmenen suhteen eikä yksikään Suomen poliittista puolueista ei ole varsinaisesti linjannut ajavansa Suomen Nato-jäsenyyttä, mikäli hallitusvastuuseen pääsevät.

Natosta käytävä keskustelu ei sinällään ole valtavirtaa Suomen poliitikkojen välisessä dialogissa ja mediassa. Poliittinen keskustelu Natosta on useimmiten tapetilla eduskunta- ja presidentinvaalien alla tai ajankohtaisena ollessa joku Natoon suoraan liittyvä merkittävämpi tapahtuma tai asia kuten Suomen Naton kanssa solmima ns. isäntämaasopimus. Aiheen noustessa pinnalle keskustelu muuttuu kuitenkin nopeasti erittäin polarisoituneeksi ja tunnepitoiseksi. Poliitiikkaan kuuluu toki tietyllä tapaa sisäänrakennettuna tunteellinen elementti faktapohjaisuuden lisäksi, mutta Natosta ja siihen liittyvistä aiheista keskusteltaessa tunnepitoiset argumentit ja puheenvuorot ovat ylikorostuneita puhtaasti asiapohjaiseen keskusteluun verrattuna. (Eskola & Giles 2007, 12). Natoon liittyvässä keskustelussa on toki lähes poikkeuksetta mukana Venäjä, Suomen kansallinen puolustus sekä oma puolustussuvereniteetti, mitkä ovat omiaan nostamaan historialliselta pohjalta tunnetta mukaan keskustelun piiriin.

Venäjäan osittain liittyen, erityisesti Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen liittyvässä keskustelussa on myös suuri dilemma Suomen harjoittaman "Nato-option" kanssa. Option

“lunastamisen” oikea hetki voi olla vaikea määrittää. Konfliktitilanteessa on mahdollista, että Nato ei edes ottaisi uusia jäseniä liittoumaan tilanteen eskaloitumisen pelossa ja vastaavasti rauhallisempaan ajankohtana on helppo todeta, että tarvetta liittoutua sotilaallisesti ei ole eikä sillä kannata muuttaa vallitsevaa tilannetta. (Forsberg 2018, 114-116.)

5.2 Nato-keskustelu kansalaisten keskuudessa

Päiväpolitiikan ulkopuolella olevien kansalaisten keskuudessa Natosta voidaan puhua huomattavasti avoimemmin kuin mitä poliittisten päättäjien ja vaikuttajien keskuudessa. Vastaavasti tämä mahdollistaa myös huomattavasti tunnevaikutteisemman keskustelun, mitä kansalaisten välillä tapaa muutenkin olla. Sisältöpohjaltaan kansalaisten käymä keskustelu Natosta jää poliitikkojen ja median alle, johtuen suurelta osin siitä, että kansalaisten Natosta saama tieto on paljolti edellä mainittujen käsissä. Mielipiteitä muodostetaan vahvasti myös Naton historiansa aikana suorittamien sotilaallisten ja rauhanturvaoperaatioiden pohjalta. (Rahkonen 2004, 65-66.) Riippuen kuinka aktiivisesti, ja mitä kautta, on hakenut tietoa Natosta ja sen toiminnasta vaikuttaa vahvasti siihen, millaisia mielipiteitä ja argumentteja kansalaisten keskuudessa Natoon ja sen toimintaan liitetään.

Yksi tekijä yhdistää Suomessa ja sen kansalaisten keskuudessa käytävän keskustelun Natosta. Argumentit Naton puolesta ja sitä vastaan pohjautuvat pitkälti samoihin aihepiireihin, mutta niihin käytettävät perustelut annetaan eri näkökulmista. Nämä aihepiirit (mm. Venäjän uhka, Yhdysvaltojen rooli Natossa, Naton luonne sotilasliittona) ovat olleet myös suhteellisen muuttumattomia 2000-luvun aikana. (Forsberg 2018, 109-112, Blombergs 2016, 33-35.). Kansalaisten tasolla käydyssä keskustelussa Natosta, sen toiminnasta ja Suomen sekä Naton suhteista mielipiteisiin vaikuttaa myös suurelta osin millaisista taustoista ihminen tulee.

Koulutustausta, varallisuus, sukupuoli sekä asuinpaikkakunta vaikuttavat paljon siihen, kuinka Natoon suhtaudutaan. Karkeasti ottaen korkeasti koulutetut, miehet sekä etelä- ja Länsi-Suomessa asuvat ovat enemmän myönteisiä Suomen Nato-yhteistoiminnalle kuin matalammin koulutetut, naiset sekä itä- ja Pohjois-Suomessa asuvat. Suurin osa suomalaisista on kuitenkin Natojäsenyyttä vastaan. Lukemat puolesta ja vastaan vaihtelevat

välillä, mutta puolesta olevien määrä on tavannut olla noin neljäsosan kansasta puitteilla ja vastaan olevien noin kolme viidesosaa. Loput ovat kannastaan epävarmoja. (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS 2020, 41-42, Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA 28.11.2018.) Mainittavaa on, että puolustusvoimien päällystön piirissä on muuta kansakuntaa suurempi Natomyönteisyys, noin 70%. Tämä on ollut myös muihin ryhmiin selkeästi kasvusuunnassa oleva trendi. (Suomen Kuvalehti 26.2.2016.)

6. SUOMEN TURVALLISUUSPOLITIikka JA NATO

Analysoitaessa Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja vuosien 1995-2020 välillä, Suomen ja Naton välisestä suhteesta ja Suomen suhtautumisesta Natoon nousee esille tiettyjä, toistuvia elementtejä. Moni näistä on erittäin aikasidonnaisia ja taustalla on kansainvälispoliittisesti tai sisämaan politiikan kautta vaikuttavia tekijöitä tai tapahtumia näihin asiakokonaisuuksiin. Pysin tuomaan esille näiden tekijöiden ja tapahtumien pääpiirteitä ja kontekstia silloin, kun esille nostettu asia analyysin puitteissa sitä vaatii.

Ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa korostetaan Euroopan ja näin ollen Suomen turvallisuuskehityksessä erityisesti kolmea tekijää: Euroopan Unionia, Natoa ja Venäjää. Tämä on pysynyt käytännössä muuttumattomana selonteosta toiseen. Näiden kolmen väliset suhteet sekä toimet ja päätökset muovaavat Euroopan turvallisuuspoliittista kenttää enemmän kuin mikään muu sisäinen tai ulkoinen tekijä. Myös Yhdysvaltojen vaikutusta korostetaan myös ja useasti se nousee esille Natoa käsitellessä ja Natosta puhuttaessa.

Aineistojen pohjalta olen tunnistanut viisi merkittävintä tapaa, miten Suomi suhtautuu Natoon oman turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa kannalta. Nimesin nämä viisi tapaa diskursseiksi, joita ovat: “Nato epävakauttavana turvallisuustekijänä” -diskurssi, “Nato vakauttavana turvallisuustekijänä” -diskurssi, “Nato kumppanina” -diskurssi, “Nato puolustusta kehittävä tekijänä” -diskurssi sekä “Nato mahdollisena turvallisuusvaihtoehtona” -diskurssi. Käsitellen kaikki nämä diskurssit läpi poimien samalla esille havaintoja aineistosta.

6.1 Nato epävakauttavana turvallisuustekijänä

Tapa käsitellä Natoa epävakauttavana tekijänä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta on esillä lähinnä vuosien 1995, 1997 ja 2001 selonteoissa. 2004 selonteossa ja siitä eteenpäin ei löydy mainintoja, suoraan tai epäsuorasti, mitkä käsitelisivät Natoa Suomen turvallisuudelle kielteisessä valossa. Naton epävakauttavuus tuodaan esille kahdella tavalla: Naton laajentumistavoitteella Itä- ja Keski-Euroopassa sekä Naton ja Venäjän välisillä suhteilla, jotka vahvasti saavat vaikutteita ensiksi mainitulta. Mainitsemisen arvoista lienee

se, että näitä epävakauttavia tekijöitä ei sanota absoluuttisen suoraan, vaan kiertäen ja vihjaten. Esimerkiksi vuoden 1995 selonteossa sanotaan:

“Suomi tarkastelee NATOn laajentumishanketta Euroopan ja ennen muuta PohjoisEuroopan turvallisuuden ja vakauden näkökulmasta. --- Suomi kunnioittaa kaikkien maiden oikeutta valita omat turvallisuusratkaisunsa eikä ota kantaa Baltian maiden tai muidenkaan maiden NATO-jäsenyyteen sinänsä. Kansallisten ratkaisujen vaikutukset alueen tai maanosan turvallisuuskehitykseen on kuitenkin otettava huomioon” (Valtioneuvoston kanslia 1995, 34)

Ja 1997 sekä 2001 selonteoissa:

“Näköpiirissä olevat ratkaisut NATOn laajentumispolitiikassa tuovat haasteen Pohjois-Euroopan vakaudelle ja yhteistyölle. Epävarmuutta voidaan torjua vahvistamalla Pohjois-Eurooppaa koskevaa turvallisuuspoliittista yhteistyötä alueen ja sen ulkopuolisten maiden ja järjestöjen kesken. Venäjän ja NATOn suhteet vaikuttavat keskeisesti Pohjois-Euroopan vakauteen. Alueen valtioiden oikeus valita turvallisuusjärjestelynsä kuuluu olennaisena tekijänä vakauden ylläpitämiseen ja yhteistyön syventämiseen. Suomen ja Ruotsin näkemykset alueen kehityksestä ovat samansuuntaisia” (Valtioneuvoston kanslia 1997, 32)

“NATOn laajentumiseen liittyy riskejä, jotka voivat vaikeuttaa kolmansien maiden asemaa tai rajoittaa niiden mahdollisuuksia osallistua omaa turvallisuuttaan koskeviin ratkaisuihin” (Valtioneuvoston kanslia 1997, 44)

“Suomi seuraa tarkoin NATOn laajentumiskehitystä lähtien siitä, että valtioilla on oikeus valita turvallisuusjärjestelynsä. NATOlla on laaja vastuu maanosan turvallisuudesta. Mikäli liittokunta päättää uusien jäsenten ottamisesta, tulee laajentuminen Suomen mielestä toteuttaa niin, että se lujittaa koko maanosan turvallisuutta ja vakautta. Ratkaisuilla tulee torjua uusien rajalinjojen ja etupiirien syntyminen” (Valtioneuvoston kanslia 2001, 34)

Huomioitavaa on, että Suomi ei samalla tavoin pitänyt Euroopan Unionin itäisiä laajentumissuunnitelmia, ja niiden vaikutusta Unionin ja Venäjän välisiin suhteisiin, haasteena Euroopan ja oman turvallisuustilanteensa kehitykselle. Myös vuoden 2004 selonteossa ja siitä eteenpäin Naton itäinen laajentuminen nähtiin jo Euroopan sekä Suomen lähialueiden turvallisuutta parantavana ja vakauttavana tekijänä. Tämä selonteko on myös

ensimmäinen, missä Natoa, sen läsnäoloa tai toimintaa ei pidetä enää Suomen turvallisuusympäristölle epävakauttavana.

“Edellisen, vuoden 2001 selonteon jälkeen Suomen lähiympäristön vakaus on kehittynyt myönteisesti. EU:n ja Naton laajeneminen on edistänyt koko alueen turvallisuutta.”

(Valtioneuvoston kanslia 2004, 17)

Naton laajentumisen lisäksi Suomi näki Naton sotilaalliset toimet Kosovon kriisissä tekijänä, joka olisi mahdollisesti voinut laajeta Euroopan vakautta horjuttavaksi konfliktiksi. Tämän lisäksi Naton toiminta Kosovossa nostatti myös kansainvälisen arvopohjan ja YK:n turvallisuusneuvoston arvovallan säilymisen humanitäärisissä kriiseissä. (Valtioneuvoston kanslia 2001, 12,15.) Kansainvälisen järjestelmän arvopohjan ja sääntöjen noudattaminen on ollutkin Suomen vakiintunut linja, muiden pienempien valtioiden rinnalla.

Suomen tapa suhtautua Natoon epävakauttavana turvallisuustekijänä on aineiston ajanjaksolla suhtalaisen lyhyt. Taustalla tähän suhtautumiseen lienee monen eri tekijän, kuten Neuvostoliiton hajoaminen, kylmän sodan päättyminen ja Euroopan Unionin jäsenyys. Pienvaltiolle tyypilliseen tapaan Suomi puntaroi sanojaan ja tekojaan ottaen etäisyyttä Natoon, mahdollistaen paremman ulkopoliittisen liikkumavaran siinä tilanteessa, jos Venäjä olisi reagoinut voimakkaammin Naton itäiseen laajentumiseen, etenkin Baltian alueelle. Toisaalta esimerkiksi Ruotsi ei omaksunut samanlaista näkökulmaa, vaan tuki voimakkaasti Euroopan Unionin, sekä myöhemmin myös Naton, laajentumista erityisesti Baltian alueelle. (Ojanen 2016, 140.)

Tämä Suomen pidättäytyvä ja varovainen suhtautuminen on hyvin linjassa pitemmän aikaisen suomalaisen varovaisen ja tarkkailevan ulkopoliitiikan parissa, missä selkeitä kannanottoja ja linjauksia on pyritty välttämään, erityisesti milloin Venäjä/Neuvostoliitto on ollut yhtenä osapuolena. Venäjän tiedettiin vastustavan Naton laajenemista entisen Neuvostoliiton alueelle ja se ilmoitti vastustavansa tällaista kehitystä kaikilla osa-alueilla millä pystyy. Naton itälaajentumisen jälkeen nähtiin, ettei Venäjän vastareaktio ollut erityisen voimakas, osittain toki siitä syystä, että Venäjä oli “heikko” niihin aikoihin. (Blombergs 2016, 530, Kuusela 2016, 243-244.)

Venäjän mahdollinen reaktio onkin ollut Suomessa useasti ulko- ja turvallisuuspoliittisia puheita ja kannanottoja ohjaava tekijä. Suomen lähialueiden muiden valtioiden ulko- ja turvallisuuspoliittisia toimia on osattu paheksua, kuten Tanskan aktiivisuutta Baltian maiden irtautuessa Neuvostoliitossa, Ruotsin puolustusvoimien rakenteellista alasajoa 2000-luvun alussa tai Viron aktiivista ja ärhäkkää Venäjä-politiikkaa. Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittiset toimet eivät Suomessa sen sijaan nostata isompaa julkista arvostelua. (Forsberg 2016, 373, Kerttunen 2016, 167.)

6.2 Nato vakauttavana turvallisuustekijänä

“NATolla säilyy keskeinen rooli Euroopan sotilaallisen vakauden ylläpitämisessä”
(Valtioneuvoston kanslia 1995, 38)

“Yhdysvaltain sitoutuminen Euroopan turvallisuuteen ja NATO:n toimintakyvyn säilyttäminen on tärkeätä.” (Valtioneuvoston kanslia 1997, 4)

Vuosien 1995-2001 ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa Nato nähtiin, erityisesti laajentumissuunnitelmiansa osalta, Suomen turvallisuusympäristöä mahdollisesti epävakauttavana tekijänä. Naton merkitystä ja läsnäoloa koko Euroopan sotilaalliselle turvallisuudelle sen sijaan pidettiin tärkeänä, erityisesti sitä kautta varmistettua Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon jatkumista Euroopassa, minkä on katsottu turvanneen, tasapainottaneen ja edistäneen Euroopan sisäistä turvallisuutta sekä sen kehitystä. Huomion arvoista on, että Yhdysvaltojen sotilaallinen läsnäolo ja yhteistyö eurooppalaisten maiden kanssa nähdään positiivisena sekä vakauttavana tekijänä, mutta Suomen ja Yhdysvaltojen väliseen turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön suhtaudutaan varauksellisemmin. Selontekojen edessä Yhdysvallat nähdään kuitenkin enenevässä määrin Suomelle tärkeänä ja keskeisenä kumppanina.

“Yhdysvallat on Suomelle tärkeä kumppani, jolla on keskeinen merkitys niin Suomen kannalta merkittävissä globaaleissa ja alueellisissa kysymyksissä kuin kahdenvälisestikin. Suomi ja Yhdysvallat syventävät yhteistyötään kansainvälisissä kysymyksissä, jotka liittyvät turvallisuuteen ja puolustukseen---” (Valtioneuvoston kanslia 2016, 24)

Suomi on kyllä pitänyt transatlanttisia suhteita Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä sekä Naton kautta tärkeänä läpi 1995 selonteosta 2017 selontekoon, mutta Suomen ja Yhdysvaltojen kahdenvälinen vaikuttaminen tuodaan esille ensimmäisen kerran vuoden 2004 selonteossa.

“Suomi pitää vahvaa transatlanttista suhdetta tärkeänä sekä Euroopan turvallisuudelle että pyrittäessä ratkaisemaan kansainvälisiä ongelmia. Suomi edistää transatlanttisia suhteita kahdenvälisesti Yhdysvaltain kanssa, aktiivisena EU:n jäsenvaltiona sekä Naton rauhankumppanina” (Valtioneuvoston kanslia 2004, 79)

Tältä pohjalta näyttäisi siltä, että Suomen suhtautuminen Natoon oman turvallisuusympäristönsä vakauttavana tekijänä kulkee rinnakkain Suomen suhtautumisessa Yhdysvaltojen kanssa tehtävään yhteistyöhön ja suhdetoimintaan. Selontekojen pohjalta on kuitenkin mahdotonta sanoa kumpi näistä tekijöistä vaikuttaa enemmän toiseen. Suomen suhtautuminen Yhdysvaltoihin on myös hyvin kaksijakoista. Yhtäällä poliitikot ja valtiomiehet pitävät transatlanttisia suhteita tärkeänä, mutta kansalaisten keskuudessa suhtautuminen Yhdysvaltoihin on huomattavasti kriittisempää. (Forsberg 2016, 369.)

“Natolla on turvallisuutta ja vakautta ylläpitävä ja edistävä vaikutus.” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 47)

“Turvallisuuspolitiikassa transatlanttisen suhteen kulmakivi on Pohjois-Atlantin liitto (Nato), jolla on turvallisuutta ja vakautta edistävä vaikutus Euroopassa.” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 11)

“Naton läsnäolo ja toiminta vakauttavat alueen turvallisuustilannetta” (Valtioneuvoston kanslia 2016, 14)

“Nato on transatlanttista sekä eurooppalaista turvallisuutta ja vakautta edistävä toimija” (Valtioneuvoston kanslia 2017, 16)

Vuoden 2004 selonteossa ja sen jälkeen Naton on nähty kauttaaltaan turvallisuutta ja vakautta edistävänä ja ylläpitävänä toimijana. Tämä näkemys pätee niin yleisesti koko Euroopan, transatlanttisten valtioiden (lähinnä Yhdysvaltojen ja Kanadan) sekä myös Suomen ja Suomen lähialueiden osalta. Tämä kulkee yhdessä aiemmin mainitun lähestymisen ja suhteiden tiivistymisen Yhdysvaltojen kanssa. Selonteissa Naton

vakauttava vaikutus ja Yhdysvaltojen kanssa kehitettävä suhde etenevät samaan aikaan. Edellä otetun vuoden 2016 selonteon esimerkin lisäksi vuosien 2009 ja 2012 selonteissa sanotaan seuraavaa:

“Suomen kannalta on tärkeää ylläpitää suhteita Yhdysvaltojen kanssa sekä Euroopan unionin että Naton toiminnassa, ja samalla ylläpitää aktiivisia kahdenvälisiä suhteita.” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 64)

“Suomi kehittää yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa politiikan, talouden ja turvallisuuden aloilla niin kahdenvälisesti kuin Euroopan unionin jäsenenä. Kahdenvälisiä suhteita tiivistetään aktiivisella vuoropuhelulla ja yhteistyöllä---” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 72)

“Suomi harjoittaa laaja-alaista kahdenvälistä yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa ja pitää tärkeänä Yhdysvaltojen sitoutumista monenkeskiseen yhteistyöhön jatkossakin.” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 77)

“Suomi ylläpitää Yhdysvaltojen kanssa puolustuspoliittista yhteistyötä erityisesti puolustusmateriaalialalla” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 13)

Myös viimeisin julkaistu ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 2020 jatkaa tätä havaittua linjaa niin Naton kuin Yhdysvaltojen suhteen. Nato on edelleen vakauttava toimija Suomen turvallisuudelle ja suhteita Yhdysvaltoihin tiivistetään. Vaikka tähän selontekoon on edellisiin nähden painotettu enemmän ihmisoikeuksia pohjana Suomen kaikelle toiminnalle, Suomen Nato-yhteistyö saa selonteossa myös paljon tilaa. Mainittavaa tässä uusimmassa selonteossa on se, että ensimmäistä kertaa Yhdysvallat mainitaan suoraan Suomelle tärkeänä ja läheisenä kumppanina. Selonteko myös toteaa Naton Balkanille tapahtuneen laajenemisen olleen sen alueelle kehitystä ja vakautta edistävä tekijä.

“Nato on keskeinen transatlanttista ja eurooppalaista turvallisuutta ja vakautta edistävä toimija.” (Valtioneuvosto 2020, 29)

“Yhdysvallat on Suomelle tärkeä ja läheinen kumppanimaa, jonka kanssa tehdään laajaalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä sekä puolustusyhteistyötä.” (Valtioneuvosto 2020, 30)

“Naton laajentuminen Länsi-Balkanille on jo lisännyt vakautta ja kehitystä alueella, jolla myös Venäjä, Kiina ja Turkki ovat viime vuosina vahvistaneet vaikutusvaltaansa” (Valtioneuvosto 2020, 20)

Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen vuosien 1995-2020 välillä on siis tapahtunut selkeä muutos suhtautumisessa Natoon, mutta myös Yhdysvaltoihin. Selontekojen 1995, 1997 ja 2001 jälkeen on alkanut enenevässä määrin kasvava myötämielisyys ja suhteiden parantaminen Naton ja Yhdysvaltojen kanssa. Taustalla tässä lienee osittain Suomen jäsenyys Euroopan Unionissa, jonka integraatio on jatkuvasti kehittynyt ja jonka toiminnan ytimeen Suomi on pyrkinyt tähtäämään. Euroopan Unionille suhteet niin Natoon kuin Yhdysvaltoihin ovat tiiviit sekä äärimmäisen tärkeitä, sillä Yhdysvallat ja EU muodostavat yhdessä ylivoimaisesti maailman suurimman talousalueen sekä sotilaallisen voiman keskittymän. (Lindstrom & Tardy 2019, 5-8, Euroopan parlamentin Washington DC:n yhteystoimisto 18.5.2020.) Natolla ja erityisesti Yhdysvalloilla on kuitenkin tietynasteisia epäilyksiä erityisesti Euroopan Unionin puolustusulottuvuuden kehityksen suhteen. Pelkona on, että EU:n oma puolustus- ja turvallisuuskehitys olisi syrjivä ei-EU -maita kohtaan sekä päällekkäisten puolustusteollisten hankintojen ja linjauksien kehittyminen Naton ja EU:n välille. Näistä epäilyistä huolimatta Nato ja EU työskentelevät kuitenkin tiivistä yhdessä varsinkin puolustussektorin osalta ja pitävät toisiaan tärkeinä kumppaneina toisilleen. (Lindstrom & Tardy 2019, 44-46.)

Natoon, sen rooliin ja toimintaan sekä vaikutukseen Suomessa, Suomen lähialueilla, Euroopassa sekä globaalisti löytyy Suomen sisältä puheenvuoroja sekä mielipiteitä moneen eri suuntaan. Suomen valtion hallinnon tasolle on kuitenkin näiden selontekojen perusteella asettunut ja vakiintunut käsitys Natosta turvallisuutta ja vakautta ylläpitävänä ja edistävänä tekijänä niin Euroopan kuin Suomen ja sen lähialueiden osalta. Selontekojen välisestä yli vuosikymmenen kestäneestä ajanjaksosta katsoen voi todeta, että tästä näkemyksestä on tullut Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspolitiikan jatkumoa. Tähän samaan jatkumoon on noussut myös jatkuvasti kasvava suhteiden ylläpito ja kehitys Yhdysvaltojen kanssa, joka on Naton kantavia voimia niin poliittisesti mutta erityisen merkittäviltä osin etenkin sotilaallisesti.

6.3 Nato kumppanina

“Suomelle kumppanuusyhteistyö Naton kanssa on tärkeää, ja Suomi osallistuu laaja-alaiseen kumppanuuspolitiikan kehittämiseen aktiivisesti” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 11)

Suomen suhtautuminen Natoon kumppanina oman ulko- turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa puitteissa noudattaa melko hyvin samaa kaavaa, kuin Naton merkitys vakauttavana tekijänä Suomen turvallisuusympäristölle. 1990-luvun selonteoissa tyydytään toteamaan Suomen liittyneen Naton rauhankumppanuusohjelmaan ja osallistuvan tilannekohtaisesti Naton johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin. Tosin 1997 selonteossa mainitaan Suomen suunnittelevan lisäävän sotilasedustustaan Naton toimintaelimissä. Tästä eteenpäin Naton ja Suomen kumppanuus on lisääntynyt ja sen merkitystä on korostettu selonteko selonteolta.

“Suomi pitää tärkeänä jatkossakin osallistumista NATOn johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin. Suomi pyrkii tiiviimpään yhteistyöhön NATOn ja sen jäsenmaiden kanssa NATOssa toteutettavassa operaatioiden suunnittelussa ja niitä koskevassa päätöksenteossa”
(Valtioneuvoston kanslia 2001, 8)

“Suomi kehittää edelleen yhteistyötään Pohjois-Atlantin puolustusliiton kanssa osallistumalla aktiivisesti Naton rauhankumppanuustoimintaan ja EU-Nato - yhteistyöhön”---
”Kumppanuussuhteen puitteissa Suomi pyrkii edistämään säännöllistä poliittista vuoropuhelua Naton kanssa Suomen kannalta tärkeistä turvallisuuspoliittisista kysymyksistä. Suomi vahvistaa valmiuksiaan osallistua jatkossakin myös Naton johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin.”
(Valtioneuvoston kanslia 2004, 80)

2001 selonteosta ja siitä eteenpäin Suomen suhtautuminen Natoon kumppanina ja yhteistyön syventyminen ovat kasvavassa roolissa. Tämä näkyy myös Suomen aktiivisessa osallistumisessa Naton järjestämiin tapahtumiin ja harjoituksiin. Jo vuoden 2001 selonteossa mainitaan, että pelkästään Naton rauhankumppanuusohjelman puitteissa Suomi osallistuu vuosittain noin kahteensataan eri harjoitukseen ja tapahtumaan. (Valtioneuvoston kanslia 2001, 19). Mainittakoon, että rauhankumppanuusohjelma ei ole ainoa väylä, mitä kautta Suomi harjoittaa yhteistoimintaa Naton kanssa, joten erilaisen yhteistyön määrä on huomattavasti suurempi. Vuoden 2004 selonteossa todetaan, että esimerkiksi Naton siviilivalmiussektorin toimintaan osallistuu Suomessa noin 20 eri ministeriötä tai muuta viranomaista. (Valtioneuvoston kanslia 2004, 64).

Syventyvä kumppanuus Suomen ja Naton välillä näkyy myös Naton kumppaneille avoimien toimintojen osallistumisessa. Suomi on lähes poikkeuksetta osallistunut aktiivisesti (kuten Ruotsikin) kaikkiin ohjelmiin ja tapahtumiin, mitkä ovat Natossa avoimia muille kuin sen jäsenille. Tähän joukkoon kuuluvat mm. Naton johtamat operaatiot tai esimerkiksi 2002 perustetut Naton nopean toiminnan joukot, joihin avattiin pääsy kriteerit täyttävälle kumppanimaille, missä joukossa Suomi oli mukana. Ennen päätöstä osallistua tähän toimintaan, asiasta käytiin Suomessa kuitenkin useamman vuoden mittainen poliittinen väantö (Pesu 2017, 67-69.) Suomi on myös pyrkinyt kehittämään näitä ohjelmia sekä parantamaan tiedonvälitystä kumppanimaille aina kun se on koettu olevan Suomen etujen mukaista.

Syventyvä ja kasvanut kumppanuus Naton kanssa on vaikuttanut myös Suomen puolustusvoimien materiaalihankintoihin. Hankittaessa uusia asejärjestelmiä ja -materiaaleja, on niiden oltava lähtökohtaisesti Nato-yhteensopivia eli ns. Nato-standardin täyttäviä (Valtioneuvoston kanslia 2009, 118). Tämä on ollut myös puolustusvoimille hankinnoissaan asetettu velvoite vuodesta 2007 lähtien. Käytännössä Nato-yhteensopivuusvelvoite puolustushankinnoissa on sulkenut venäläiset materiaaliarjoukset lähes täydellisesti pois. (Pesu 2017, 86). Tämän voi nähdä jatkumona Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen toteutuneille Hornet -hävittäjäkaupoille Yhdysvaltojen kanssa, mutta mahdollista on, että Nato-yhteensopivuusvelvoitteelle löytyi muitakin intressejä kuin pelkän yhteistoiminnan harmonisointi.

Jotain Suomen puolustusjärjestelmän rakentamista täysin Nato-yhteensopivaksi kertoo myös se, että Suomi kykenee ostamaan Yhdysvalloilta korkeimman teknologian asejärjestelmiä, mitkä eivät ole edes kaikkien Nato-jäsenmaiden saatavissa olevana. (Tarkka 2017, 24). Suomen tekemissä asekaupoissa näkyy myös tiivistynyt suhde Yhdysvaltojen kanssa. 2010-luvun aikana Suomi sai toisena valtiona maailmassa ostettua Yhdysvalloilta Hornet-hävittäjiin saatavia ilmasta maahan -ohjuksia (JASSM). Tätä ennen Yhdysvallat oli myynyt kyseisiä aseita ainoastaan Australialle. (Pesu 2017, 88-89.)

2010-luvun puolella Suomi noteerasi tiiviin ja aktiivisen kumppanuutensa Naton kanssa myös omissa ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissaan. Myös jatkuva

Suomen ja Naton yhteistoiminnan tiivistymistä ja lähentymistä korostetaan. Vuoden 2012 ja 2016 selonteissa sanotaan seuraavaa:

“Suomea ja Ruotsia arvostetaan kumppanimaina, jotka ovat pisimmällä yhteensopivuudessa ja ovat aktiivisesti osallistuneet operaatioihin” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 59)

“Naton laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyö (Enhanced Opportunities Programme, EOP) on Suomelle hyödyllinen väline Nato-suhteen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Suomelle on tärkeää, että tulevina vuosina kehitetään sekä säännöllistä poliittista vuoropuhelua että käytännön yhteistyötä.” (Valtioneuvoston kanslia 2016, 25)

2016 selonteossa mainittu laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyö kuvastaa ehkä parhaiten Suomen kasvanutta ja kehittyntä kumppanuutta Naton kanssa. Kuten kappaleessa 4.2 on mainittu, kaikista Naton kumppanimaista Suomen lisäksi laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyöhön on kutsuttu mukaan ainoastaan viisi muuta valtiota. Tämä laajennettu kumppanuusyhteistyö on kasvattanut entisestään Suomen ja Naton yhteistyötä ja ehkä merkittävinpäinä muutoksena antoi Suomelle kahdenvälisen yhteistyömahdollisuuden kaikkien Naton jäsenten kanssa. Tätä avautunutta mahdollisuutta on hyödynnetty yhdessä Ruotsin kanssa (Pesu 2017, 104).

Suomen suhtautuminen Natoon kumppanina on kulkenut melko lailla samaa rataa kuin käsitys Natosta Suomen turvallisuutta vakauttavana toimijana. Varauksellinen, varovainen ja pienimerkityksinen suhtautuminen 1990-luvulla on 2000-luvun aikana, ja siitä eteenpäin, muuttunut äärimmäisen läheiseksi kumppanuudeksi, joka myös koetaan tärkeäksi yhteistyösuhteeksi Suomen turvallisuusympäristön kannalta. Tämä kehitys on ollut nousujohteista koko 2000-luvun ajan ja erityisesti 2010-luvusta eteenpäin. Suomi pitää Natoa hyvänä ja tärkeänä kumppanina sekä itsensä että lähialueensa osalta. Tämä toimii myös toiseen suuntaan, sillä Nato pitää Suomea aktiivisena ja arvostettuna kumppanina itselleen. (Nato 3.11.2020).

Suomen kasvanut ja aktiivisempi suhtautuminen Natoon kielii myös osittain tyypillisestä pienvaltiokäyttäytymisestä, mitä on käsitelty luvussa 2.2. Suomen valtiojohdon nähtyä Naton kanssa tehtävän yhteistyön ja dialogin merkityksen sekä mahdollisuuden vaikuttaa oman turvallisuusympäristönsä asioihin ja kehitykseen kansainvälisen toimijan kautta,

Suomi on aktiivisesti pyrkinyt hyödyntämään kaikkia niitä Naton rakenteita ja yhteistyökanavia, mihin sillä on ollut pääsy. Tätä kautta Suomi on voinut kehittää sekä omaa puolustuskykyään sekä turvallisuusympäristönsä kehitystä laajemmalla tavalla, kuin mitä se yksinään ja omatoimisesti olisi pystynyt tekemään.

6.4 Nato puolustusta kehittävänä tekijänä

“Suomi on liittynyt rauhankumppanuusohjelmaan vuonna 1994. Suomen tavoitteena ei ole rauhankumppanuuden kautta hakea uusia puolustusratkaisuja” (Valtioneuvoston kanslia 1995, 22)

“Suomi käyttää Naton tarjoamia kumppanuustyökaluja ja yhteistyöohjelmia tehokkaasti oman puolustuskykynsä vahvistamiseen ja tekee laaja-alaista, käytännönläheistä ja molempia osapuolia hyödyttävää kumppanuusyhteistyötä Naton kanssa.” (Valtioneuvosto 2020, 29)

Yllä olevat lainaukset osoittavat sitä kehitystä mikä 25 vuoden ajanjaksolta on nähtävissä ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa. Uusien ratkaisujen hakemattomuus on vaihtunut tehokkaaseen oman puolustuskyvyn vahvistamiseen niillä työkaluilla, mitä Suomella on Natolta käytettävissään sekä laaja-alaiseen molempia hyödyttävään yhteistyöhön. Tämäkin kehityskulku noudattaa vahvasti samaa kaavaa, kuin suhtautuminen Natoon vakauttavana tekijänä sekä kumppanina. Tosin jo vuoden 1997 selonteossa todetaan Naton rauhankumppanuuden olleen Suomen joukkojen suoriutumista tietyillä eri osa-alueilla.

“NATOn rauhankumppanuusohjelma on parantanut suomalaisten joukkojen ja erityisesti johtohenkilöstön kansainvälistä yhteistoimintakykyä rauhanturvatoiminnassa sekä etsintä- ja pelastuspalvelussa.” (Valtioneuvoston kanslia 1997, 45)

Sanottava toki on, että Naton kanssa tehtävän toiminnan katsottiin pitkälti kehittävän Suomen kansainvälistä yhteistoimintakykyä sekä suomalaisen rauhanturvaamisen toimintatasoa kriisinhallinnassa ei varsinaisesti oman maan puolustusta ja puolustuskykyä. Kriisinhallinnan kehittämässä Suomi pyrki ajamaan Naton kanssa tehtävän toiminnan lisäksi myös Euroopan Unionin omaa kriisinhallintakykyä. Tosin varsinkin 2000-luvun

alussa todettiin, että EU:n oma kriisinhallinta oli vielä pitkälti silloin riippuvainen Natosta. (Valtioneuvoston kanslia 2004, 123).

Vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa tähän tapahtui muutos tai paremmin sanottuna lisäys. Naton kanssa tehtävän toiminnan nähtiin vieläkin kehittävän Suomen kriisinhallintakykyä ja kansainvälistä yhteistoimintatasoa, mutta ensimmäistä kertaa nousi esille tämän toiminnan edistävä vaikutus Suomen turvallisuudelle sekä omalle puolustuskyvyille. Tämän nähdään toimineen niin sotilaallisella kuin myös siviilisektorilla.

“Aktiivinen osallistuminen Naton kumppaneille tarjoamaan yhteistyöhön ja kriisinhallintaan tukee Suomen sotilaallisten suorituskykyjen ja niiden kansainvälisen yhteensopivuuden kehittämistä ja lisää Suomen turvallisuutta.” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 64)

“Naton kumppanimaille lähes kokonaan avoin siviilivalmiustoiminta on kasvava osa-alue. Suomen osallistuminen siihen on osoittautunut hyödylliseksi useilla sektoreilla, ja Suomen odotetaan osallistuvan laajasti tähän toimintaan” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 64)

“Suomi pyrkii osallistumaan Naton nopean toiminnan joukkoja täydentävään toimintaan kehittääkseen kansainvälisessä kriisinhallinnassa tarvittavia kykyjä sekä vahvistaakseen Suomen kansallisia puolustusvalmiuksia.” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 76)

Vuoden 2009 selonteon jälkeen Naton vaikutus Suomen oman puolustuskyvyn kehittämiseksi näkyy jo tätäkin selkeämmin ja tämän nähdään auttavan Suomen oman alueen puolustuksessa sekä puolustusvoimien kehittämisessä. Voitaisiin sanoa, että viimeistään tässä vaiheessa kansainvälinen puolustusyhteistyö nousi vakiintuneesti Suomen turvallisuuspolitiikan agendalistalle. Tämä ei myöskään koske pelkästään Natoa, vaan myös pohjoismaista, Euroopan Unionin sekä kahdenvälisen sotilaallisen yhteistyön lisäämistä. Suomen todetaankin olevan riippuvainen kansainvälisestä yhteistyöstä oman puolustuksensa kehityksessä. (Valtioneuvoston kanslia 2012, 82).

“Suomi käyttää jatkossakin Naton tarjoamia työkaluja kattavasti puolustusvoimien suorituskykyjen kehittämiseen.” (Valtioneuvoston kanslia 2012, 77)

“Sotilaallisen yhteistyön jatkuva kehittäminen Naton kanssa on yksi keskeisistä osatekijöistä, jotta Suomi voi pitää yllä ja kehittää kansallista puolustusta ja suorituskykyä oman alueensa puolustamiseksi.” (Valtioneuvoston kanslia 2016, 26)

“Puolustusyhteistyö vahvistaa normaali- ja poikkeusolojen puolustuskykyä, parantaa uhkien ennaltaehkäisykykyä” (Valtioneuvoston kanslia 2017, 15)

Suomen suhtautumisessa Natoon omaa puolustustansa kehittävänä tekijänä on näin kokenut kehityskaaren vuosien 1995-2020 ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen aikana. Suomen kriisinhallintakykyä ja kansainvälistä yhteistoimintakykyä kehittävästä tekijästä on muotoutunut Suomelle keskeinen ja monelta osin tärkeä toimija oman puolustuskyvyn kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Tietyiltä osin Suomi näkee itsensä jo riippuvaiseksi Natosta ja sen kanssa tehtävästä yhteistyöstä oman alueen puolustamisen ja kansallisen puolustuksen edistämiseksi sekä parantamisessa. Tämän kehityskaaren aikana myös Suomen näkemys kriisinhallinnasta omaa puolustuksen kehittäjänä on laimentunut. Tärkeänä osasyynä tähän on Naton ISAF-operaation loppuminen Afganistanissa vuonna 2014 ja sen myötä Suomen vähentynyt aktiivisuus kansainvälisessä kriisinhallinnassa. (Pesu 2017, 97-98.)

Jatkuvasti kansainvälistyvässä maailmassa valtioiden välinen yhteistyö sekä rinnakkaiset ja yhteen nivoutuneet intressit tiivistävät niiden välistä toimintaa, erityisesti Euroopan Unionin kaltaisessa valtioliitossa. Samalla tämä kehitys tekee myös uhkatekijöistä ja riskeistä entistä globaalimpia, että moniulotteisia. Yksittäisen valtion on vaikea vastata näihin uhkatekijöihin omilla voimillaan, Suomen kokoisen valtion tapauksessa se on mahdotonta. Vaikka Suomi jostain syystä haluaisi toimia omillaan, se ei nykytilanteen valossa ole edes mahdollista. Tämä on tunnustettu myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta, Suomella ei ole halua eikä oikeastaan edes mahdollisuutta eristäytyä eikä Suomi EU:n jäsenenä voisi olla ulkopuolinen tilanteessa, jossa Euroopan turvallisuus olisi uhattu. (Valtioneuvosto 2020, 10, 25).

Euroopan Unioniinkin Suomi liittyi aikanaan pitkälti turvallisuuspoliittista syistä, vaikka näitä syitä ei julkisesti tuotu esille (Tarkka 2017, 36). Naton kanssa jatkuvasti tiivistyvää yhteistyötä on tehty yhtä lailla Suomen turvallisuuspolitiikkaa parantavista syistä. Naton jäsenyys on saanut jäädä tosin mahdolliseksi vaihtoehdoksi, sillä jo “heikon” Venäjän

vuosina oli ilmeistä, että Suomen mahdollinen jäsenyys Natossa on Venäjälle kuin punainen rästi härälle. (Pursiainen & Saari 2002, 57). Pienen valtion asema voimakkaamman vieressä vaatii tarkkaa ulkopoliittista pelisilmää. Tästä syystä Nato-puolustusyhteistyö onkin toteutettu yksi askel kerrallaan, vaikka Suomi aktiivinen osapuoli sen suhteen on ollutkin.

6.5 Nato mahdollisena turvallisuusvaihtoehtona

Ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen aikana 1995-2020 Suomi ei ole missään vaiheessa sulkenut täysin pois sotilaallisen voimankäytön tai painostuksen uhkaa itseänsä vastaan. Tästä kielii myös asevelvollisuuteen perustuvan laajan armeijan ylläpito, mistä monissa Euroopan maissa luovuttiin kylmän sodan jälkeisellä ajanjaksolla. (Pesu 2017, 11). Tarkastelujaksolla tämä ei ole muuttunut, vaikka selontekojen välillä onkin ollut runsasta vaihtelua näkemyksistä Suomen lähialueen ja Euroopan vakauteen ja turvallisuuteen liittyen. Nämä vaihtelut selittyvät pitkälti kansainvälispoliittisesti merkittävillä tapahtumilla, kuten 11.9 terrori-iskut tai Ukrainan sota sekä Suomen lähialueiden muutoksilla, kuten Baltian maiden Nato-jäsenyydet tai Venäjän poliittinen kehityskulku. Myös viimeisimmässä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa todetaan, että sotilaalliseen uhkaan Suomea vastaan on varauduttava, vaikka tällaisen uhkan ei nähdäkään realisoituvan.

“Kansainvälisen tilanteen kiristymisestä huolimatta Suomeen ei kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa. Sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan tai sillä uhkaamiseen on kuitenkin varauduttava” (Valtioneuvosto 2020, 25)

Tätä varautumista Suomi on harjoittanut kansainvälisellä ja kahdenvälisellä yhteistyöllä, puolustuskykynsä kehittämällä ja tarkkailemalla oman toimintaympäristönsä tapahtumia ja muutoksia. Yhtenä vaihtoehtona Suomen turvallisuuden takaamiselle on huomioitu myös sotilaallinen liittoutuminen. Tällainen liittoutuminen koskee poikkeuksetta Natoa, sillä se on Suomen alueella vaikuttavista sotilasliitoista ainoa läntinen vaihtoehto. Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todetaan seuraavaa:

“Suomi seuraa jatkuvasti Naton uudistumista, sen toimintakyvyn kehitystä ja kansainvälistä merkitystä. Jäsenyyden hakeminen säilyy Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin.” (Valtioneuvoston kanslia 2004, 6)

Tämä on sinänsä mielenkiintoisesti muotoiltu, sillä edeltävissä selonteoissa vuosilta 1995, 1997 ja 2001 ei ole mitään suoria mainintoja mahdollisuudesta hakea Naton jäsenyyttä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan yhtenä vaihtoehtona. 1995 ja 1997 selonteoissa sanotaan, ettei Suomi ole hakemassa Naton jäsenyyttä. Vuoden 2001 selonteossa tällaista ei mainita, mutta ei myöskään ilmaista Nato-jäsenyyttä vaihtoehtona Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle. Kaikissa näissä kolmessa selonteossa on kuitenkin huomattavan laveatulkintaisia kohtia, joiden pohjalta on esitetty tämän Suomen “optiopolitiikaksi” kutsutun tavan alkaneen jo 1990-luvun puolivälistä. (kts. esim. Blombergs 2016, 30-31) Esimerkiksi vuoden 1997 selonteossa:

“Suomen turvallisuuspolitiikan kehittämiseen kuuluu mahdollisuus tehdä itsenäisesti valintoja ja valvoa omia etuja” “Suomi arvioi liittoutumattomuuden ja sotilaallisen yhteistyön toimivuutta Euroopan turvallisuusasetelman muuttuessa ja osana Euroopan unionin kehitystä” (Valtioneuvoston kanslia 1997, 48) tai 1995 selonteossa:

“Suomi ei ole Keski-Euroopan maiden tavoin hakemassa NATOn jäsenyyttä. Suomella on toimiva puolustusratkaisu eikä Suomi koe turvallisuusvajetta. Jos Euroopan turvallisuusasetelma olennaisesti muuttuu, Suomi arvioi turvallisuustilannettaan ja turvallisuusratkaisujaan tämän kehityksen valossa.” (Valtioneuvoston kanslia 1995, 34) tai 2001 selonteossa:

“Puolustuspoliittisten ratkaisujen vaikutukset puolustuskykyyn ulottuvat vuosikymmenien päähän. Suomen puolustuksen kehittämisessä on varauduttava myös siihen mahdollisuuteen, että suotuista turvallisuuskehitys häiriintyy. Puolustusta tulee kehittää siten, että se vahvistaa Suomen mahdollisuuksia toimia joustavasti eri asteisissa ja nopeasti muuttuvissa kriisi- ja uhkatilanteissa sekä osallistua kansainväliseen yhteistyöhön niiden hallitsemiseksi. Tämä asettaa kasvavia vaatimuksia kyvyille seurata ja arvioida turvallisuustilannetta sekä uusia haasteita myös turvallisuus- ja puolustuspoliittiselle päätöksenteolle.” (Valtioneuvoston kanslia 2001, 38)

Yllä olevien kaltaisten kohtien avulla tehty tulkinta Natosta selkeänä turvallisuusvaihtoehtona Suomelle vuosien 1995-2001 selonteoissa on kuitenkin suhteellisen tulkinnanvaraista. Näin ollen pidän vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa ensimmäisenä, missä Nato tuodaan selkeästi esille mahdollisena turvallisuusvaihtoehtona Suomen kannalta, ilman että siitä voi esittää erinäköisiä ja -muotoisia tulkintoja, mitä Suomen ratkaisujen toimivuudesta mahdollisesti

muuttuvassa turvallisuusasetelmassa voidaan arvioida. Tätä kantaa tukee myös Suomen äärimmäisen varovainen suhtautuminen pelkkään Naton kanssa käytävään yhteistyöhön 1990-luvulla. (Pesu 2017, 31-34). Sen pohjalta on vaikea nähdä, miten mahdollinen liittyminen Natoon olisi ollut siihen aikaan vaihtoehtona, kun pelkkä ulkopuolinen yhteistyökin tuotti vaikeuksia. Muista materiaalista kuin valtioneuvoston ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteista saattaa toki olla mahdollista saada vahvistusta Natosta turvallisuusvaihtoehtona Suomelle jo 1990-luvun puolella.

Vuoden 2004 selonteosta ja siitä eteenpäin Naton jäsenyyttä on pidetty jatkuvasti yllä Suomen turvallisuuspoliittisena vaihtoehtona, vaikka missään vaiheessa ei ole esitetty tarkkoja tilanteita tai skenaarioita, joissa Suomi jäsenyyttä tulisi hakemaan. Tämä selonteko oli myös viimeinen, missä puhuttiin Suomesta sotilaallisesti liittoutumattomana ja termi vaihtui sotilasliittoon kuulumattomaksi maaksi vuoden 2009 selonteossa ja siitä eteenpäin.

“Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa ja harjoittaa yhteistyötä Naton kanssa sekä ylläpitää mahdollisuutta hakea Naton jäsenyyttä.” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 79)

Vuoden 2009 turvallisuus ja puolustuspoliittinen selonteko aloitti myös toisen uuden käytännön, mikä on näkynyt kaikissa sitä seuraavissa selonteissa. Tämä on maininta Suomen puolustuskykyyn liittyen, missä todetaan, että puolustusvoimia kehitetään huomioiden Nato-yhteensopivuus, jolloin mahdolliselle sotilaalliselle liittoutumiselle ei muodostu käytännön esteitä. (esim. Valtioneuvoston kanslia 2009, 111, Valtioneuvoston kanslia 2012, 75, Valtioneuvoston kanslia 2016, 26, Valtioneuvoston kanslia 2017, 16, Valtioneuvosto 2020, 30).

Näkemys Natosta mahdollisena turvallisuusvaihtoehtona ilmaistaan pitkälti samalla tavalla kuin yllä oleva vuoden 2009 selonteon lainaus on esitetty. Samassa asiayhteydessä toistuvat myös Suomi sotilasliittoon kuulumattomana maana, uskottava ja vahva kansallinen puolustus sekä yhteistyö Naton kanssa. (esim. Valtioneuvoston kanslia 2012, 75, Valtioneuvoston kanslia 2016, 18-19, Valtioneuvoston kanslia 2017, 5, 13, Valtioneuvosto 2020, 24, 30). Uskottava sekä vahva kansallinen puolustus ovat myös asioita, mitkä toistuvat vanhemmissa selonteissa kuten myös koko Suomen alueen puolustaminen. Perustan näille toistuville asioille lienee antanut presidentti Mauno Koiviston puhe Euroopan parlamentissa 1993. Siinä hän toteaa muun muassa, ettei Suomi koe itseään uhatuksi eikä ole hakemassa

uusia turvallisuusratkaisuja sekä Suomen politiikkana on sotilaallinen liittoutumattomuus sekä itsenäinen ja uskottava puolustus. (Pesu 2017, 44,116.)

Naton näkyminen Suomelle turvallisuusvaihtoehtona näyttäytyy näin 2004 selonteosta viimeisimpään asti. Mahdollinen jäsenyyden hakeminen ymmärretään myös ainoana tapana, millä Nato voisi Suomelle turvallisuusvaihtoehto olla. Selonteoissa on myös vuodesta 2016 painotettu, että pelkkä yhteistyö sotilasliiton kanssa ei tuo sotilaallisia turvatakuita. (Valtioneuvosto 2020, 30, Valtioneuvoston kanslia 2016, 26). Kiinnostava havainto on Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden käsittelyssä selonteoissa antaa vuosien 2007 ja 2017 ulkoministeriön ns. Nato-selvitysten käsittelyssä. Vuoden 2009 selonteossa selvitystä käsiteltiin kattavasti läpi (Valtioneuvoston kanslia 2009, 77-79.), mutta vuoden 2017 selvitystä tai sen tuloksia ei mainittu 2020 selonteossa missään vaiheessa.

Naton lisäksi Suomi on tarkastellut turvallisuusvaihtoehtoja erityisesti EU:n yhteisen puolustuksen ja pohjoismaisen puolustusyhteistyön kautta. Pohjoismainen puolustusyhteistyö on ollut suuremman kiinnostuksen kohteena 2010-luvulla, kun taas EU:n yhteisen puolustuksen ajamisessa Suomi oli aktiivinen 1990-luvun lopussa sekä 2000-luvun alkupuolella. EU:n yhteinen puolustuspolitiikka on tosin nykyään jäänyt Naton kanssa ja kahdenvälisesti tehtävän puolustusyhteistyön varjoon. Pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä on erityisesti Suomi ja Ruotsi ovat syventäneet yhteistoimintaansa. Täysimittaisen pohjoismaisen puolustusyhteistyön esteeksi nousee kuitenkin Islannin, Norjan ja Tanskan oman puolustuksen järjestäminen Naton jäsenyyden kautta, Suomen ja Ruotsin ollessa liittouman ulkopuolella. (Pesu 2017, 46-47,108-109, Ulkoasiainministeriö 2016, 27-28.)

7. SUOMEN TURVALLISUUSPOLITIIKKA JA VENÄJÄ

”Kaiken kaikkiaan Suomen mahdollinen Nato-jäsenyys kulminoituu aina Venäjään, lähestytään aihetta mistä teoreettisesta näkökulmasta tahansa” (Siren 2016, 359)

Edellä oleva sitaatti kuvastaa lyhyesti ja ytimekkäästi Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden käsittelyn Suomessa. Sen voi myös ulottaa koskemaan Suomen ja Naton suhdetta yleisemmälläkin tasolla. Molemmissa tapauksissa Suomessa käytävät keskustelut, pohdinnat ja päätökset Naton suhteen pohjautuvat aina jotakin kautta Venäjään, Venäjän suhtautumiseen Suomen ja Naton välisissä suhteissa tai mahdollisiin Venäjän reaktioihin ja toimenpiteisiin tarkasteltaessa Suomen ja Naton välisiä mahdollisia seuraavia kehitysaskelia. Venäjän vaikutus Suomen ulko-, puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan toimii näin myös epäsuorasti Naton kautta.

Suomen Nato-suhdetta tarkasteltaessa on siis ulotettava katsanta myös Suomen ja Venäjän väliseen turvallisuuspoliittiseen suhteeseen. Näin ollen, tutkittaessa Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden sisältämää Suomen suhtautumista Natoon, on enemmän kuin aiheellista käydä ainakin lyhyesti läpi mitä kyseisissä selonteissa todetaan Venäjästä Suomen suhteen, painottaen erityisesti turvallisuus- ja puolustuspoliittisia аспектеja. Myös Venäjän ja Naton sekä EU:n välisiä suhteita käsittelevät kohdat ovat tietyiltä osin relevantteja, sillä ne peilautuvat osaltaan takaisin Suomen ja Naton (tai Suomen ja Venäjän) välisiin puolustus- ja turvallisuuspoliittisiin suhteisiin sekä kytköksiin. Tämän lisäksi on tarpeellista tarkastella Suomen ja Venäjän välistä turvallisuuskonfliktia erillisesti, jotta Suomen ja Venäjän välinen turvallisuussuhde avautuisi paremmin.

7.1 Venäjä Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa

Venäjä näyttäytyy Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa usealla eri tavalla. Turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta näkökulmasta katsottuna merkittävimmät tavat miten Venäjästä puhutaan tai siihen suhtaudutaan ovat näkemys Venäjästä merkittävänä toimijana Euroopan ja Suomen turvallisuuskehitykselle, Venäjän kansallinen kehitys ja kansainvälinen toiminta, Venäjä turvallisuuskana Suomelle sekä Venäjän Nato- ja EU-suhde.

7.1.1 Venäjä Euroopan ja Suomen turvallisuuskehityksessä

Venäjä on nähty ja nähdään merkittävänä tekijänä Euroopan ja erityisesti Suomen turvallisuuden kehityksen kannalta. Suomen kohdalla tämä johtuu erityisesti maantieteellisestä sijainnista Venäjän rajanaapurina pitkällä maarajalla. Euroopan osalta yleisesti Venäjän suurvaltastatuksen takia, jota se on pyrkinyt jatkuvasti korostamaan ja saamaan sille myös kansainvälistä tunnustusta, erityisesti 2000-luvun lopusta eteenpäin kiihtyvällä tahdilla. Suurvaltastatus on asia, mitä Venäjä on ajanut vuosisatojen ajan ja nykyään se näkee saavuttaneensa tämän statuksen uudelleen. (Facon 2017, 6.) Venäjä onkin ainoa Euroopan neljästä suurvallasta Saksan, Ranskan ja Iso-Britannian lisäksi, mikä voidaan luokitella ensimmäisen tason suurvallaksi muun kolmen ollessa toisen tason suurvaltoja. (Blombergs 2016, 15).

Venäjäällä ja sen toiminnalla on siis pelkästään sen suurvaltastatuksen takia merkittävä rooli Suomen ja Euroopan turvallisuuden kehitystä muokkaavana tekijänä. Tästä syystä Venäjän merkitystä on korostettu myös ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa ja se on saanut varsinkin Suomen turvallisuuden kehitykseen vaikuttavissa osioissa paljon painoarvoa. Vanhemmissa selonteoissa Venäjän vaikutuksen luonteesta tulevaisuudessa todetaan olevan paljon epävarmuuksia, mutta Ukrainan sodan ja Krimin valtauksen jälkeisissä selonteoissa, eli vuoden 2016 selonteosta eteenpäin, Venäjän katsotaan epävakauttaneen Suomen ja koko Euroopan turvallisuuskehitystä ja luoneen uusia jännitteitä mantereen turvallisuudelle. (esim. Valtioneuvoston kanslia 1995, 5, Valtioneuvoston kanslia 2001, 5, 26, Valtioneuvoston kanslia 2009, 27, 38-39, Valtioneuvoston kanslia 2016, 13-16.)

7.1.2 Venäjän kansallinen kehitys ja kansainvälinen toiminta

Johtuen Venäjän suurvaltastatuksesta, sen kansallinen kehitys sekä toiminta kansainvälisesti ovat olleet Suomen näkemyksen mukaan tärkeitä Euroopan ja Suomen turvallisuudelle. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa tälle kehitykselle ja toiminnalle oltiin pragmaattisen optimistisia. Venäjän kehitystä pidettiin lupaavana ja tällöin todettiin, että ensimmäistä kertaa Suomen historian aikana sen naapurissa on demokratiaa rakentava Venäjä. (Valtioneuvoston kanslia 1995, 43). Venäjän oikeusvaltiokehitys sekä sitoutuminen kansainvälisiin järjestöihin, yhteiseen arvopohjaan ja kansainväliseen oikeuteen nähtiin myös tärkeänä tekijänä. Vaikka puheet Venäjän kansallisesta kehityksestä ja

kansainvälisestä toimijuudesta olivat toiveikkaita ja niissä nähtiin paljon mahdollisuuksia Suomen kannalta, niiden ohella mainittiin kuitenkin näihin liittyvä pysyvä epävarmuus ja mahdollisuus tämän kehityksen menosta huonompaan suuntaan. Tätä pidettiin myös mahdollisena uhkana Suomen (ja Euroopan) turvallisuusympäristölle. (Valtioneuvoston kanslia 1995, 4-5, 10, Valtioneuvoston kanslia 1997, 12-13, 19-20, Valtioneuvoston kanslia 2001, 11, 24-25, Valtioneuvoston kanslia 2004, 65-66.)

Georgian sodan jälkeen optimistiset näkemykset alkoivat hieman muuttua Venäjän kehityksen ja toiminnan suhteen, mikä näkyy myös vuosien 2009 ja 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 38-39, 64, 72, Valtioneuvoston kanslia 2012, 30-33, 71-72.) Ukrainan sodan jälkeisissä selonteoissa positiiviset näkemykset Venäjän kehityskulusta sekä kansainvälisen arvopohjan noudattamisesta sen toiminnassa ovat poistuneet. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 15-16, 20, 24, Valtioneuvoston kanslia 2020, 16-17, 21). Tästä Venäjän negatiivisesta kehityksestä huolimatta viimeisimmän selonteon mukaan Suomi pitää tiiviitä kahdenvälisiä suhteita Venäjään yhä tärkeinä itselleen. Yhteisen EU-linjan noudattaminen Venäjän ja sen kehityksen suhteen on kuitenkin noussut suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskiöön Ukrainan sodan jälkeen. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 24, Valtioneuvosto 2020, 31). Tämä on merkittävä muutos Suomen Venäjäsuhhteissa, sillä ennen tätä Suomi on tottunut korostamaan omaa erikoissuhdettaan Venäjään ja kahdenvälisen kanssakäymisen tärkeyttä Venäjän kanssa EU:n yhteisen linjausten edelle.

7.1.3 Venäjä uhkatekijänä Suomelle

Suomeen kohdistuvat arvioitavat uhkat ovat selontekojen kuluessa monipuolistuneet perinteisestä sotilaallisesta painostuksesta ja voimankäytöstä globaaleihin uhkiin, esimerkiksi terrorismi, ilmastokriisit, pandemiat ja hybridivaikuttaminen ovat nousseet esille. Näiden osalta on nähty, että ratkaisut ja varautuminen tämän kaltaisiin uudempiin uhkatekijöihin täytyy löytää kansainvälisesti, yksikään valtio ei pysty näihin yksin vastaamaan. (Valtioneuvosto 2020, 12). Sotilaallista uhkaa tai sotilaallisen konfliktin ulottumista Suomeen ei kuitenkaan olla missään selonteossa suljettu pois, vaikka sitä onkin pidetty melko epätodennäköisenä.

Suomeen kohdistuvaa sotilaallisen uhkan alkuperää ei ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa sanota missään vaiheessa suoraan. 1990-luvun selonteoissa jopa todetaan, ettei Suomen puolustusjärjestelmää ole osoitettu mitään tiettyä uhkan suuntaa vastaan. (Valtioneuvoston kanslia 1995, 31, Valtioneuvoston kanslia 1997, 54). Ottaen huomioon Suomen historian sekä selonteoissa Venäjälle ja sen toiminnalle ja kehitykselle annetun suuren painoarvon merkityksestä Suomen turvallisuudelle, on enemmän kuin selkeää, mistä Suomeen kohdistuvan sotilaallisen uhkan nähdään tulevan tai mitä kautta se realisoituu. Diplomaattisista ja poliittisista syistä tätä ei ymmärrettävästi suoraan kuitenkaan mainita ja tämän esiin tuomisesta varsinkin valtiojohdon tasolta tuomitaan suomalaisessa politiikassa. (Yle 18.2.2015.)

Venäjän luoma uhkakuva on kuitenkin havaittavissa selonteoissa helposti, vaikka sitä ei suoraan mainitakaan. Tämä näkyy muun muassa Suomen lähialueiden, ja osittain laajemminkin, valtioiden sotilaallisessa ja puolustuksellisessa toiminnassa. Puolustusmäärärahojen ja -kaluston nousua, sotilaallisia harjoituksia sekä asevoimien harjoittelua ja sijoittamista Suomen lähialueille ei nähdä luovan Suomen turvallisuudelle riskejä tai jännitteitä, silloin kuin ne ovat käytännössä muiden kuin Venäjän toteuttamia. Toinen tapa miten tämä uhka esittyy, on Suomen harjoittama puolustusyhteistyö. Suomi pitää tärkeänä ja on käytännössä harjoittanut puolustusyhteistyötä sekä sotaharjoituksia transatlanttisesti sekä kaikkien naapuri- ja lähialuevaltioidensa paitsi Venäjän kanssa. (esim. Valtioneuvoston kanslia 2012, 13, Valtioneuvoston kanslia 2017, 16-17, Valtioneuvosto 2020, 26, 28-30.) Venäjän ehdottamille harjoituksille ja yhteistyölle Suomi ei sen sijaan ole osoittanut halukkuutta. (Helsingin Sanomat 31.12.2008). Jos Suomi ei näkisi Venäjää uhkana itselleen, ei puolustusyhteistyön harjoittamiselle pitäisi esteitä olla.

Sotilaallisen turvallisuusuhkan lisäksi Venäjän kautta näyttyy selonteoissa Suomen kannalta myös muita, epäsuoria uhkia. Nämä liittyvät pitkälti Venäjän sisäiseen kehitykseen ja Venäjän alueen kautta, esimerkiksi ympäristöriskit, Venäjän fossiilisten polttoaineiden kuljetuksesta Itämerellä, ydinvoimaloiden puutteista ja ydinjätteen sijoituksesta sekä laittomasta maahantulosta ja rikollisuudesta Venäjän rajan yli Suomeen. (esim. Valtioneuvoston kanslia 1995, 17, Valtioneuvoston kanslia 2001, 72, Valtioneuvoston kanslia 2009, 65, 92, Valtioneuvosto 2020, 31).

7.1.4 Venäjä-Nato-EU

Venäjän suhteiden erityisesti Natoon, mutta myös Euroopan Unioniin, on katsottu Suomen ja sen lähialueiden turvallisuuspolitiikan kannalta erittäin olennaiseksi. (esim. Valtioneuvoston kanslia 2009, 27, 65). Tämän takia niitä on käsitelty myös Suomen ulko-turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa toistuvasti. Karkeasti voi todeta, että varsinkin 1990-luvun ja 2000-luvun alun selonteoissa Venäjän ja Naton suhde oli suuremman huomion alla, mutta niistä eteenpäin myös Venäjän ja EU:n suhteet ovat saaneet enemmän huomiota. Näissä tuoreemmissa selonteoissa näyttäytyy myös Venäjän entistä kriittisempi suhtautuminen sekä Natoon että EU:hun. EU:n merkitystä Venäjä on viime vuosina pitänyt myös vähäisempänä mitä aiemmin ja samalla näkee EU:n yhä selkeämmin uhkana sekä tietynlaisena jatkumona Natolle ja Yhdysvalloille. (Facon 2017, 19-21.)

Sekä Nato että Euroopan Unioni pyrkivät luomaan strategista kanssakäymistä ja kumppanuutta Venäjän kanssa, mistä osoituksena ovat Venäjän jäsenyys Naton rauhankumppanuusohjelmassa sekä EU:n ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus. Venäjä oli myös valmis osallistumaan tähän yhteistyön kehitykseen, vaikka sillä tiettyjä varauksia olikin. Esimerkiksi Naton itäistä laajentumista entisen Neuvostoliiton alueelle Venäjä vastusti toistuvasti. EU:n itäiselle laajentumiselle Venäjä oli myönteisempi, vaikka näki siinäkin mahdollisia riskejä itselleen. (Valtioneuvoston kanslia 1995, 26, Valtioneuvoston kanslia 1997, 20, 23, Valtioneuvoston kanslia 2001, 25.) Venäjän Natosuhtautumiseen vaikutti erittäin paljon myös sen suhde Yhdysvaltoihin, mitä läheisemmät ne olivat, sitä paremmin Naton ja Venäjän yhteistyö sujui. (Valtioneuvoston kanslia 2004, 63).

Venäjän suhteet Euroopan Unioniin ja Natoon pysyivät melko hyvinä seuraavien vuosien 2009 ja 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen mukaan. Pientä jännitteiden kasvua näissä suhteissa on havaittavissa varsinkin Venäjän ja Naton välillä, liittyen pitkälti vuonna 2008 käytyyn Georgian sotaan, Venäjän pyrkimykseen saada tunnustettu kansainvälinen suurvallan asema sekä Naton mahdolliseen laajentumiseen etenkin Georgiaan ja Ukrainaankin sekä strategisiin ohjuspuolustushankkeisiin. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 39, 52, Valtioneuvoston kanslia 2012, 31,54).

Ukrainan sota ja Krimin niemimaan valtaaminen käänsivät kuitenkin Venäjän Nato- ja EU-suhteet täysin uuteen uskoon. Jännitteet ovat kasvaneet molemminpuolisesti, vastakkainasettelu on noussut uudella tapaa esille ja suhteiden voidaan sanoa heikentyneen laaja-alaisesti. EU on myös ottanut käyttöön, ja pitäytynyt, taloudellisissa poliittisissa pakotteissa Venäjää kohtaan. Nato on lisännyt omaa toimintaansa ja läsnäoloaan Itä-Euroopan jäsenvaltioissaan, minkä Venäjä on puolestaan nähnyt aiheuttavan jännitteitä. (esim. Valtioneuvoston kanslia 2016, 13-14, Valtioneuvoston kanslia 2017, 9, Valtioneuvosto 2020, 19-21). Suomen näkemyksen mukaan Venäjän toimet ovat aiheuttaneet tämän suhteiden heikkenemisen.

7.2 Suomen ja Venäjän turvallisuuskonfliktti

”maantieteelle emme voi mitään, ettekä te voi sille mitään. Emme pelkää hyökkäystä Suomen taholta, mutta Englanti tai Saksa voi harjoittaa painostusta pakottaakseen Suomen osallistumaan hyökkäykseen Neuvostoliittoa vastaan.” (Blombergs 2016, 526)

Yllä oleva lainaus on presidentti (siihen aikaan pääministeri) J. K. Paasikiven muistelujen mukaan Stalinin hänelle antama ”geopolitiikan oppitunti” vuodelta 1939 Suomen ja Neuvostoliiton välisissä neuvotteluissa hieman ennen talvisodan alkamista. Se kiteyttää hyvin Suomen ja Venäjän välisen turvallisuuskonfliktin, Suomi ei pienvaltiona edes kykenisi yksin uhkaamaan Venäjää, mutta Suomen maantieteellinen alue on lähellä Venäjälle strategisesti tärkeitä alueita ja keskittymiä, mihin Suomen alueelta voisi kohdistua sotilaallisia toimia.

Suomen ja Venäjän välinen turvallisuuskonfliktti on myös olennaisesti linkittynyt Venäjän ja lännen, eli käytännössä Yhdysvaltojen, Naton ja muun Euroopan, väliseen turvallisuuskonflikttiin, mikä on näkynyt varsinkin Naton laajentumisesta vastaan annetuissa lausunnoissa. Voimakkaimmillaan tämä turvallisuuskonfliktti oli kylmän sodan aikana, mutta erityisesti Venäjän ja Naton välillä se näyttäytyy vielä nykyäänkin. Kylmän sodan aikana tämä lännen ja idän turvallisuuskonfliktti muuttui pääsääntöisesti voimatasapainon muutoksilla, Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton liittolaisineen panostaessa uusiin aseisiin ja asejärjestelmiin. (Pursiainen & Saari 2002, 9-10.) Tämä johti tunnettuun asevarustelukilpailuun, erityisesti ydinaseiden osalta.

Kylmän sodan jälkeen ja erityisesti 2000-luvulla Venäjä on pyrkinyt tasapainottamaan voimasuhteita sen ja Yhdysvaltojen välillä, niin ohjaamalla talouskasvusta saatua varallisuutta asevoimiensa ja aseistuksena kehittämiseen sekä linjannut jatkuvasti ja toistuvasti vastustavansa Yhdysvaltojen johtamaa yksinapaista maailmaa. Venäjä on myös vastustanut Naton laajentumista lähialueilleen, sillä erityisesti Venäjän suunnalla Nato nähdään Yhdysvaltojen voimapolitiikan välineenä ja turvallisuusuhkana. Asevoimiensa uudistamisen myötä Venäjän kyky projisoida sotilaallisia toimia rajojensa ulkopuolelle on samalla kehittynyt. (Blombergs 2016, 312-313, 315.)

Venäjän taloudelliset ja sotilaalliset resurssit ovat kuitenkin Yhdysvaltoihin verrattuna määrällisesti erittäin paljon pienemmät. Tämä epäsuhta kasvaa entisestään, jos Naton muut jäsenmaat lasketaan Yhdysvaltojen kanssa yhteen. Tästä syystä Venäjä onkin pyrkinyt pitämään lähialueensa naapurivaltiot oman vaikutusvaltansa alla kasvattamalla erityisesti poliittista ja taloudellista otettaan niistä. Esimerkkinä tästä toimii 2015 toimintansa aloittanut Euraasian Unioni, jossa Venäjän lisäksi jäseninä ovat Valko-Venäjä, Kazakstan, Armenia ja Kirgisia. Tämän lisäksi Venäjä on pyrkinyt edistämään yhteistyötä muiden nousevien suurvaltojen, kuten Kiinan kanssa. (ibid. 313-314, 316.) Venäjällä ei ole kykyä haastaa Yhdysvaltoja tai Nato, mikä vahvistaa sen kokemaa turvallisuusuhkaa, mutta se kykenee lähialueillansa vaikuttamaan merkittävästi niin taloudellisesti, poliittisesti että sotilaallisesti.

Suomen alue on Venäjän turvallisuudelle äärimmäisen tärkeä, sillä se sijaitsee Venäjälle strategisesti elintärkeiden Pietarin, Moskovan ja Kuolan alueiden läheisyydessä. (Blombergs 2016, 319). Tämä on Suomen ja Venäjän välisen turvallisuusdilemman pohja. Venäjä on järjestelmällisesti vastustanut Suomen Nato-jäsenyyttä ja kaikenlaista Nato-yhteistyötä, sillä ne toisivat Venäjälle tärkeiden alueiden läheisyyteen Venäjän itselleen uhkaksi katsomansa sotilasliiton asevoimia ja aseistusta. Tämä pakottaisi Venäjän varustelemaan ja varaamaan lisää sotilaallista voimaa näiden sille tärkeiden alueiden läheisyyteen. (Pursiainen & Saari 2002, 15.) Suomi on Venäjälle turvallisuusuhka vain geopolittisen sijaintinsa takia.

Kylmän sodan aikana Suomi pyrki pitämään Neuvostoliiton tyytyväisenä maan linjaan ja oman alueensa puolustamiseen tarvittaessa Neuvostoliiton avustuksella. Tämän pohjana toimi sopimus ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta (YYA). Samalla Suomi varautui kuitenkin puolustautumaan mahdollista Neuvostoliiton hyökkäystä

vastaan. Tämä Neuvostoliiton painostus osaltaan ruokki suomalaista varautumista Neuvostoliiton aggressiota kohtaan, mikä puolestaan lisäsi Neuvostoliiton kiinnostusta puuttua Suomen asioihin. Suomi myös pyrki mahdollisuuksiensa mukaan edistämään Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välejä, mistä onnistunein esimerkki lienee Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongferenssi vuodelta 1975 (Ibid. 15-16.)

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomen asema helpottui kylmän sodan jännitteiden purkautuessa, mutta sen geopoliittinen asema ei ole muuttunut mihinkään, mikä määrittää vieläkin Venäjän mielenkiinnon Suomen alueeseen ja sitä kautta Suomen suhtautumisen Venäjään sekä varautumiseen idästä tulevaan aggressioon. Suomen ja Venäjän välinen turvallisuusdilemma on siis vielä nykypäivänäkin olennaisen määrittävä tekijä molempien maiden turvallisuuspoliittisessa ajattelussa ja varautumisessa.

8. TULEVAISUUSKATSAUKSIA

Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen tarkastelu aikaväliltä 1995-2020 antaa melko selkeää kuvaa siitä, miten Suomen turvallisuuspoliittinen linja ja suhde Natoon ovat kehittyneet tämän ajanjakson aikana. Tarkasteltaessa sananmuotoja, painotuksia, kehityskaaria, selontekojen omia tulevaisuusvisioita sekä niitä asioita mitä jätetään sanomatta tai sanotaan rivien välistä, voidaan luoda ainakin osittainen katsaus, miten Suomen linja tulevaisuudessa tulee kehittymään.

Suomen ja Naton suhteen kehityksen tulevaisuusnäkymät ovat olleet yleisesti vaihtelevia. Monissa piireissä oletettiin Suomen olevan Naton jäsen jo 2000-luvun alkupuolella, mukaan lukien Naton jäsenyyttä vastustavien keskuudessa. Myös Venäjän sanottiin oletettavan näin, sillä Venäläisen näkemyksen mukaan kaikki Euroopan Unionin jäsenvaltiot liittyvät ennen pitkää myös Naton jäseniksi. (Ulkoasiainministeriö 2016, 26). Itävallan, Irlannin, Kyproksen, Maltaan, Ruotsin ja Suomen kohdalla näin ei kuitenkaan (ainakaan vielä) ole käynyt.

Kuten esille on tuotu, Venäjän näkemykset ja lausunnot sekä Venäjän suhtautuminen Natoon ja sen laajentumiseen on ollut Suomen linjaa kaikista eniten määrittävä tekijä. Venäjä suhtautui Natoon ja sen lähinaapureiden mahdollisiin Natojäsenyyksiin kriittisesti jo 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa, mitä pidetään Naton ja Venäjän suhteiden “parempina aikoina”. Georgian ja Ukrainan sodat ovat nostaneet Venäjän kriittistä suhtautumista sotilasliittoon, vaikka toisaalta samansuuntainen kehitys oli jo nähtävissä ennen kyseisiä konflikteja. Venäjän negatiivinen suhtautuminen Natoon on ohjannut myös Suomen Natoon liittyvää dialogia siitä alkaen, kun sellaista dialogia on käyty. Venäjän virallinen kanta tosin on, että jokainen valtio päättää itsenäisesti omat puolustukselliset ratkaisunsa, olivat ne sitten kansallisia tai kansainvälisiä. Se ei kuitenkaan ole estänyt Venäjää vaikuttamasta Naton laajentumista vastaan, erityisesti Naton laajentuessa entiselle Neuvostoliiton vaikutuspiirialueelle. Toisaalta näiden liittymisten osalta Venäjän vastatoimet jäivät lähinnä uhkailun tasolle. (Eskola & Giles 2007, 34-35, Ulkoasiainministeriö 2016, 18-20.)

Tämä Venäjän jyrkän kielteinen suhtautuminen Natoon ohjaa myös tänäkin päivänä Suomessa käytävää Natodialogia. Yksi keskeisempiä Natoa vastustavia argumentteja on ollut Venäjän suhtautuminen Suomen syventyvään yhteistyöhön Naton kanssa ja

mahdollinen Suomen tuleva jäsenyys sotilasliitossa. (Pursiainen & Saari 2002, 32) Suomen perinteinen varovainen idänpolitiikka tukee osaltaan tämänkaltaista tilannetta. Euroopan Unionin tiivistyminen ja kehittyminen yhä sisännäisliitonmaisemmaksi saattaa kuitenkin muuttaa tämän asetelman, mistä merkkejä on ollut jo nähtävissä. Parhaimpana esimerkkinä toimii Ukrainan sodan seurauksena Euroopan Unionin yhteisesti asettamat talouspakotteet Venäjälle, asia mitä Suomi ei perinteisesti yksipuolisesti ole ollut valmis tekemään.

Euroopan Unionin syventynyt valtioiden välinen yhteistoiminta sekä varsinkin 2009 voimaan tulleeseen Lissabonin sopimukseen kirjattu avunantovelvoite ovat käytännössä pakottaneet viimeisetkin rippeet Suomen aiemmasta puolueettomuus- ja liittoutumattomuuspolitiikasta pois. Tätä avunantovelvoitetta pidetään kuitenkin pääasiallisesti poliittisena julistuksena, mikä ei velvoita sotilaalliseen toimintaan eikä EU:lla itsellään ole kapasiteettia puolustus suunnitteluun. (Koivula 2016, 115-116). Iso-Britannian EU-eron jälkeen Unionin sotilaalliset voimavarat ovat myös vähentyneet.

Aiempi käsitys Suomesta idän ja lännen välissä sijaitsevana valtiona ei ole enää tänä päivänä relevantti Suomen EU-jäsenyyden valossa. Myös Venäjän suunnalla tämä aiemmasta poikkeava linja on huomioitu, vaikka sekä Suomessa ja Venäjällä onkin molemmissa perinteisesti pyritty tuomaan esille Suomen erityisasemaa Venäjän naapurissa, tavallaan läntisestä yhteisöstä irrallaan olevana. (Eskola & Giles 2007, 8-9). Nykytilanteessa tämä ei enää mielekäs tulkinta ole ja siihen viittaavia puheenvuoroja näkee harvemmissa määrin.

Tätä kehitystä kuvastaa myös turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 2016, missä Suomi mainitaan ensimmäisen kerran selkeästi kuuluvan osaksi läntistä yhteisöä:

”Läntiseen yhteisöön kuuluvan Suomen turvallisuuspoliittinen ympäristö on muuttunut”
(Valtioneuvoston kanslia 2016, 13)

Myös Krimin niemimaan valtaaminen Venäjän toimesta nosti esiin Suomen muuttuneen linjan Venäjän toimia kohtaan. Suomi on EU:n yhteisessä rintamassa tuominnut Venäjän toimet ja asettanut sille sanktioita tavalla, mitä ei maiden välisen yhteisen historian aikana ole nähty. (Haukkala & Vaahtoranta 2016, 69). Suomi myös esitti aiheesta yksipuolisen tuomitsemisen Venäjän toimille. (Tasavallan Presidentti 2.3.2014). Tämä oli erittäin

merkityksellistä, sillä Suomi antoi tuomitsevan lausuntonsa ennen kuin asiasta oli yhteistä EU-linjausta vielä muodostettu.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa tiivistynyt suhde ja suhtautuminen Natoon muuttuu yhä selkeämmin positiiviseksi, mitä lähemmäksi nykypäivää selonteon julkaisuhetki asettuu. Tiivistynyt yhteistyö, pitkäaikainen rauhanturvayhteistyö sekä yhteisharjoitukset ja sotilaallisen käyttökyvyn yhteensopivuus ovat melkeinpä niin pitkälle ulottuneita, että niissä ei enää lisäämisen varaa juuri ole. Naton jäsenyyteen liittyvät selvitykset ja mm. isäntämaasopimus myös osoittavat, että tiivis ja hyvä yhteistyö Naton kanssa on Suomen pitempiaikainen agenda.

Tältä pohjalta voi todeta, että Suomen ja Naton suhteen tulevan kehityksen suunta on kahdesta tekijästä erittäin riippuvainen: Venäjältä ja Euroopan Unionista. Venäjän tulevalla toiminnalla tulee olemaan eittämättä suuri merkitys sen suhteen, mitä ratkaisuja Suomi tulevaisuudessa tekee Naton kanssa. Euroopan Unionin syventyvä kehitys taas on kulkenut käsi kädessä Suomen Naton lähentymisen kanssa (ja myös EU:n ja Naton suhteen kehittyessä), joten oletettavaa on, jos Unioni jatkaa kehityskulkuaan, myös Suomen ja Naton välinen suhdetoiminta kehittyy. Vastavuoroisesti Unionin heikentyessä tai mahdollisesti hajotessa, Suomen ja Naton välisen toiminnan kehitys voisi heikentyä tai pienentyä. Iso-Britannian ero EU:sta ja Unkarin ja Puolan kehitys ovat luoneet EU:lle ainakin väliaikaisia haasteita kehityksen jatkamiseen. Unionin tilanteen heikentyessä, tai pahimmassa tapauksessa sen hajoaminen, voisi saada Suomen tarkastelemaan turvallisuuspoliittista tilannettaan ja mahdollisesti jopa palata vanhaan tuttuun idän ja lännen välissä olevaan politiikkaan.

Paluu tähän entiseen politiikkaan saattaisi olla kuitenkin haastavaa, sillä nykyään Venäjän silmissä Suomi on, ainakin suomalaisen sotilastiedustelun mukaan, jo Nato-maa, vaikka ei sotilasliiton jäsen olekaan. (Iltalehti 26.1.2020). Venäjä on myös uudemmissa ja päivitettyissä turvallisuusstrategioissaan korostanut entisestään niin Naton kuin Euroopan Unionin luomia uhkakuvia ajamalleen suurvaltastatuksen palauttamiselle, joka tosin venäläisen käsityksen mukaan ei missään vaiheessa sen historiaa ole poistunut. Nato nähdään EU:ta suurempana uhkatekijänä, mutta myös EU:hun suhtautuminen on Venäjällä muuttunut jyrkemmäksi (Facon 2017, 13, 20-21.) Suomen palaaminen kylmän sodan aikaiselle puolueettomuuslinjalle ei enää näistä lähtökohdista ole Venäjän silmissä

uskottavaa, pitkäaikainen EU-jäsenyys ja tiivis yhteistyö Naton kanssa on vienyt siltä pohjan. Suomen halu kuulua läntisiin yhteisöihin ja niissä osana oleminen useamman vuosikymmenen ajan ei mahdollista paluuta lännen ja idän välissä olijan rooliin. Tällaisen politiikan paluuta ei todennäköisesti otettaisi edes uskottavasti Venäjällä, tai Suomessa itsessäänkään, tuskin edes siinä tilanteessa, jossa Euroopan Unioni hajoaisi.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomen ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa on tapahtunut selkeitä muutoksia sekä suhtautumisessa Venäjään mutta erityisesti Natoon, ja molemmat ovat myös saaneet uusia merkityksiä suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa. Myös Suomen turvallisuuspoliittinen asema on kokenut muutoksia selontekojen ajanjaksolla, pitkälti kansainvälisistä tapahtumista, mutta myös Suomen oman toiminnan takia.

Alkuperäinen hypoteesini piti joiltain osin paikkaansa. Suomen suhtautuminen Natoon sekä Venäjään on kehittynyt aineiston ajanjaksolta pääsääntöisen jatkuvasti. Suhtautuminen Venäjään on kuitenkin ollut koko ajanjaksolla pragmaattisen epäilevä ja vuodesta 2012 alkaen kiihtyvästi kriittinen ja tuomitseva. Naton merkittävyys Suomelle ja sen turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle on kehittynyt näistä eniten johtaen siihen, että Suomi on käytännössä Nato-maa olematta sen jäsen sekä puolustusvoimiensa tasolta Nato-yhteensopivampi kuin osa varsinaisista Naton jäsenvaltioista. Suomen kahdenvälinen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa on myös kasvanut merkittäväällä tavalla 1990-luvun puolelta nykypäivään.

Myös Suomen turvallisuuspoliittinen tilanne on ainakin pinnallisesti kohentunut aineiston aikajaksolla. Toisaalta ainoana sotilaallisena uhkana Suomelle pidetään vieläkin Venäjää. Suomen jatkuvasti kehittynyt turvallisuus- ja puolustusyhteistyö Naton Yhdysvaltojen kanssa sekä Euroopan Unionin syventynyt integraatio ja EU:n yhteinen linja Venäjä-vastaisissa pakotteissa on kuitenkin luonut Suomelle osittain uudenlaisen turvallisuusongelman, liittyen sen asemaan mahdollisessa suurkonfliktissa.

Suomen turvallisuuspolitiikassa käytävässä keskustelussa on vielä viime vuosinakin esitetty näkemyksiä, että Suomi voisi sotilasliittoon kuulumattomana maana pysyttäytyä suurvaltojen välisen mahdollisen sodan ulkopuolella. Eli välttää joutumasta ns. “idän ja lännen ristituleen”. On kuitenkin mielekästä kysyä valtioneuvoston ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteoista saatujen Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehityssuuntien nojalla, onko Suomen edes mahdollista nykyisessä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa asemassaan pitäytyä lännen ja idän, eli käytännössä Yhdysvaltojen liittolaisineen ja Venäjän välillä mahdollisen suurkonfliktin ulkopuolella?

Suomi on omissa ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissaan asettanut itsensä pysyväksi läntiseen yhteisöön, niin arvomaailmaltaan, yhteistyösuhteiltaan ja Euroopan Unionin jäsenyydellä. Suomi on myös kasvattanut merkittävästi suhteitaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan saralla Natoon sekä Yhdysvaltoihin, mitkä Venäjän silmissä ovat sen pahimmat uhkakuvat. Siinäkin epätodennäköisessä tilanteessa, jossa Suomi jotenkin onnistuisi tällaisen konfliktin ulkopuolella pysymään, sen asema eurooppalaisessa yhteisössä olisi perustavanlaatuisesti kärsinyt, mahdollisesti jopa tuhoutunut.

Suomi on pieni valtio. Sillä on rajatut mahdollisuudet vaikuttaa lähialueillaan sekä kansainvälisesti ja reagoida kokemuksiinsa uhkiin. Sotilaallisesti Suomella sen omien selontekojensa mukaan ole kuitenkin kuin yksi uhkan suunta. Rajoittuneiden vaikutusmahdollisuuksiensa vuoksi Suomella ei ole vaihtoehtoja kuin liittoutua tätä uhkaa vastaan ja sen lähinaapureiden ollessa jo sotilaallisesti liittoutuneita, Ruotsia lukuun ottamatta, ei Suomella käytännössä ole muita liittoutumisen vaihtoehtoja kuin pienvaltarealismien mukaan epätasapainottava liittouma Naton kanssa. Euroopan Unioni ei yhteisestä puolustuspolitiikastaan ja Lissabonin sopimuksen avunantovelvoitteesta huolimatta ole sotilasliitto. EU:hun liittyminen oli Suomelta myös epätasapainottava liitto ja se tehtiin pohjimmiltaan turvallisuussyistä. Puolueettomuus on myös Suomen toimesta hylätty vaihtoehto, eikä siihen noin vain palata takaisin, kun sitä pitkäaikaisen järjestelmällisesti ei olla harjoitettu ja valtion itsensä taholta todettu se poissuljetuksi.

Naton ja Venäjän välinen konflikti ei ole todennäköinen skenaario, mutta se ei myöskään ole poissuljettu mahdollisuus. Nykyisessä tilanteessaan Suomi ei kuitenkaan voi pidättäytyä tällaisen konfliktin ulkopuolella. Natolla ei myöskään olisi mitään pakottavaa tarvetta Suomea tällaisessa konfliktissa puolustaa. Suomen alue on Venäjälle kriittisempi kuin Natolle ja Venäjän puolustuksellisesta näkökulmasta elintärkeä Kuolan, Pietarin ja Moskovan alueiden takia. Suomen kasvaneen puolustusyhteistyön sekä Naton, että Yhdysvaltojen kanssa, Venäjä voisi olettaa Suomen antavan alueensa Nato-maiden käyttökulkuun ja reagoida tähän ennaltaehkäisevästi.

Toisen maailmansodan kaltaisen skenaarion toteutuminen on äärimmäisen epätodennäköistä, mutta mahdollista. Muuttumatonta tässä skenaariossa on Suomen ja Venäjän välinen turvallisuusdilemma sekä Suomen alueen merkitys Venäjän turvallisuudelle. Silloin Suomen pyrkimys pysytellä suursodan ulkopuolella epäonnistui ja

nykytilanteessa se on melkein pä mahdotonta. Itsenäisesti Suomi ei omaa aluettaan pystynyt silloinkaan puolustamaan Neuvostoliittoa vastaan, nykyäänkään se ei siihen kykene Venäjää vastaan, mikäli Suomi sellaiseen tilanteeseen ajautuu.

Suomi on pitänyt ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojensa ajanjaksolla 1995-2020 Venäjää ainoana potentiaalisena sotilaallisena turvallisuusuhkana itselleen. Natoon suhteet taas ovat lähentyneet ja tiivistyneet jatkuvasti kriisinhallinnan, puolustusyhteistyön sekä sotilaallisen yhteensopivuuden myötä. Suomi on myös selonteissaan tunnustanut, ettei se voi eikä halua olla eristäytynyt Euroopan aluetta uhkaavissa konflikteissa. Tätä kautta ajateltuna on outoa, ettei Suomi ole jo Naton jäsen. Syy tähän lienee puhtaasti kotimaan politiikassa.

Pienvaltiorealismien mukaan Suomella on kolme vaihtoehtoa suuremman valtion sotilaallista uhkaa vastaan: tasapainottava liittouma muiden pienempien valtioiden kanssa, epätasapainottava liittouma uhkaavaa valtiota suuremman voiman kanssa ja puolueettomuus. Suomen lähialueilla ei ole muita pienempiä valtioita kuin Ruotsi, minkä kanssa se potentiaalisesti voisi liittoutua. Puolueettomuuden Suomi on järjestelmällisesti hylännyt, eikä siihen palaaminen Suomen itsensä mukaan ole mahdollista. Tasapainottava liittoutuminen jää siis Suomen ainoaksi vaihtoehdoksi ja Venäjän ollessa Suomen tunnustettu uhkakuva, Nato on ainoa mahdollinen liittouma, minkä avulla Suomi kykenee puolustautumaan Venäjää vastaan mahdollisessa konfliktissa.

Suomen yhteistyö Naton kanssa tulee joka tapauksessa jatkumaan tiiviisti yhdessä Ruotsin kanssa, molempien ollessa arvostettuja kumppaneita Natolle. Pelkästään tämän yhteistyön, mutta myös molempien maiden turvallisuuden ja puolustuksen kannalta Naton entisen apulaispääsihteerin sanat Suomen, Ruotsin ja Yhdysvaltojen kolmenkeskisen puolustusyhteistyösopimuksen jälkeisessä seminaarissa ovat erittäin osuvia:

“Wouldn’t it all be far simpler if Finland and Sweden were members of NATO?”

(International Centre for Defence and Security 25.5.2018)

LÄHDELUETTELO

Aaltola, Mika (2005) *Suomen ulkopoliitiikan kielipelejä. Analyysi tieteenalakuulttuurista 1970 – 2003*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Archer, Clive; Bailes, Alyson J.K. & Wivel, Anders (2014) *Setting the Scene: Small States and International Security*. Teoksessa Archer, Clive; Bailes, Alyson J.K. & Wivel, Anders (toim.) *Small States and International Security. Europe and beyond*. Lontoo: Routledge, 3-25.

Ashley, Richard K. (1986) *The Poverty of Neorealism*. Teoksessa Keohane, Robert O. (toim.) *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 255-300.

Bailes, Alyson J.K.; Rickli, Jean-Marc & Thorhallsson, Baldur (2014) *Small states, survival & strategy*. Teoksessa Archer, Clive; Bailes, Alyson J.K. & Wivel, Anders (toim.) *Small States and International Security. Europe and beyond*. Lontoo: Routledge, 26-45.

Baral, Bhimnath (2017) *Security Challenges of Small States*. *Journal of Political Science* vol 17, 1-17.

BBC News (2.6.2014) *How the Dreadnought sparked the 20th Century's first arms race*. <https://www.bbc.com/news/magazine-27641717> (haettu 28.8.2020)

Blombergs, Fred (2016) *Johdatus Suomen turvallisuuspolitiikkaan kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa*. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 3-54.

Blombergs, Fred (2016) *Suomen NATO-jäsenyyden edut ja haitat realismin näkökulmasta tarkasteltuna*. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 277-338.

Blombergs, Fred (2016) Suomen turvallisuuspoliittinen dilemma. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 489-544.

Cox, Robert W. (1986) Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. Teoksessa Keohane, Robert O. (toim.) *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 204-254.

Donnelly, Jack (2005) Realism. Teoksessa Burchill, Scott; Linklater, Andrew; Devetak, Richard; Donnelly, Jack; Paterson, Matthew; Reus-Smit, Christian & True, Jacqui (toim.) *Theories of International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 29-54.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (28.11.2018) *Suomen Nato-jäsenyyden kannatus on pysynyt likimain ennallaan*. <https://www.eva.fi/blog/2018/11/28/suomen-nato-jasenyyden-kannatus-on-pysynyt-likimain-ennallaan/> (haettu 14.10.2020)

Eskola, Susanna & Giles, Keir (2009) *Waking the Neighbour: Finland, NATO and Russia*. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom.

Euroopan parlamentin Washington DC:n yhteystoimisto (18.5.2020) *EU-US Relations*. <https://www.europarl.europa.eu/unitedstates/en/eu-us-relations> (haettu 15.10.2020)

Facon, Isabelle (2017) *Russia's National Security Strategy and Military Doctrine and Their Implications for the EU*. Belgia: European Parliament Policy Department, Directorate-General for External Policies.

Fairclough, Norman (1992) *Discourse & Social Change*. Cambridge: Polity.

Fairclough, Norman (2001) *Language and Power*. Harlow: Pearson Education.

Forsberg, Tuomas (2016) Suomen Nato-politiikka konstruktivismin näkökulmasta. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun*

lähtökohtia. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 363-378.

Forsberg, Tuomas (2018) Finland and NATO: Strategic Choices and Identity Conceptions. Teoksessa Cottey, Andrew (toim.) *The European Neutrals and NATO, Non-alignment, Partnership, Membership?: New Security Challenges Series*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 97-127.

Foucault, Michel (1972) *The Archeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books.

Finnemore, Martha (1996) *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press.

Glaser, Charles L. (2016) Realism. Teoksessa Alan Collins (toim.) *Contemporary Security Studies*. Oxford: Oxford University Press, 13 – 29.

Gsthöl, Sieglinde & Neumann, Iver B. (2004) *Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations*. Reykjavik: Centre for Small State Studies, Institute for International Affairs, University of Iceland.

Hardy, Cynthia & Phillips, Nelson (2002) *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Lontoo: Sage Publications.

Haukkala, Hiski & Vaahtoranta, Tapani (2016) Suomen turvallisuuspolitiikan linjat ja koulukunnat. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 55-76.

Helsingin Sanomat (31.12.2008) *Venäjä ehdottaa Suomelle asehuoltoa ja yhteisharjoituksia*. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004619504.html> (haettu 14.10.2020)

Iltalehti (26.1.2020) *Suomen huippusalaisen tiedustelukeskuksen ex-pomo kertoo, mitä Venäjä oikeasti ajattelee meistä*. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cfffc3d0-a751-43fa-990c-1cb2c95ccfa4> (haettu 15.10.2020)

Ilta-Sanomat (2.11.2018) *Professori: Suomi ja Ruotsi ovat jo käytännössä kuin Naton jäsenmaat numero 30 ja 31 – ”Suomi ei ole enää liittoutumaton”*.
<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005885869.html> (haettu 15.10.2020)

International Centre for Defence and Security (25.5.2018) *The United States, Finland and Sweden: A Trilateral Statement of Defense Interest*.
<https://icds.ee/en/the-united-states-finland-and-sweden-a-trilateral-statement-of-defense-interest/> (haettu 3.10.2020)

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 267 – 310.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 1-31.

Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2002) *Discourse Analysis as Theory and Method*.
 Lontoo: SAGE Publications.

Jussila, Osmo (2007) *Suomen historian suuret myytit*. Helsinki: WSOY.

Keohane, Robert O. (1986) *Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond*. Teoksessa Keohane, Robert O. (toim.) *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 158-203.

Kerttunen, Mika (2016) Viro ja Suomi: liian lähellä, niin kaukana. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 167-190.

Koivula, Tommi (2016) Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja

puolustuspolitiikan merkitys Suomen turvallisuudelle. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 111-130.

Korvela, Paul-Erik (2016) Jäähyväiset anarkialle. Myytti kansainvälisestä anarkiasta ja ”anarkofilian” synty kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Artikkel. *Kosmopolis* 3/2016 6 – 19.

Kristensen, Hans M. & Norris, Robert S. (2010) Global Nuclear Weapons Inventories, 1945–2010. *Bulletin of the Atomic Scientists* 66:4, 77-83.

Kuusela, Janne (2016) NATO:n muutos ja tulevaisuudennäkymät. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 239-274.

Limnell, Jarno (2009) *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Akateeminen väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulu Julkaisusarja 1: strategian tutkimuksia No 29., Helsinki: Edita Prima Oy.

Lindstrom, Gustav & Tardy, Thierry (2019) The Scope of EU-NATO Cooperation. Teoksessa Lindstrom, Gustav & Tardy, Thierry (toim.) *The EU and NATO - The Essential Partners*. Pariisi: European Union Institute for Security Studies (EUISS).

Luukka, Minna-Riitta (2000) Näkökulma luo kohteen. Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2020) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia, 1/2020.

Mearsheimer, John J. (1994-1995) The False Promise of International Institutions. *International Security* 19:3, 5-49.

Mearsheimer, John J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W Norton & Company

Mearsheimer, John J. (2013) Structural Realism. Teoksessa Tim Dunne, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories. Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 77 – 93.

Mäntynen, Anna & Pietikäinen, Sari (2019) *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Nato (19.5.2017) *Relations with Partners Across the Globe*.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49188.htm (haettu 3.10.2020)

Nato (4.4.2019) *The North Atlantic Treaty*.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (haettu 2.10.2020)

Nato (27.5.2020) *Signatures of Partnership for Peace Framework Document*.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm (haettu 2.10.2020)

Nato (24.9.2020) *Member Countries*.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm (haettu 2.10.2020)

Nato (2.10.2020) *Consensus Decision-Making at NATO*.

https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49178.htm (haettu 2.10.2020)

Nato (3.11.2020) *Partnership Interoperability Initiative*.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm (haettu 5.11.2020)

Nato (3.11.2020) *Relations with Finland*.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm (haettu 5.11.2020)

Ojanen, Hanna (2016) Ruotsin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Teoksessa Blombergs, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun*

lähtökohtia. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 131-166.

Persaud, Randolph B. (2016) Human security. Teoksessa Alan Collins (toim.) *Contemporary Security Studies*. Oxford: Oxford University Press, 139 – 153.

Pesu, Matti (2017) *Koskiveneellä kohti valtavirtaa: Suomen puolustuspolitiikka kylmän sodan lopusta 2010-luvun kiristyneeseen turvallisuusympäristöön*. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2017. Helsinki: Puolustusministeriö.

Pietikäinen, Sari (2000) Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa Sajavaara, Kari & Piirainen, Marsh, Arja (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Pursiainen, Christer & Saari, Sinikukka (2002): *Et tu Brute! Finland's Nato Option and Russia*. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.

Pynnönen, Anu (2013) *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylä: University of Jyväskylä

Rahkonen, Juho (2004): *Nato ja media: Suomen turvallisuuspolitiikasta käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rickli, Jean-Marc (2008) European Small States' Military Policies After The Cold War: From Territorial To Niche Strategies. *Cambridge Review of International Affairs* 21:3, 307-325.

Roe, Paul (1999) The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?. *Journal of Peace Research* 36:2, 183-202.

Ruggie, John Gerard (1986) Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis. Teoksessa Keohane, Robert O. (toim.) *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press.

Salonius-Pasternak, Charly (toim.) (2007) *Joidenkin puolustamisesta monen turvaamiseen. Naton tie puolustusliitosta turvallisuusmanageriksi*. UPI-raportti 17/2007. Espoo: Ulkopoliittinen instituutti.

Simón, Luis (2017) Neorealism, Security Cooperation, and Europe's Relative Gains Dilemma. *Security Studies* 26:2, 185-212.

Simpson, Archie W (2018) Realism, Small States and Neutrality. Teoksessa Avgustin, J.R; Nurnus, Max & Orsi, Davide (toim.) *Realism in Practice: An Appraisal*. Bristol: E-International Relations Publishing, 119-130.

Sirén, Torsti (2016) Suomen Nato-jäsenyys liberalismien näkökulmasta tarkasteltuna. Teoksessa Blomberg, Fred (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 339-362.

Steinsson, Sverrir & Thorhallsson, Baldur (2017) *Small State Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press.

Suomen Kuvalehti (26.2.2016) *Sotilaat haluavat Natoon: Paras turva Venäjää vastaan*. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/sotilaat-haluavat-natoon-paras-turva-venajaa-vastaan/> (haettu 17.9.2020)

Tarkka, Jukka (2017) *Koskenlaskun lyhyt historia*. Puolustusministeriön julkaisuja 2/2017. Helsinki: Puolustusministeriö.

Tasavallan Presidentti (2.3.2014) *TP-UTVA käsitteli Ukrainan tilannetta*. <https://www.presidentti.fi/uutinen/tp-utva-kasitteli-ukrainan-tilannetta/> (haettu 30.10.2020)

Toje, Asle (2010) *The European Union as a Small Power. After the Post-Cold War*. Palgrave Studies in European Union Politics. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Ulkoasiainministeriö (2016) *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Vaicekauskaitė, Živilė Marija (2017) Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security* 3:2, 7-15.

Waltz, Kenneth (1979) *Theory Of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yle (18.2.2015) *Näkökulma: "Venäjä, Venäjä, Venäjä" – Suomen keskeinen turvallisuushaaste vai mörköleikin kehittelyä*. <https://yle.fi/uutiset/3-7460097> (haettu 12.10.2020)

Yle (9.8.2015) *Näin Suomi vietiin Naton ovelle*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/04/16/nain-suomi-vietiin-naton-ovelle> (haettu 11.10.2020)